

ЗАШТИТА ПРАВА НА СЛОБОДУ ИЗРАЖАВАЊА ПО ЕВРОПСКОЈ КОНВЕНЦИЈИ О ЉУДСКИМ ПРАВИМА

**Приручник
за правнике**

Dominika Bychawska-Siniarska

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

ЗАШТИТА ПРАВА НА СЛОБОДУ ИЗРАЖАВАЊА ПО ЕВРОПСКОЈ КОНВЕНЦИЈИ О ЉУДСКИМ ПРАВИМА

**Приручник
за правнике**

Dominika Bychawska-Siniarska

Назив приручника (у оригиналу):

Protecting the Right to Freedom of Expression under the European Convention on Human Rights

Мишљења изражена у овом приручнику су одговорност аутора и не представљају нужно званичну политику Савета Европе.

Све захтеве у вези са репродукцијом или превођењем целокупног документа или дела документа треба упутити Директорату за комуникације (F-67075 Strasbourg Cedex или publishing@coe.int). Сви осталу преписку у вези са овом публикацијом треба упутити Одсеку за спровођење људских права на националном нивоу, Одељење за политику и сарадњу у области људских права, Дирекција за људска права, Генерални директорат за људска права и владавину права.

Дизајн корица и графички распоред: Одељење за израду докумената и публикација (СПДП), Савет Европе
Насловна фотографија: Shutterstock

© Савет Европе, јул 2017, оригинално издање на енглеском језику.

Припрему и штампу верзије на српском језику омогућило је Министарство културе и информисања Републике Србије.

Текст је настао и коришћен је уз сагласност Савета Европе. Превод на српски језик омогућили су Савет Европе и Министарство културе и информисања, али превод представља искључиву одговорност преводаца.

Верзија на српском језику:
Заштита права на слободу изражавања по Европској конвенцији о људским правима

Припрема и штампа верзије на српском језику: График центар, Београд

ISBN: 978-86-85033-41-4

Тираж: 500 примерака

© Министарство културе и информисања Републике Србије, јул 2019, верзија на српском језику.

Да ли сте заинтересовани за обуку у области људских права за правнике? Посетите интернет страницу Европског програма за едукацију правника о људским правима (HELP):

www.coe.int/help

За више информација о слободи изражавања и Европској конвенцији о људским правима погледајте онлајн курс HELP-а:

<http://www.coe.int/en/web/help/help-training-platform>

www.coe.int/nationalimplementation

Садржај

О АУТОРУ	5
ЕВРОПСКА КОНВЕНЦИЈА О ЉУДСКИМ ПРАВИМА – ЧЛАН 10 – СЛОБОДА ИЗРАЖАВАЊА	7
УВОД	9
ПОГЛАВЉЕ 1 – ОПШТА РАЗМАТРАЊА О ЧЛАНУ 10	11
1.1. Слобода поседовања мишљења	13
1.2. Слобода саопштавања информација и идеја	14
1.3. Слобода примања информација и идеја	15
1.4. Приступ информацијама	15
1.5. Врсте заштићеног говора	18
ПОГЛАВЉЕ 2 – ДУЖНОСТИ ПО ЧЛАНУ 10	21
ПОГЛАВЉЕ 3 – НЕЗАШТИЋЕНИ ГОВОР – ГОВОР МРЖЊЕ, ПОДСТИЦАЊЕ НА НАСИЉЕ	25
3.1. Подстицање на насиље	25
3.2. Говор мржње и расизам	27
3.3. Порицање холокауста и упућивање на нацистичку идеологију	29
ПОГЛАВЉЕ 4 – СИСТЕМ ОГРАНИЧЕЊА У ОСТВАРИВАЊУ ПРАВА НА СЛОБОДУ ИЗРАЖАВАЊА – СТАВ 2	33
4.1. Допуштена ограничења	33
4.2. Троделни тест	34
4.3. Мешање у остваривање права на слободу изражавања	36
4.4. Прописано законом	41
4.5. Легитимни циљ	46
4.6. Неопходно у демократском друштву	47
ПОГЛАВЉЕ 5 – ОГРАНИЧЕЊА ЗБОГ „ЈАВНИХ“ РАЗЛОГА	49
5.1. Слобода изражавања и национална безбедност	49
5.2. Слобода изражавања и територијални интегритет	56
5.3. Слобода изражавања и спречавање нереда или криминала	59
5.4. Слобода изражавања и морал	61

ПОГЛАВЉЕ 6 – СЛОБОДА ИЗРАЖАВАЊА И УГЛЕД	67
6.1. Углед јавних личности	68
6.2. Критика политичара	68
6.3. Високи функционери и државни службеници	70
6.4. Критика привредних субјеката	75
6.5. Заштита малолетника	76
6.6. Ауторитет и непристрасност судства	77
6.7. Природа изражавања	80
6.8. Разлика између чињеница и мишљења	83
6.9. Добра вера и дужна пажња	85
6.10. Санкције	86
ПОГЛАВЉЕ 7 – ПРАВА ДРУГИХ	89
ПОГЛАВЉЕ 8 – СЛОБОДА ИЗРАЖАВАЊА И МЕДИЈИ	93
8.1. Слобода штампе	93
8.2. Позитивне обавезе државе и заштита новинара	97
8.3. Слобода радио и телевизијског емитовања	100
8.4. Дужности и одговорности новинара	104
8.5. Заштита новинарских извора	107
8.6 Заштита узбуњивача	110
ПОГЛАВЉЕ 9 – СЛОБОДА ИЗРАЖАВАЊА И НОВЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ	115
9.1. Електронски надзор	115
9.2. Опште напомене о слободи изражавања и интернету	116
9.3. Блокирање приступа	117
9.4. Право на приступ интернету	119
9.5. Интернет архив	120
9.6. Одговорност за садржај који генеришу корисници	121
СПИСАК ПРЕДМЕТА	125

О аутору

Dominika Vuchawska-Siniarska је правница за људска права, специјалисткиња за слободу изражавања у Пољској и централној и источној Европи и чланица је одбора Хелсиншке фондације за људска права и Европске имплементационе мреже. Директорка је Опсерваторије за слободу медија у Пољској, једног од главних пројеката Хелсиншке фондације за људска права. Удружење новинара Пољске доделило јој је 2013. године Награду за новинаре из члана 54 за њену посвећеност промоцији стандарда слободе изражавања; држи обуке о слободи изражавања у Европском програму за едукацију правника о људским правима (HELP). Радила је и као консултант у заједничком пројекту Европске уније и Савета Европе „Јачање капацитета турског правосуђа у области слободе изражавања“. Ауторка је бројних академских и популарних чланака о људским правима и систему заштите Савета Европе. Пише и седмичну колумну о пресудама Европског суда за људска права у листу *Dziennik Gazeta Prawna*.

Европска конвенција о људским правима

Члан 10 – Слобода изражавања

---

1. Свако има право на слободу изражавања. Ово право укључује слободу поседовања сопственог мишљења, примања и саопштавања информација и идеја без мешања јавне власти и без обзира на границе. Овај члан не спречава државе да захтевају дозволе за рад телевизијских, радио и биоскопских предузећа.
2. Пошто коришћење ових слобода повлачи за собом дужности и одговорности, оно се може подвргнути формалностима, условима, ограничењима или казнама прописаним законом и неопходним у демократском друштву у интересу националне безбедности, територијалног интегритета или јавне безбедности, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, заштите угледа или права других, спречавања откривања обавештења добијених у поверењу или ради очувања ауторитета и непристрасности судства.

Увод

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, то јест Европска конвенција о људским правима – најважнија је форма изражавања посвећености земаља чланица Савета Европе вредностима демократије, мира и правде и, кроз њих, поштовању основних права и слобода лица која живе у тим друштвима.¹

Европска конвенција о људским правима (у даљем тексту: Конвенција) потписана је 4. новембра 1950. године у Риму. Током протеклих 50 година Конвенција је еволуирала како кроз тумачење њеног текста од стране Европског суда за људска права (у даљем тексту: Суд) и Европске комисије за људска права (у даљем тексту: Комисија)² тако и кроз рад Савета Европе. Савет Европе усвојио је додатне протоколе који су проширили подручје примене Конвенције, као и резолуције и препоруке упућене државама чланицама којима су развијени и предложени стандарди понашања, и изрекао санкције за државе које не поштују одредбе Конвенције.

Скоро све државе уговорнице интегрисале су Конвенцију у своје домаће прописе. Конвенција је стога део унутрашњег правног система и обавезујућа је за домаће судове и све државне органе. Из тога следи да за све појединце у дотичним државама произлазе права и обавезе из Конвенције, тако да се у домаћим поступцима државе могу директно позвати на њен текст и судску праксу коју домаћи судови морају да

-
1. *Увод у Европску конвенцију о људским правима – сабрани текстови*, Издаваштво Савета Европе, Стразбур, 1994.
  2. У складу са Протоколом бр. 11, који је ступио на снагу 1. новембра 1998, Европска комисија за људска права и Европски суд за људска права су се спојили и формирали један орган – Европски суд за људска права.

примењују. Штавише, националне власти, укључујући и судове, морају дати примат Конвенцији у односу на сваки домаћи пропис који је у супротности са Конвенцијом и судском праксом Суда.

Текст Конвенције не може се читати без судске праксе Суда. Конвенција функционише по систему прецедентног права. Пресуде Суда објашњавају и тумаче текст Конвенције. Оне су обавезујући преседани који имају правни статус императивних правних норми. Стога, када се Конвенција ратификује, национални органи свих држава потписница, укључујући и оне у којима је заступљен систем цивилног (континенталног) права, морају пресуде Суда сматрати обавезујућим. Због тога ће се у тексту овог приручника у великој мери упућивати на судску праксу Суда. У том смислу треба разумети да данас, чак и традиционални цивилни правни системи, примењују мешовити систем цивилног и прецедентног права, при чему се јуриспруденцији даје једнака вредност као и законима које доноси скупштина.

Тумачење текста Конвенције је динамично и еволутивно, што чини Конвенцију живим инструментом, који се мора тумачити у светлу данашњих услова. Сходно томе, на Суд утичу (и морају утицати) развојни и општеприхваћени стандарди у државама чланицама Савета Европе.

Целокупна шема Конвенције је да је иницијална и примарна одговорност за заштиту права утврђених Конвенцијом на државама уговорницама. Суд постоји да би вршио надзор у примени и спровођењу Конвенције. Домаће поље слободне процене стога иде руку под руку са европским надзором. Доктрина о пољу слободне процене примењује се различито и степен дискреционог права који је дозвољен државама варира у зависности од контекста. Држави се дозвољава знатно дискреционо право у случајевима јавне опасности по члану 15 или ако постоји мало заједничког схватања између уговорних страна, док се дискреционо право смањује готово до тачке нестајања у одређеним областима, као што је заштита слободе изражавања.

Намена овог приручника је да помогне судијама, тужиоцима, адвокатима и браниоцима људских права на свим нивоима да се обезбеди да се у свим случајевима који укључују слободу изражавања поступа у складу са обавезама држава по члану 10 Конвенције онако како је то разрадио Суд у Стразбуру.

Поглавље 1

Општа разматрања о члану 10

У контексту делотворне демократије и поштовања људских права поменутих у преамбули Конвенције слобода изражавања није важна једино као таква, већ има и централну улогу у заштити других права из Конвенције. Без широке гаранције права на слободу изражавања, које штите независни и непристрасни судови, нема слободне земље, нема демократије. Ова општа констатација је неспорна.³

Слобода изражавања је самостално право, али и компонента других права заштићених Конвенцијом, као што је слобода окупљања. Истовремено, слобода изражавања може бити у сукобу са другим правима заштићеним Конвенцијом, као што је право на правично суђење, поштовање приватног живота, савести и вероисповести. Сукоб може настати када власти морају да заштите интересе или вредности из члана 10 став 2 Конвенције, као што су национална безбедност или јавно здравље. Када дође до таквог сукоба, Суд успоставља равнотежу како би утврдио првенство једног права над другим. Равнотежа сукобљених интереса, од којих је један слобода изражавања, узима у обзир значај слободе изражавања. Суд је у више наврата истакао да слобода изражавања „представља један од основних темеља демократског друштва и један од основних услова за његово напредовање и за самоиспуњење сваког појединца“.⁴ Зато „штампа игра најистакнутију улогу у држави заснованој на владавина права“.⁵

---

3. Jochen Abr. Frowein, “Freedom of expression under the European Convention on Human Rights”, у Монитор/Инф (97) 3, Савет Европе.

4. *Lingens* *у* *Аустрије*, 8. јул 1986; *Şener* *у* *Турске*, 18. јул 2000; *Thomas* *у* *Луксембурга*, 29. март 2001; *Marònek* *у* *Словачке*, 19. април 2001; *Dichand* *и други* *у* *Аустрије*, 26. фебруар 2002.

5. *Castells* *у* *Шпаније*, 23. април 1992; *Prager* *и Oberschlick* *у* *Аустрије*, 26. април 1995.

Заштита слободе изражавања од суштинске је важности за демократски политички процес и развој сваког људског бића. У начелу, заштита која се даје по члану 10 односи се на свако изражавање, без обзира на његову садржину, које дистрибуира неки појединац, група или врста медија. Једино ограничење у смислу садржине које је примењивао Суд односило се на ширење идеја којима се промовише расизам и нацистичка идеологија, негира холокауст и којима се подстиче на мржњу и расну дискриминацију. Суд се ослонио на члан 17 Конвенције и закључио да се слобода изражавања не сме користити на начин да доведе до поништавања права и слобода које се штите Конвенцијом.⁶ У таквим одлукама примењује се теорија парадокса толеранције: апсолутна толеранција може да доведе до толерисања идеја којима се промовише нетолеранција, што би довело до укидања толеранције.

Државе имају обавезу да оправдају свако мешање у било коју врсту изражавања. Да би се одлучило у којој мери неку конкретну форму изражавања треба заштитити, Суд испитује врсту изражавања (политичко, комерцијално, уметничко итд.), средства за ширење изражавања (лично, путем штампаних медија, телевизије итд.) и публику (одрасли, деца, шири јавност, посебна група). Чак и „истинитост“ изражавања има различит значај према овим критеријумима.

Суд у Стразбуру приликом одлучивања обраћа пажњу и на уставну праксу држава, укључујући и уставну праксу Сједињених Америчких Држава, која пружа висок ниво заштите слободе изражавања. Међутим, домаће одлуке – чак и оне са законском снагом – имају ограничену корисност за међународно тело као што је Суд који примењује и тумачи неки међународни уговор. У неким предметима Комисија и Суд упућивали су на Међународни пакт о грађанским и политичким правима⁷ или на друга међународна документа којима се штити слобода изражавања.

Члан 10 Конвенције структуриран је у два става:

- ▶ у првом ставу дефинисане су заштићене слободе;
- ▶ у другом ставу утврђене су околности у којима држава може легитимно да се меша у остваривање слободе изражавања.

---

6. *Garaudy йроїив Француске*, 24. јун 2003. (одлука).

7. Генерална скупштина Уједињених нација, Међународни пакт о грађанским и политичким правима, 16. децембар 1966. (ступање на снагу, 23. март 1976).

Члан 10 став 1:

Свако има право на слободу изражавања. Ово право укључује слободу поседовања сопственог мишљења, примања и саопштавања информација и идеја без мешања јавне власти и без обзира на границе. Овај члан не спречава државе да захтевају дозволе за рад телевизијских, радио и биоскопских предузећа.

Ставом 1 предвиђене су, дакле, три компоненте права на слободу изражавања:

- ▶ слобода поседовања мишљења;
- ▶ слобода примања информација и идеја и
- ▶ слобода саопштавања информација и идеја.

Ове слободе морају се остваривати слободно, без уплитања органа власти⁸ и без обзира на границе.

1.1. Слобода поседовања мишљења

Слобода поседовања мишљења предуслов је за друге слободе зајамчене чланом 10, и ова слобода ужива готово апсолутну заштиту у смислу да се могућа ограничења изложена у ставу 2 на њу не примењују. Како је навео Комитет министара, „сва ограничења овог права биће неспојива са природом демократског друштва“.⁹

Државе не смеју покушавати да индоктринирају своје грађане и не треба да им се омогући да праве разлику између појединаца на основу поседовања неког мишљења. Штавише, промовисање једностраних информација од стране државе може да представља тешку и неприхватљиву препреку за слободу поседовања мишљења.

У оквиру слободе поседовања мишљења појединци су заштићени и од могућих негативних последица у случајевима када им се приписују одређена мишљења због претходних јавних изражавања мишљења. Слобода поседовања мишљења обухвата и „негативну слободу“ да лице не буде приморано да изрази своје сопствено мишљење.¹⁰

8. Осим под условима из става 2.

9. Извештај Комитета министара, у „Theory and Practice of the European Convention on Human Rights“, P. Van Dijk и G. Van Hoof, Kluwer, 1990, стр. 413.

10. *Vogt ȳроȳив Немачке*, 26. септембар 1995.

1.2. Слобода саопштавања информација и идеја

Слобода саопштавања информација и идеја од највећег је значаја за политички живот и демократску структуру земље. Сувисли слободни избори нису могући уколико нема ове слободе. Штавише, потпуно коришћење слободе саопштавања информација и идеја омогућава слободну критику власти, која је најзначајнији показатељ слободног и демократског друштва. Суд је констатовао још 1976. године:

Надзорна функција Суда обавезује суд да посвети највећу пажњу принципима који карактеришу „демократско друштво“. Слобода изражавања представља један од основних темеља таквог друштва, један од основних услова за његов напредак и за развој сваког човека.¹¹

Суд је 1986. године изричито подржао слободу да се критикује власт: обавеза је штампе „да саопштава информације и идеје о политичким питањима, као и о питањима у другим областима од јавног интереса. Не само да штампа има задатак да саопштава такве информације и идеје већ јавност има право да их прима“.¹² Очигледно је да је слобода саопштавања информација и идеја комплементарна слободи да се добијају информације и идеје. Ово важи и за штампане, као и за електронске медије. Што се њих тиче, Суд је изразио став да државе не смеју да се мешају између оних који саопштавају и оних који примају информације, с обзиром на то да они имају право да ступе директно у контакт једни са другима у складу са својом вољом.¹³

Слобода саопштавања информација и идеја о економским питањима (позната као комерцијални говор) такође је гарантована чланом 10. Међутим, Суд је одлучио да у економским питањима домаћи органи власти имају шире поље слободне процене.¹⁴

Уметничко стварање и извођење као и дистрибуцију Суд види као велики допринос размени идеја и мишљења, што је кључна компонента демократског друштва. Констатујући да су уметничка слобода и

11. *Handyside* *ipsovis* *Ujedinjenoj Kraljevstiva*, 7. децембар 1976, став 49.

12. *Lingens* *ipsovis* *Austrije*, 8. јул 1986, став 41; *Şener* *ipsovis* *Turske*, 18. јул 2000; *Thota* *ipsovis* *Luksemburja*, 29. март 2001; *Marónek* *ipsovis* *Slovacke*, 19. април 2001; *Dichand* *u grupi ipsovis* *Austrije*, 26. фебруар 2002.

13. *Groppera Radio AG u grupi ipsovis* *Švajcarske*, 28. март 1990. и *Casado Coca* *ipsovis* *Španije*, 24. фебруар 1994.

14. *Markt intern Verlag GmbH u Klaus Beermann* *ipsovis* *Nemacke*, 20. новембар 1989; *Krone Verlag GmbH & Co. KG* *ipsovis* *Austrije* (бр. 3), 11. децембар 2003, став 31.

слободан проток уметности ограничени само у недемократским друштвима, Комисија је изнела следећи став:

[К]роз свој креативни рад уметник не само да изражава личну визију света већ и свој став о друштву у којем живи. У тој мери уметност не само да помаже да се обликује јавно мњење већ представља и његов израз и може да доведе до суочавања јавности са значајним проблемима свакодневице.¹⁵

1.3. Слобода примања информација и идеја

Слобода да се примају информације обухвата право да се информације прикупе и да се траже кроз све могуће законите изворе. Та слобода обухвата и емитовање телевизијског програма на међународном нивоу.¹⁶

Иако се слобода примања информација и идеја односи на медије, јер им омогућава да саопштавају информације и идеје грађанима, Суд у оквиру ове слободе види и право грађана да буду адекватно информисани, а нарочито о питањима од јавног интереса.

1.4. Приступ информацијама

Приступ информацијама прво је развијен у предметима у вези са чланом 8 који су се односили на проблеме у области заштите животне средине.¹⁷ Суд није био отворен за идеју укључивања приступа информацијама у заштиту по члану 10. У предмету *Leander úrhoiv Шведске* подносилац представке тражио је поверљиве информације из званичних досијеа који су припадали влади. Сматрао је да му је ускраћен посао на основу информација из тих досијеа и желео је да те информације оспори. Суд је донео одлуку да подносилац представке не ужива заштиту по члану 10.¹⁸

Тек недавно Суд је слободу примања информација тумачио шире.¹⁹ У предмету *Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und*

---

15. *Müller u gpyii úrhoiv Швајцарске*, 24. мај 1998, извештај Комисије, став 70.

16. *Autronic AG úrhoiv Швајцарске*, 22. мај 1990.

17. *Gaskin úrhoiv Уједињеној Краљевској*, 7. јул 1989.

18. *Leander úrhoiv Шведске*, 26. март 1987.

19. *Társaság a Szabadságjogokért úrhoiv Мађарске*, 14. април 2009, став 35.

Schaffung проишав Ауштрије²⁰ Суд је кренуо ка ширем тумачењу појма „слобода примања информација“, иризнајући право на пристицање информацијама. За разлику од свој претходног пристицања, закључио је да је одбијање да се омогући пристицање докумената у осеку власици (Уставни суд) представљало мешање у права подносиоца представке из члана 10.²¹ Још један значајан пример је Youth Initiative for Human Rights проишав Србије. У тој пресуди Суд је још једном нагласио да „слобода примања информација“ укључује право на приступ информацијама.²²

У предмету *Kenedi* проишав Мађарске Суд је једногласно закључио да је дошло до повреде Конвенције због претерано дугог поступка (преко 10 година), током којих је подносилац представке тражио да добије и оствари приступ документима који су се односили на мађарску тајну службу. Суд је такође поновио да „приступ оригиналним писаним изворима ради легитимног историјског истраживања представља суштински елемент за остваривање права подносиоца представке на слободу изражавања“.²³ Суд је констатовао да је подносилац представке добио судску одлуку којом му је одобрен приступ предметним документима, након чега су домаћи судови у више наврата одлучивали у корист подносиоца представке у извршним поступцима који су уследили након те пресуде. Међутим, управни органи упорно су одбијали да испуне своју обавезу да поступе у складу са пресудом домаћег суда, чиме су онемогућили подносиоцу представке да оствари приступ документима који су му били потребна да напише своју студију. Суд је закључио да су надлежни органи поступали арбитарно и супротно домаћем праву, и стога је закључио да су органи злоупотребили своја овлашћења тиме што су одлагали остваривање права подносиоца представке на слободу изражавања, чиме су учинили повреду члана 10.

У предмету *Roşiianu* проишав Румуније, у којем је подносилац представке био водитељ регионалног телевизијског програма, Суд је дошао до закључка да су румунски органи прекршили члан 10 тиме што су одбили да омогуће приступ документима јавног карактера које је подносилац

---

20. *Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung* проишав Ауштрије, 28. новембар 2013, став 41.

21. *Társaság a Szabadságjogokért*, цитиран горе.

22. *Youth Initiative for Human Rights* (Иницијатива младих за људска права) проишав Србије, 25. јун 2013. Приступ информацијама је проширен на невладине организације. Тај стандард је потврђен у предмету *Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung* проишав Ауштрије, 28. новембар 2013.

23. *Kenedi* проишав Мађарске, 26. мај 2009, став 43.

представке захтевао у граду Баја Маре на северу Румуније.²⁴ Пресудом Суда појашњено је да су ефикасни извршни механизми потребни да би право приступа јавним документима било практично и делотворно. Суд је констатовао да је г. Росиану (Roşianu) био укључен у легитимно прикупљање информација о питању од јавног значаја, то јест о активностима општинске администрације. Суд је поновио да – имајући у виду интерес заштићен чланом 10 – закон не може да дозволи произвољна ограничења која могу постати облик посредне цензуре ако власти поставе препреке прикупљању информација. Прикупљање информација је заиста основни припремни корак у новинарству и инхерентан, заштићен део слободе штампе. С обзиром на то да је намера новинара била да јавности пренесе предметне информације, а тиме и да допринесе јавној расправи о добром јавном управљању, његово право да саопшти информације јасно је било нарушено. Суд је закључио да предметне судске одлуке којима је новинару омогућен приступ траженим документима нису извршене на одговарајући начин. Такође је запазио да је на сложеност тражених информација и знатан рад обављен на селекцији или прикупљању тражених докумената упућено искључиво да би се објаснила немогућност брзог пружања тих информација, али да то не би могао да буде довољан или примерен аргумент за одбијање да се дозволи приступ траженим документима.

Иако јавност има право да добије информације од општег интереса, члан 10 не јамчи апсолутно право приступа свим службеним документима.²⁵ Међутим, када домаћи суд одобри приступ документима, власти не могу ометати извршење судског налога. У контексту историјског истраживања Суд је закључио да је приступ оригиналним писаним изворима у државним архивима основни елеменат остваривања права из члана 10.²⁶ Суд је такође донео одлуку у корист новинара који је желео да објави информације о коришћењу јавних средстава од стране општинских органа, указујући на то да је његова намера била да легитимно допринесе јавној расправи о доброј управи.²⁷

---

24. *Roşianu împoтив Румуније*, 24. јун 2014.

25. *Sdružení Jihočeské Matky împoтив Републике Чешке*, 10. јул 2006. (само на француском и чешком језику), где је Суд закључио да је оправдано одбијање да се дозволи приступ техничким подацима о изградњи нуклеарне електране, који је захтевало једно удружење за заштиту животне средине.

26. *Kenedi împoтив Мађарске*, 26. мај 2009.

27. *Roşianu împoтив Румуније*, 24. јун 2014.

Суд је додатно нагласио важност права на примање информација од физичких и правних лица. Иако су политичке и друштвене вести можда најважније информације заштићене чланом 10, слобода примања информација не обухвата само извештаје о догађајима од јавног интереса, већ обухвата и културна изражавања и забаву.²⁸ Велико веће је нагласило важност начела „слободне размене мишљења и идеја“.²⁹

1.5. Врсте заштићеног говора

„Изражавање“ заштићено по члану 10 није ограничено на речи, написане или изговорене, већ се односи и на слике,³⁰ визуелне приказе,³¹ радње³² и чак и културну баштину³³, чији је циљ да изразе неку идеју или да представе неку информацију. У неким околностима и одећа може да потпада под члан 10.³⁴ Суд у своју праксу никада није увео појам „символички говор“; међутим, сагласно члану 10, он штити и приказивање и коришћење различитих симбола, као што је црвена звезда у Мађарској или васкршњи љиљан у Северној Ирској.³⁵

Штавише, члан 10 не штити само садржину информација и идеја, већ и форму у којој су изражене.³⁶ Зато су овим чланом заштићени и штампани документи,³⁷ радио-емисије,³⁸ слике,³⁹ филмови,⁴⁰ поезија,⁴¹

---

28. *Khurshid Mustafa u Tarzibachi  ro iv u Шведске*, 16. децембар 2008.

29. *Gillberg  ro iv u Шведске*, 3. април 2012, став 95, (BB).

30. *M ller u Gruji  ro iv u Швајцарске*, 24. мај 1988.

31. *Chorherr  ro iv u Аустрије*, 25. август 1993.

32. *Steel u Gruji  ro iv u Уједињеној Краљевској*, 23. септембар 1998.

33. *Khurshid Mustafa u Tarzibachi  ro iv u Шведске*, 16. децембар 2008. Предмет се односио на исељење станара због њиховог одбијања да уклоне сателитску антену која им је омогућавала пријем телевизијских програма на арапском и персијском језику из њихове земље порекла (Ирак).

34. *Stevens  ro iv u Уједињеној Краљевској*, 9. септембар 1989. (одлука).

35. *Vajnai  ro iv u Мађарске*, 8. јул 2008. и *Donaldson  ro iv u Уједињеној Краљевској*, 25. јануар 2011. (одлука).

36. *Oberschlick protiv Austrije*, 23. мај 1991; *Thoma  ro iv u Луксембурга*, 29. март 2001; *Dichand u Gruji  ro iv u Аустрије*, 26. фебруар 2002; *Nikula  ro iv u Финске*, 21. март 2002.

37. *Handyside  ro iv u Уједињеној Краљевској*, 7. децембар 1976.

38. *Groppera Radio AG u Gruji  ro iv u Швајцарске*, 28. март 1990.

39. *M ller u Gruji  ro iv u Швајцарске*, 24. мај 1988.

40. *Otto-Preminger-Инститиуш  ro iv u Аустрије*, 20. септембар 1994.

41. *Karataş  ro iv u Турске*, 8. јул 1999.

романи⁴² и електронски информациони системи. Суд пружа посебну заштиту и сатиричном изражавању.⁴³ Сатира је облик уметничког изражавања и друштвеног коментара и због својих инхерентних карактеристика претеривања и приказивања искривљене стварности, природно има за циљ да провоцира и агитује. Свако задирање у право уметника на такво изражавање мора се испитати са нарочитом пажњом.⁴⁴ То значи да су средства за продукцију и комуникацију, пренос или дистрибуирање информација и идеја такође обухваћена чланом 10 и Суд мора да буде свестан брзог развоја тих средстава у многим областима.

Суд је у складу са чланом 10 увео и концепт „европског књижевног наслеђа“ и с тим у вези утврдио разне критеријуме за доделу заштите: међународни углед аутора; датум првог објављивања; велики број земаља и језика на којима је дело објављено; објављивање у форми књиге и на интернету; и објављивање у престижној збирци у матичној земљи аутора.⁴⁵

Слобода изражавања обухвата и негативну слободу изражавања – слободу да се не изражава. Комисија се позвала на ову врсту права у предмету *К. Ђрошћив Аусџрије*,⁴⁶ штитећи подносиоца представке од самооптуживања у вези са кривичним поступком.

Право на гласање није заштићено по члану 10, јер се сматра компонентом дужности држава да „у примереним временским интервалима одржавају слободне изборе с тајним гласањем, под условима који обезбеђују слободно изражавање мишљења народа при избору законодавних тела“⁴⁷.

---

42. *Akdaş Ђрошћив Турске*, 16. фебруар 2010.

43. *Еон Ђрошћив Француске*, 14. март 2013; *Kuliš и Różycki Ђрошћив Пољске*, 6. октобар 2009; *Alves da Silva Ђрошћив Порџугалије*, 20. октобар 2009.

44. *Vereinigung Bildender Künstler Ђрошћив Аусџрије*, 25. јануар 2007.

45. *Akdaş Ђрошћив Турске*, 16. фебруар 2010.

46. *К. Ђрошћив Аусџрије*, 13. октобар 1992. (извештај Комисије).

47. Члан 3 Протокола уз Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, 20. март 1952.

Поглавље 2

Дужности по члану 10

” Пошто коришћење ових слобода повлачи за собом дужности и одговорности...”

Идеја према којој коришћење слободе изражавања повлачи за собом дужности и одговорности јединствена је у Конвенцији и не може се наћи ни у једној другој одредби којом се уређују права и слободе.

Овај текст не тумачи се као засебна околност којом се аутоматски ограничава слобода изражавања појединаца који припадају одређеним професионалним категоријама које могу са собом носити „дужности и одговорности”.⁴⁸ Пресуде Суда одражавају разне ставове о „дужностима и одговорностима” одређених државних службеника када користе слободу изражавања. Поред тога, судска пракса се развила из прилично конзервативног приступа који државама даје јача овлашћења и либералнији приступ где државе уживају мању слободу у одлучивању.

На пример, у предмету *Енџел и групи њроштив Холандије* забрану да војници објаве и дистрибуирају чланак у коме се критикују неки виши официри Суд је сматрао оправданим мешањем у слободу изражавања. Међутим, Суд је сматрао и да се „није радило о томе да им је ускраћена слобода изражавања, већ је само реч о кажњавању злоупотребе те слободе са њихове стране.”⁴⁹ У предмету *Hadjianastassiou њроштив Грчке*

---

48. Дужности и одговорности новинара обрађене су у поглављима 6 и 8.

49. *Engel и групи њроштив Холандије*, 8. јун 1976, став 101.

један официр осуђен је зато што је обелоданио информације које су класификоване као тајне. Обелоданио је информације о одређеном оружју и одговарајуће техничко знање којим се могла нанети значајна штета националној безбедности. Суд је одлучио да је осуђујућа пресуда представљала мешање у слободу изражавања официра, које је, међутим, оправдано по ставу 2:

Нужно је ... узети у обзир посебне услове који иду уз војни живот и специфичне „дужности“ и „одговорности“ које су обавеза припадника оружаних снага ... Подносилац представке, официр КЕТА, задужен за програм рада са експерименталним пројектилама, био је везан обавезом чувања тајности свега што се тицало обављања његових дужности.⁵⁰

У једном сличном случају, готово 20 година након пресуде у предмету *Енџел и грџи*, Суд је променио свој став и донео потпуно супротну пресуду. У предмету *Vereinigung demokratischer Soldaten Österreichs u Губи њроџив Аусџрџе* надлежни органи забранили су да се војницима дистрибуира приватни часопис у коме се критиковала војна управа. Аустријска влада тврдила је да је часопис подносиоца представке представљао претњу одбрамбеном систему земље и ефикасности војске. Суд се није сагласио са поднесцима Владе и заузео је став да већина питања у том часопису:

представља изношење притужби, предлагање реформи или подстицање читалаца да покрену законске жалбене поступке. Међутим, и поред њиховог често полемичког тона, не чини се да су у часопису прешли границе дозвољеног у контексту пуког дискутовања о идејама, а оно се мора толерисати у војсци једне демократске државе, једнако као и у друштву којем та војска служи.⁵¹

У предмету *Rommelfanger њроџив Савезне Рејублике Немачке*⁵² Комисија је навела да државе имају позитивну обавезу да обезбеде да остваривање слободе изражавања државних службеника не подлеже ограничењима која би утицала на суштину овог права. Чак и уколико се прихвати постојање категорије државних службеника са посебним „дужностима и одговорностима“, ограничења која се примењују на њихово право на слободу изражавања морају се испитивати по истим критеријумима као и повреде слободе изражавања других.

50. *Hadjianastassiou њроџив Грчке*, 16. децембар 1992, став 46.

51. *Vereinigung demokratischer Soldaten Österreichs u Губи њроџив Аусџрџе*, 19. децембар 1994, став 38.

52. *Rommelfanger њроџив Савезне Рејублике Немачке*, 6. септембар 1989. (одлука).

У предмету *Voigt v. Republik Deutschland* Суд је био мишљења да је начин на који је дужност уздржаности наметнута државном службенику представљао кршење члана 10. Године 1987. подносиатеља представке била је отпуштена из школе где је предавала око дванаест година зато што је била активиста у Немачкој комунистичкој партији и зато што је одбила да се од те партије дистанцира. Дужност уздржаности уведена је након искуства Вајмарске Републике, и била је оправдана потребом да се запосленима у државној служби забрани да учествују у политичким активностима које су у супротности са уставним одредбама. Надређени подносиатеље представке одлучили су да она није поступила у складу са дужношћу коју има сваки државни службеник: да подржи слободни демократски систем у оквиру значења из устава, и отпустили су је. Суд је био мишљења да: „[и]ако јесте легитимно да држава наметне државним службеницима, због њиховог статуса, дужност уздржаности, државни службеници су појединци и као такви они испуњавају услове за заштиту по члану 10 ... Конвенције“.⁵³ Надаље, Суд је навео да разуме аргументе који се односе на историју Немачке; међутим, узимајући у обзир апсолутну природу дужности уздржаности, њену генералну примењивост на све државне службенике и одсуство прављења разлике између приватног и професионалног домена, немачки органи прекршили су и слободу изражавања и слободу окупљања.

„Дужности и одговорности“ судија Суд је разматрао у предмету *Wille v. Lichtenstein*, где је подносилац представке, судија високог ранга, добио писмо од принца од Лихтенштајна у коме се критикује изјава подносиоца представке током једног академског предавања о уставним питањима и у коме се најављује намера да након те изјаве не именује подносиоца представке на јавну функцију. На почетку своје оцене Суд је навео да:

се мора имати на уму да кадгод је у питању право на слободу изражавања лица са таквим положајем, „дужности и одговорности“ из члана 10 став 2 попримају посебан значај, јер се од јавних функционера који раде у правосуђу може очекивати да би требало да покажу уздржаност у остваривању своје слободе изражавања у свим случајевима где ће се вероватно довести у питање ауторитет и непристрасност судства.⁵⁴

Суд је даље навео: иако је уставно питање које је покренуо подносилац представке имало политичке импликације, тај елемент сам по

53. *Vogt v. Republik Deutschland*, 26. септембар 1985, став 53.

54. *Wille v. Lichtenstein*, 28. октобар 1989, став 64.

себи не би требало да спречи подносиоца представке да о томе дискутује. Налазећи да постоји кршење члана 10, Суд је констатовоао да је једном ранијом приликом Влада Лихтенштајна заузела став сличан ставу подносиоца представке и да је мишљење које је изразио подносилац представке било мишљење које дели знатан број људи у земљи, те да стога то није био неодржив предлог.

Следи да би сви домаћи закони или други прописи којима се уводи апсолутна или неограничена уздржаност или поверљивост појединим категоријама државних службеника, као што су запослени у обавештајним службама, војсци и слично или запослени у судству – представљали кршење члана 10. Државе чланице могу усвојити таква ограничења само када немају општи карактер, већ су ограничена на поједине категорије информација чија се тајност мора у одређеним временским интервалима преиспитати, на одређене категорије државних службеника или само на неке појединце који припадају тим категоријама и када су та ограничења привремена. Када се тврди да су дужности уздржаности или чувања поверљивости оправдане у интересу одбране „националне безбедности“, државе чланице морају да дефинишу тај концепт на стриктан и прилично прецизан начин, избегавајући укључивање области које не потпадају под стварни делокруг националне безбедности. Исто тако, државе морају да докажу постојање стварне опасности за заштићени интерес као што је национална безбедност и морају узети у обзир и интерес јавности да има приступ одређеним информацијама. Уколико се све ово игнорише, таква ограничења слободe изражавања имају апсолутну природу и нису конзистентна са чланом 10 став 2.

Поглавље 3

Незаштићени говор – говор мржње, подстицање на насиље

3.1. Подстицање на насиље

Подстицање на насиље није обухваћено заштитом из члана 10 када постоји намерна и директна употреба речи које подстичу на насиље и када постоји стварна могућност да се насиље дешава. У предмету *Süreks ĩrořiv Турске (бр. 3)* приликом описивања народноослободилачке борбе Курда као „рата усмереног против снага Републике Турске“ у чланку је изнета тврдња да „желимо да водимо потпуну ослободилачку борбу“. По мишљењу Суда, „оспорени чланак се придружио ПКК и изразио позив на коришћење оружане силе као средства за постизање националне независности Курдистана“.⁵⁵ Суд је надаље констатовао да је чланак објављен у контексту озбиљних нереда између снага безбедности и припадника ПКК, који су укључивали велики губитак живота и увођење ванредног стања у великом делу југоисточне Турске. У таквом једном контексту:

мора се сматрати да садржина чланка може да подстакне на даље насиље у региону. Заиста, порука која се шаље читаоцу сугерише да је употреба насиља неопходна и оправдана мера самоодбране пред агресором.⁵⁶

Након ове оцене Суд је нашао да осуда подносиоца представке није у супротности са чланом 10.

---

55. *Süreks ĩrořiv Турске (бр. 3)*, 8. јул 1999 (BB), став 40.

56. *Süreks ĩrořiv Турске (бр. 1)*, 8. јул 1999, став 62.

Суд је дошао до сличних закључака у предмету *Leroу йрошйив Француске*.⁵⁷ Године 2002. француски карикатуриста осуђен је за саучесништво у одобравању тероризма због карикатуре објављене у баскијском недељном листу *Ekaitza*. Дана 11. септембра 2001. године карикатуриста је уредничком тиму часописа доставио цртеж који представља напад на куле близнакиње Светског трговинског центра, у чијем опису је била пародија на рекламни слоган познатог бренда: „Сви смо о томе сањали Хамас је то урадио“ (упореди „Сони је то урадио“). Суд је констатовао да су трагични догађаји од 11. септембра 2001. године, који су били повод за спорни израз, довели до хаоса у свету и да су питања која су том приликом покренута предмет дискусије као питања од јавног интереса. Међутим, Суд је сматрао да цртеж није ограничен на критику америчког империјализма, већ да подржава и велича њено насилно уништавање. Свој закључак је утемељио на тексту у опису цртежа и приметио да је подносилац представке изразио своју моралну подршку онима за које је претпоставио да су извршили нападе 11. септембра 2001. године. Својим избором речи подносилац представке је са одобравањем коментарисао насиље учињено против хиљада цивила и умањио достојанство жртава, будући да је доставио свој цртеж на дан напада и да је објављен 13. септембра, а да при том није предузео никакве мере предострожности у вези са употребљеним језиком. По мишљењу Суда, овај фактор – датум објављивања – био је такав да је повећао одговорност карикатуристе за његово виђење, па чак и подршку трагичном догађају, и са уметничког и са новинарског становишта. Такође, није требало занемарити ни утицај такве поруке у политички осетљивом региону, какав је Баскија. Суд је сматрао да је карикатура изазвала одређену реакцију јавности која може да подстакне насиље и демонстрира вероватан утицај на јавни ред и мир у региону. Разлози које су навели домаћи судови приликом осуђивања подносиоца представке били су „одговарајући и довољни“. Имајући у виду скромну природу новчане казне и контекст у којем је објављен спорни цртеж, Суд је закључио да мера изречена карикатуристи није била несразмерна легитимном циљу који се желео постићи. Сходно томе, није дошло до повреде члана 10 Конвенције.

Насупрот томе, у предмету *Sürek йрошйив Турске* (бр. 4), где је у спорним чланцима Турска описивана као „прави терориста“ и као „непријатељ“, Суд је нашао да:

тешка критика турских власти ... више је одраз очигледног става једне стране у сукобу, а не позива на насиље...

---

57. *Leroу йрошйив Француске*, 2 октобар 2008.

Све у свему, не може се тумачити да садржина чланака може да подстакне даље насиље.

Суд је такође тврдио да јавност има право „да буде информисана о другој чијем становишту о ситуацији у југоисточној Турској, без обзира на то колико је за њих такво становиште неприхватљиво“.⁵⁸ Суд је закључио да су осуђујућа пресуда и изрицање казне подносиоцу представке супротни члану 10. Исто тако, у предмету *Karataş v. Türkiye* Суд је утврдио да:

иако се чини да су неки одломци песама веома агресивног тона и да позивају на употребу насиља чињеница да су уметнички по природи и ограниченог утицаја учинила их је мање позивом на устанак, а више изразом дубоке потресености због тешке политичке ситуације.⁵⁹

3.2. Говор мржње и расизам

Говор мржње усмерен према различитим мањинама није заштићен чланом 10. У предмету *Vejdeland v. Grupe i Sverige*⁶⁰ подносиоци представке осуђени су за расишурање у средњој школи око 100 флајера које су судоу смајрали увредљивим за хомосексуалце. Подносиоци представке су дистрибуирали лејке организације која се називала Национална омладина, њако шјо су их осјављали у ормариће или на ормарићима ученика. У лејцима су биле шјврдње да је хомосексуалност „девијантна сексуална склоност“, да има „морално деструктивно дејство на суштинину друштва“ и да је одговорна за развој ХИВ-а односно АИДС-а. Подносиоци представке су тврдили да нису намеравали да изразе презир према хомосексуалцима као групи и изјавили су да је сврха њихове активности била да покрену расправу о непостојању објективности у образовању у шведским школама. Суд је закључио да ове изјаве представљају озбиљне и штетне тврдње, чак и ако нису директно позивале на омражена дела. Суд је нагласио да је дискриминација заснована на сексуалној оријентацији једнако озбиљна као и дискриминација заснована на раси, пореклу или боји коже. Закључио је да није дошло до повреде члана 10 Конвенције, јер су шведске власти оправдано сматрале да је уплитање у остваривање права на слободу изражавања подносиоца представке било потребно у демократском друштву ради заштите угледа и права других.

58. *Süre v. Türkiye* (бр. 4), 8. јул 1999. (BB), став 58.

59. *Karataş v. Türkiye*, 8. јул 1999, став 52.

60. *Vejdeland v. Grupe i Sverige*, 9. фебруар 2012.

У предмету *Norwood* *прошив Уједињеној Краљевствима*⁶¹ *поносилац* *предсјавке* је на свом *прозору* *истакао* *илака* *који је добио од Бриџанске националне* *партије*, *чији је био члан, на којем су приказане куле близнакиње у* *иламену*. *Слику су* *прашили* *речи „Проћерати ислам из Бриџаније – заштићимо бриџански народ“*. *Као резултат* *шоа*, *осуђен је због* *шешкој* *непривлачности* *према* *верској* *групи*. Суд је прогласио притужбу неприхватљивом, позивајући се на члан 17 Конвенције који забрањује сваку активност која је „усмерена на поништавање било којег од наведених права и слобода“. Суд је констатовао да се слобода изражавања не може користити за поништавање права и слобода предвиђених Конвенцијом. Закључио је да је такав општи и жесток напад на једну верску групу којим се цела та група повезује са тешким терористичким актом неспојив са вредностима које промовише и јамчи Конвенција, а нарочито толеранцијом, друштвеним миром и недискриминацијом. Стога свако изражавање које садржи елементе расне и верске дискриминације неће бити обухваћено подручјем примене члана 10.⁶²

Суд је имао прилику и да испита расистичке изјаве приказане на телевизији које су дате у контексту информисања јавности о групи младих људи који су изражавали расистичке ставове. У предмету *Јерсилд* *прошив Данске*⁶³ *поносилац* *предсјавке* био је *телевизијски новинар* *које је домаћи суд осудио за* *помањање* *и* *подривање* *ширења* *расистичких изјава*. Он је *преузео* *иницијативу* *да* *покрене* *емисију* *у којој су* *интервју* *сана* *три* *припадника* *групе* *младих* *који су имали* *исте* *расистичке* *ставове*. *Новинар је унапред знао да ће* *шоком* *интервјуа* *вероватно* *бити* *дати* *расистичке* *изјаве* *и* *подривање* *ојаске*. *Приликом уређивања* *интервјуа* *новинар је укључио и* *увредљиве* *изјаве*. *Интервјуи су* *након* *шоа* *били* *показани* *шоком* *озбиљној* *телевизијској* *програму* *намењеној* *добро* *информисаним* *гледаоцима, који се бавио* *најразличитијим* *социјалним* *и* *политичким* *питањима, укључујући и* *ксенофобију* *и* *имиграцију*. *Гледаоци су* *могли да чују* *изјаве* *попут: „Добро је бити* *расиста*. *Смањено да је* *Данска* *само* *за* *Данце“; „Људима* *би* *требало* *дозвољити* *да* *имају* *робове“; „Узми* *само* *слику* *јориле... а онда* *погледајте* *црнчују,* *шо је* *иста* *структура* *шела* *и* *свећа... равно* *чело“; „Црнчуја* *није* *људско* *биће, шо је* *животиња, шо* *важи* *и* *за* *све* *остале* *циране* *раднике, Турке, Југословене, како* *од* *се* *они* *звали“* *и* *тд*. *Младићима* *су* *представљана* *питања* *и* *о* *њиховом* *месту* *станована* *и* *завођења* *и* *о* *њиховом* *криминалном*

61. *Norwood* *прошив Уједињеној Краљевствима*, 16. новембар 2004. (одлука).

62. *Kühnen* *прошив Савезне Републике Немачке*, 12. мај 1988. (одлука).

63. *Jersild* *прошив Данске*, 23. септембар 1994. (ВВ).

досијеу. Главни разлог због којег је домаћи суд прогласио новинара кривим за издавање и подстицање ширења расистичких изјава био је пројекат да га коначну изјаву којом би, по мишљењу суда, експлицитно критиковао расистичка гледишта која су изнесена током интервјуа.

Пред Судом у Стразбуру влада је оправдала осуђујућу пресуду потребом да се заштите права оних који су били увређени расистичким изјавама. Суд је истакао суштински значај борбе против расне дискриминације, наглашавајући да је тема коју је подносилац представке приказао била од великог јавног значаја. Испитујући како је емисија припремљена и представљена, Суд је био мишљења да:

се објективно не чини да је имала за циљ пропагирање расистичких гледишта и идеја. Напротив, јасно је покушала – путем интервјуа – да прикаже, анализира и објасни ову одређену групу младих, ограничену и фрустрирану својом социјалном ситуацијом, са криминалним досијеима и насилничким ставовима.

Критикујући приступ домаћег суда томе како је новинар требало да контрира расистичким изјавама, Суд је сматрао да:

методи објективног и избалансираног извештавања могу знатно да се разликују, у зависности, између осталог, од медија који је у питању. Није на овом Суду нити на домаћим судовима да замене своје ставове ставовима штампе у погледу технике извештавања коју новинари треба да усвоје.

Расправљајући о извештавању које се заснива на интервјуима, било да су уређени или не, Суд је сматрао да би:

[к]ажњавање новинара за помагање у ширењу изјава које је дало неко друго лице у интервјуу озбиљно умањивало допринос штампе дискусијама о питањима од јавног интереса и такве казне не треба прописивати уколико не постоје нарочито јаки разлози за то.⁶⁴

Суд је стога утврдио повреду члана 10.

3.3. Порицање холокауста и упућивање на нацистичку идеологију

Говор којим се промовише нацистичка идеологија и пориче холокауст није обухваћен заштитом из члана 10. Ни употреба слика које упућују на холокауст у друштвеним кампањама неће бити заштићена у складу са чланом 10. Таква заштита одбијена је у предмету *PETA Deutschland*

64. *Jersild против Данске*, 23. септембар 1994, ст. 31–35.

Ўрошив Немачке,⁶⁵ у којем је мера забране коју је изрекао Регионални суд у Берлину 2004. године у грађанском поступку спречила организацију за права животиња ПЕТА (Људи за етичко поступање према животињама) да објави рекламну кампању са плакатима на којима су биле приказане фотографије исцрпљених, нагих жртава концентрационих логора или нагомиланих мртвих људских тела заједно са сликама животиња које се држе у масовним залихама. Сlike су праћене кратким описима, као што су „коначно понижење“, „када су животиње у питању, сви постају нацисти“ и „холокауст на твом тањиру“. Суд је у недавној пресуди о кампањи против абортуса донео другачији закључак.⁶⁶

Порицању холокауста,⁶⁷ као предмету јавног дискурса, такође је ускраћена заштита члана 10. У предмету *Д. И. Ўрошив Немачке* подносилац представке, историчар, новчано је кажњен зато што је на јавном окупљању давао изјаве у којима је порекао постојање гасних комора у Аушвицу, изјављујући да су гасне коморе биле „лажњаци“, изграђени у првим послератним данима и да су немачки порески обвезници платили око 16 милиона немачких марака за њих. Комисија је утврдила да је представка неприхватљива, наводећи да су изјаве подносиоца представке биле у супротности са принципима мира и правде из преамбуле Конвенције и да су заговарале расну и религијску дискриминацију. Комисија је утврдила да:

јавни интерес да се спрече криминал и неред међу немачким становништвом услед увредљивог понашања против Јевреја, и сличне увреде, као и захтев да се заштите њихов углед и права, надмашују у демократском друштву слободу подносиоца представке да издаје публикације у којима се негира тровање Јевреја гасом током нацистичког режима.⁶⁸

65. *PETA Deutschland Ўрошив Немачке*, 8. новембар 2012.

66. *Annen Ўрошив Немачке*, 26. новембар 2015.

67. Холокауст се дефинише као „систематски прогон и уништавање европских Јевреја под покровитељством државе од стране нацистичке Немачке и њених савезника, од 1933. до 1945. године. Јевреји су били највеће жртве – убијено их је шест милиона. Ово уништење или чишћење по основи расне, етничке или националне припадности било је усмерено и против Рома (Цигана), лица са физичким или менталним инвалидитетом и Пољака. Милиони других људи, укључујући хомосексуалце, Јеховине сведоке, совјетске ратне заробљенике и политичке дисиденте, били су подвргнути угњетавању и убијени у нацистичкој тиранији.“ www.ushmm.org/education/foreducators/guidelines.

68. *Д. И. Ўрошив Немачке*, 26. јун 1996. (одлука).

Комисија је донела сличне закључке и у предметима *Honsik ĩrošiv Aucsĩrije*⁶⁹ и *Ochensberger ĩrošiv Aucsĩrije*,⁷⁰ у којима су подносиоци представки, такође, негирали постојање холокауста и подстицали на расну мржњу.

Слично томе, Суд није пружио заштиту комичару који је био укључен и у политичке активности, Диеудонне М' Бала М' Бала, за јавне увреде усмерене према лицу или групи лица због њиховог порекла или припадности одређеној етничкој заједници, нацији, раси или религији, конкретно у овом случају лица јеврејског порекла или вере.⁷¹ На крају једног наступа у децембру 2008. године у „Зениту“ (*Zénith*) у Паризу подносилац представке позвао је Роберта Фаурисона (*Robert Faurisson*), припадника академске заједнице, који је вишеструко осуђиван у Француској због својих негационистичких и ревизионистичких ставова, нарочито због његовог негирања постојања гасних комора у концентрационим логорима, да му се придружи на позорници и да прими „награду за друштвену непожељност и безобразлук“. Награду, која је имала облик свећњача за три свеће са по једном јабуком на сваком од три врха, доделио му је глумац обучен у нешто што је назвао „оделом светлости“ – пругаста пиџама са нашивеном жутом звездом са натписом „Јевреј“ – који је, дакле, играо улогу Јевреја депортиваног у концентрациони логор. Суд је прогласио представку неприхватљивом (неспојивом *ratione materiae*), у складу са чланом 35 (критеријуми прихватљивости) Конвенције, закључивши да по члану 17 (забрана злоупотребе права) подносилац представке нема право на заштиту из члана 10 (слобода изражавања). Суд је нарочито сматрао да се током увредљиве сцене извођење више није могло сматрати забавним наступом, већ да је више било налик на политички скуп који је, под изговором да је у питању комедија, промовисао негационизам, будући да је кључно место дато појављивању Роберта Фаурисона и понижавајућем приказу жртава депортације Јевреја, суочених са човеком који је порицао њихово истребљење. По мишљењу Суда, таква изведба, чак ни ако је сатирична или провокативна, није обухваћена заштитом из члана 10, већ да је у стварности, у датим околностима предмета, реч била о демонстрацији мржње, антисемитизма и подршке порицању холокауста. Замаскирана као уметничка продукција, била је у ствари једнако опасна као и директни и изненадни напад, и обезбедила је платформу за идеологију која је супротна вредностима

69. *Honsik ĩrošiv Aucsĩrije*, 18. октобар 1995. (одлука).

70. *Ochensberger ĩrošiv Aucsĩrije*, 2. септембар 1994. (одлука).

71. *M' Bala M' Bala ĩrošiv Француске*, 20. октобар 2015. (одлука).

Конвенције. Суд је тако закључио да је подносилац представке желео да лиши члан 10 његове праве сврхе тако што ће искористити своје право на слободу изражавања за циљеве који нису у складу са текстом и духом Конвенције и који би, да су прихваћени, допринели нарушавању конвенцијских права и слобода.

За разлику од порицања холокауста, негирање Јерменског геноцида, као предмет историјског и јавног дискурса, добило је заштиту члана 10. У предмету *Perinçek v. Швајцарске* г. Перинчек (Perinçek), турски политичар, јавно је у Швајцарској изнио став да масовне депортације и масакри које су претрпели Јермени у Отоманском царству 1915. и наредних година не представљају геноцид.⁷² Швајцарски судови су нарочито сматрали да су његови мотиви расистички и националистички и да његове изјаве не доприносе историјској расправи. Подносилац представке жалио се да је његовом кривичном осудом и кажњавањем прекршено његово право на слободу изражавања. Суд је закључио да је дошло до повреде члана 10 Конвенције. Свестан великог значаја које јерменска заједница придаје питању да ли те масовне депортације и масакре треба сматрати геноцидом, закључио је да је достојанство жртава и достојанство и идентитет савремених Јермена заштићено чланом 8. Стога је Суд морао да успостави равнотежу између два конвенцијска права, права на слободу изражавања и права на поштовање приватности, водећи рачуна о конкретним околностима случаја и сразмери између коришћених средстава и циља који се настоји остварити. У овом предмету Суд је закључио да није било неопходно у демократском друштву кривично казнити подносиоца представке да би се заштитила права јерменске заједнице која су била у питању у овом предмету. Суд је нарочито узео у обзир следеће елементе: изјаве подносиоца представке тицале су се питања од јавног интереса и нису представљале позив на мржњу или нетрпељивост; контекст у коме су дате није био обележен повишеним тензијама или посебним историјским призвучима у Швајцарској; није се могло сматрати да изјаве утичу на достојанство припадника јерменске заједнице до те мере да захтевају кривичноправни одговор у Швајцарској; Швајцарска није имала међународноправну обавезу да инкриминише такве изјаве; изгледа да су швајцарски судови цензурисали подносиоца представке само због тога што је исказао мишљење које се разликовало од устаљеног мишљења у Швајцарској; и мешање у његово право на слободу изражавања имало је озбиљну форму кривичне осуде.

---

72. *Perinçek v. Швајцарске*, 15. октобар 2015.

Поглавље 4

Систем ограничења у остваривању права на слободу изражавања – став 2

4.1. Допуштена ограничења

Члан 10 став 2 гласи:

[П]ошто коришћење ових слобода повлачи за собом дужности и одговорности, оно се може подвргнути формалностима, условима, ограничењима или казнама прописаним законом и неопходним у демократском друштву у интересу националне безбедности, територијалног интегритета или јавне безбедности ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, заштите угледа или права других, спречавања откривања обавештења добијених у поверењу или ради очувања ауторитета и непристрасности судства.

Примарни циљ конвенцијског система је да домаћи судови примењују текст Конвенције који је потврђен судском праксом. Суд мора да буде искључиво крајња инстанца. Из тог разлога домаћи судови су прва и најважнија инстанца која треба да обезбеди слободно остваривање слободе изражавања и да се постара да су коначна ограничења у складу са условима из става 2, како их је објаснио и разрадио Суд.

” Коришћење ових слобода ... може се подвргнути ...

Свака рестрикција, услов, ограничење или било који облик мешања у слободу изражавања може да се примени само на неко конкретно остваривање ове слободе. У садржај права на слободу изражавања не сме се никада дирати. У том смислу члан 17 гласи:

Ништа се у овој Конвенцији не може тумачити тако да подразумева право било које државе, групе или лица да се упусте у неку делатност или изврше неки чин који је усмерен на поништавање било ког од наведених права и слобода или на њихово ограничавање у већој мери од оне која је предвиђена Конвенцијом.

Очигледно, ограничење садржине права слично је ускраћивању тог права.

Исто тако, од државних органа се не тражи да се мешају у коришћење слободе изражавања сваки пут када је у питању један од разлога набројаних у ставу 2, пошто би то водило до ограничења садржине тог права. На пример, наношење штете нечијем угледу или части не сме се у свим случајевима сматрати кривичном активношћу и/или активношћу за које је потребно правно средство у грађанском праву. Слично томе, јавно изражавање које угрожава ауторитет судства не сме бити кажњено сваки пут када се таква критика појави. Другим речима, државни органи имају само могућност, а не и обавезу да наложе и/или спроведу рестриктивну или казнену меру у односу на коришћење права на слободу изражавања. Другачији приступ би водио до хијерархије права и вредности или интереса, стављајући слободу изражавања на дно те листе након, на пример, права на достојанство и част, или заштите морала или јавног реда. Таква хијерархија била би у супротности са свим међународним уговорима којима је предвиђена једнакост права и којима нису дозвољена трајна ограничења на остваривање неког права, пошто би то било једнако ускраћивању тог права.

4.2. Троделни тест

Приликом оцењивања мешања у слободу изражавања Суд користи троделни тест, који се користи и у предметима који се односе на чл. 8, 9 и 11 Конвенције. Сходно члану 10 став 2 домаћи надлежни органи у свакој држави уговорници могу да се мешају у остваривање слободе изражавања ако су испуњена следећа три кумулативна услова:

- ▶ мешање (у значењу „формалност“, „услов“, „ограничење“ или „казна“) је прописано законом;⁷³
- ▶ мешање има за циљ да заштити један или више следећих интереса или вредности: национална безбедност; територијални интегритет; јавна безбедност; спречавање нереда или криминала; заштита здравља; морал; углед или права других; спречавање откривања обавештења добијених у поверењу; и очување ауторитета и непристрасности судства;⁷⁴
- ▶ мешање је неопходно у демократском друштву.⁷⁵

Првенствена улога члана 10 јесте да заштити слободу изражавања сваког лица. Стога је Суд утврдио правила стриктног тумачења могућих ограничења предвиђених ставом 2. У предмету *The Sunday Times упротив Уједињеној Краљевској* Комисија је заузела став:

[с]триктно тумачење значи да ниједан други критеријум осим оних наведених у самој одредби о изузећима не може да буде основ за било које ограничење, а ти критеријуми морају се пак схватити на начин да се њихове формулације не проширују изван уобичајеног значења речи које их чине.

У случају одредби о изузећима ... принцип стриктног тумачења наилази на одређене потешкоће због широког значења саме одредбе. Њоме се, ипак, надлежним органима прописује низ јасно дефинисаних обавеза...⁷⁶

У суштини Комисија је утврдила правни стандард да у сваком граничном случају слободи појединца мора да се да предност у односу на позивање државе на претежнији интерес.⁷⁷

Када Суд утврди да су испуњена сва три услова мешање државе у слободу изражавања, онда се сматра оправданим. Терет доказивања да су сва три услова испуњена је на држави. Суд испитује ова три услова по горе наведеном редоследу. Када Суд утврди да држава није доказала да је испуњен један од та три услова, неће даље испитивати предмет и

73. *Gawęda упротив Пољске*, пресуда од 14. марта 2002. и *The Sunday Times упротив Уједињеној Краљевској*, 26. април 1979.

74. *Observer и Guardian упротив Уједињеној Краљевској*, 26. новембар 1991.

75. *Długołęcki упротив Пољске*, 24. фебруар 2009. и *Tolstoy Miloslavsky упротив Уједињеној Краљевској*, 13. јул 1995.

76. *The Sunday Times упротив Уједињеној Краљевској*, 18. мај 1977, извештај Комисије, став 194.

77. A. Rzeplinski, "Restrictions To the expression of opinions or disclosure of information on domestic or foreign policy of the State", Будимпешта 1997, у *Монитор/Инф (97) 3*, Савет Европе.

одлучиће да је дотично мешање у слободу изражавања било неоправдано и да је стога слобода изражавања повређена.

4.3. Мешање у остваривање права на слободу изражавања

” Мешање: „формалности, услови, ограничења или казне“

„Мешање државе“ мора се посматрати као сваки облик задирања који долази од било ког органа који врши јавна овлашћења и дужности или је у јавној служби, као што су судови, тужилаштва, полиција, сваки орган за спровођење закона, обавештајне службе, скупштина државе или локалне самоуправе, министарства, војни органи који доносе одлуке, структуре лица запослених у јавним службама. Далеко од тога да буде исцрпна, горе наведена листа представља само покушај да се да слика могућих надлежних органа чије радње би могле ограничити остваривање слободе изражавања. За Суд није важно који конкретан орган задире у ово право; влада државе сматра се туженом страном у свим предметима који се изнесу пред Суд у Стразбуру.

Обим могућег мешања (формалности, услови, ограничења или казне) у остваривање права на слободу изражавања веома је широк и не постоје унапред утврђене границе. Суд испитује и одлучује у сваком посебном случају о томе да ли постоји мешање, разматрајући рестриктивни ефекат на остваривање права на слободу изражавања неке конкретне мере коју су усвојили домаћи органи. Таквим мешањем могле би се сматрати осуђујуће пресуде у кривичном поступку⁷⁸ (новчана или затворска казна), налог да се плати одштета у оквиру грађанског права,⁷⁹ забрана публикавања⁸⁰ или објављивања нечије слике у новинама,⁸¹ конфисковање публикација или било каквих других средстава путем којих се изражава мишљење или преноси информација,⁸²

78. *Barfod* *iprotiv* Данске, 22. фебруар 1989; *Lingens* *iprotiv* Аустрије, 8. јул 1986; *Dalban* *iprotiv* Румуније, 28. септембар 1999.

79. *Müller* *u grupu iprotiv* Швајцарске, 24. мај 1988.

80. *The Sunday Times* *iprotiv* Уједињеној Краљевствима (бр. 2), 26. новембар 1991; *Observer* *u Guardian* *iprotiv* Уједињеној Краљевствима, 26. новембар 1991.

81. *News Verlags GmbH & Co.* *KG iprotiv* Аустрије, 11. јануар 2000.

82. *Handyside* *iprotiv* Уједињеној Краљевствима, 7. децембар 1976; *Müller* *u grupu iprotiv* Швајцарске, 24. мај 1988.

одбијање да се изда дозвола за емитовање,⁸³ забрана бављења новинарском професијом, дисциплинска казна,⁸⁴ налог суда или неког другог органа да се открију извори новинара односно изрицање казне у случају да се то не учини,⁸⁵ објављивање од стране шефа државе да неки државни службеник неће бити именован на државно радно место након неке изјаве тог државног службеника у јавности⁸⁶ итд.

Међу различитим облицима мешања цензуру пре објављивања Суд сматра најопаснијом, јер зауставља преношење информација и идеја онима који желе да их приме. Управо због тога Суд веома строго контролише мере које се предузимају пре објављивања као што је давање дозволе новинарима, испитивање чланка од стране службених лица пре него што се објави и забрана објављивања.⁸⁷ Чак и ако су таква ограничења привремена, она могу умањити вредност информација. Разматрајући забрану објављивања одређених чланака у новинама, Суд је изразио мишљење да члан 10:

не забрањује у потпуности изрицање ограничења пре објављивања, као таквог ... С друге стране, опасности које су садржане у тим претходним ограничењима такве су природе да је за њих потребно најпрезидије детаљно анализирање Суда. То је посебно случај када је реч о штампи, јер су вести нешто што представља кварљиву робу и одложити њихово објављивање, макар и за кратак период, може да им одузме сву вредност и занимљивост.⁸⁸

Претходна ограничења могу се изрећи само на одређено време, након детаљне анализе и образложења, и на основу јасних и предвидљивих домаћих прописа.⁸⁹

Услов претходног одобрења пре објављивања, који је типичан у диктатурама, никада није био прихваћен у демократским друштвима и генерално гледано неспојив је са чланом 10.⁹⁰

---

83. *Autronic AG* *iprotiv* *Швајцарске*, 22. мај 1990.

84. *Wojtas-Kaletka* *iprotiv* *Пољске*, 16. јул 2009; *Frankowicz* *iprotiv* *Пољске*, 16. децембар 2008.

85. *Goodwin* *iprotiv* *Уједињеној Краљевској*, 27. март 1996. (BB).

86. *Wille* *iprotiv* *Лихтенштајна*, 28. октобар 1999.

87. *RTBF* *iprotiv* *Belgije*, 29. март 2011, став 114.

88. *The Sunday Times* *iprotiv* *Уједињеној Краљевској* (бр. 2), 26. новембар 1991, став 51; *Observer* и *Guardian* *iprotiv* *Уједињеној Краљевској*, 26. новембар 1991.

89. *RTBF* *iprotiv* *Белије*, 29. март 2011.

90. Суд је законску обавезу да се пре објављивања изврши преглед интервјуа критиковао у предмету *Wizerkaniuk* *iprotiv* *Пољске*, 5. јул 2011.

Одбијање да се региструје наслов неког часописа је изразит пример цензуре пре објављивања. Како је Комисија констатовала у предмету *Gawęda ўроїив Пољске*, таква мера “исто је што и одбијање да се часопис објави”.⁹¹ Домаћи судови одбили су да региструју две публикације подносиоца представке на основу тога што би њихови наслови били „у сукобу са стварношћу”. Суд је утврдио повреду члана 10 на основу чињенице да закон којим је уређена регистрација часописа није био довољно јасан и предвидљив. У том контексту суд је изразио мишљење да:

у релевантном закону морају се јасно назначити околности када су таква ограничења допуштена, тим пре, када су последице ограничења, као што је био случај у овом предмету, да се у потпуности блокира објављивање часописа. Разлог за то је потенцијална претња коју таква ограничења, изречена унапред, својом природом представљају за слободу изражавања зајамчену чланом 10.⁹²

У низу различитих мешања државе након што је до изражавања већ дошло, кривичне осуђујуће пресуде и казне вероватно су најопасније за ову врсту слободе. У предмету *Castells ўроїив Шћаније* подносиоцу представке, који је члан парламентарне опозиције, изречена је затворска казна, јер је увредио шпанску владу, коју је у новинама оптужио да је „криминална” и да прикрива починиоце злочина против народа у Баскији. На основу оваквог чињеничног стања Суд је изразио мишљење да:

доминантни положај који има влада доводи до тога да је неопходно да влада покаже уздржаност у коришћењу кривичних поступака, нарочито када су доступна друга средства да се одговори на неоправдане нападе и критику њених опонената односно медија.⁹³

Накнада штете у грађанском праву за штету нанесену достојанству и части других лица може да представља сасвим јасно мешање у остваривање слободе изражавања, без обзира на кривичну осуду.

Дисциплински поступак чији је исход забрана сваког критичког изражавања у медицинској струци није сагласан са правом на слободу изражавања.⁹⁴ Дисциплински укор лекару који је исказао јавну забринутост у погледу одлука које је донео његов претпостављени и квалитета здравствене неге који се пружа његовим пацијентима, може такође да има за исход повреду члана 10.⁹⁵

91. *Gawęda ўроїив Пољске*, извештај Комисије, 4. децембар 1998, став 39.

92. *Gawęda ўроїив Пољске*, пресуда од 14. марта 2002, став 40.

93. *Castells ўроїив Шћаније*, 23. април 1992, став 46.

94. *Frankowicz ўроїив Пољске*, 16. децембар 2008, став 51.

95. *Sosinowska ўроїив Пољске*, 18. октобар 2011.

Трајно или привремено одузимање средстава путем којих се шире информације и идеје још једно је од могућих мешања државе у коришћење слободе изражавања. Тренутак одређивања или извршења такве мере није битан, односно да ли је то било пре или након тренутка ширења информације или идеје. Из тог разлога Суд је закључио да када домаћи судови привремено конфискују слике које се сматрају опсценим, то представља мешање у слободу изражавања сликара.⁹⁶ Исто тако је Суд дефинисао као мешање државе у слободу изражавања заплелу филма за који су домаћи органи сматрали да садржи одређене опсцене сцене.⁹⁷ Суд је на сличан начин третирао и заплелу књига за које се сматрало да садрже опсцене фрагменте.⁹⁸

У посебним околностима Суд сматра забрану рекламирања мешањем у слободу изражавања. У предмету *Barthold ĩroĳiv Немачке* подносилац представке био је ветеринар хирург који је за власнике једне болесне мачке био једина адреса на коју су се могли обратити, јер је једини он имао хитну службу у Хамбургу. Њега је интервјуисао новинар који је затим написао чланак о томе како овакав недостатак утиче на добробит животиња у том региону. Колеге ветеринари др Бартолда поднели су против њега тужбу по закону о нелојалној конкуренцији, тврдећи да је он подстицао односно толерисао публицитет у своју корист. Суд је заузео став да се у овом предмету радило о јавном дискутовању о питању од општег интереса, а не о комерцијалном рекламирању, и закључио да је неоправдана осуђујућа пресуда која је изречена подносиоцу представке:

[O]суђујућа пресуда изречена др Бартолду представља ризик да ће се обесхрабрити чланови слободних занимања од учествовања у јавним дебатама о темама које утичу на живот заједнице чак и када постоји најмања вероватноћа да ће се њихове изјаве третирати као да имају, у одређеној мери, ефекат рекламирања. По истом принципу примена критеријума као што је овај обавезно ће кочити штампу у обављању њених задатака саопштавања информација и чувара јавности.⁹⁹

Суд има опсежну јуриспруденцију у погледу плаћеног политичког рекламирања. У неколико наврата Суд је пресудио да забрана плаћеног политичког рекламирања представља повреду слободе изражавања по члану 10 и може да прекрши слободу изражавања малих политичких партија, с обзиром на то да се о тим партијама минимално

96. Müller и *gpyĳi ĩroĳiv Швајцарске*, 24. мај 1988.

97. *Otto-Preminger-Institut ĩroĳiv Аустрије*, 20. септембар 1994.

98. *Handyside ĩroĳiv Уједињеној Краљевској*, 7. децембар 1976.

99. *Barthold ĩroĳiv Немачке*, 25. март 1985, став 58.

извештава у уређиваним медијима и стога плаћено рекламирање може бити једини начин да се о њима извештава. Ипак, у једној скорој пресуди Суд је ублажио свој став, одлучујући да забрана политичког рекламирања представља дозвољени покушај да се „*заштићи нарушавање демократске расправе и процеса од стране моћних финансијских група, које имају њихову улогу у јавним медијима.*“¹⁰⁰

Сасвим сигурно, новински чланак може да буде исто што и рекламирање. Чланци који се базирају на профилима за односе са јавношћу више би се доживљавали као комерцијално изражавање. На пример, у предмету *Casado Coca против Шпаније* дистрибуирање рекламне материјала од стране адвоката, које је довело до дисциплинског поступка против њега, Суд је схватио као комерцијално изражавање.¹⁰¹ У обавештењима која је објављивао адвокат наведени су само име и презиме подносиоца представке, његова професија, адреса и број телефона. Објављивана су са циљем оглашавања и пружала су лицима којима је била потребна правна помоћ информације које су им биле корисне и које ће им вероватно олакшати приступ правди. Дисциплинска мера заснивала се на забрани рекламирања која је прописана статутом Адвокатске коморе Шпаније, Адвокатске коморе Барселоне и одлукама њеног савета. Суд је ипак закључио да државе чланице имају широко поље слободне процене у погледу забране одређених видова рекламирања.

Иако заштићено чланом 10, комерцијално изражавање подлеже другачијим стандардима контроле него друге врсте изражавања. На пример, у предмету *Markt Intern Verlag GmbH и Klaus Beermann против Немачке* Суд је подржао судски налог против једног трговинског часописа којим се том часопису забрањује да објави информације о једном предузећу које послује на његовом тржишту. Тврдећи да то представља задирање у остваривање права на комерцијално изражавање, Суд је признао домаћим органима шире поље слободне процене и закључио да је судски налог компатибилан са условима из члана 10 став 2:

чак и објављивање ствари које су тачне и описују стварне догађаје може у одређеним околностима бити забрањено; примери за то су обавеза да се поштује приватност других или дужност да се поштује поверљивост одређених комерцијалних информација.¹⁰²

100. *Animal Defenders International против Уједињеној Краљевстви*, 22. април 2013. и *TV Vest AS и Rogaland Pensjonistparti против Норвешке*, 11. децембар 2008. (BB).

101. *Casado Coca против Шпаније*, 24. фебруар 1994.

102. *Markt Intern Verlag GmbH и Klaus Beermann против Немачке*, 20. новембар 1989, став 35.

Међутим, у одређеним издвојеним мишљењима тврдило се да нема основа за проширивање поља слободне процене државе:

Цензура или забрана објављивања могу се прихватити само у ретким случајевима. Ово нарочито важи у односу на комерцијално рекламирање или питања комерцијалне или економске политике ... Заштита интереса корисника и потрошача од оних који имају доминантну позицију зависи од слободе да се објави чак и најстрожа критика производа.¹⁰³

Независно од одлуке која се заснива на ставу 2, комерцијално изражавање може да буде заштићено по члану 10 и из тог разлога његова забрана или санкционисање представљају мешање у слободу изражавања.

Налог да се открију новинарски извори и документи, као и казне изречене због одбијања да се то учини, Суд сматра мешањем у коришћење слободе изражавања. У предмету *Goodwin protiv Уједињеној Краљевстви* Суд је приметио да такве мере неоспорно задиру у слободу штампе и донео одлуку у корист новинара.¹⁰⁴

Претрес просторија новина или радија или телевизије још један је облик мешања у слободу штампе. Без обзира на то да ли се заснива на судском налогу, такав претрес не само да би угрозио поверљивост новинарских извора већ би представљао ризик за цели медиј и функционисао као цензура за све новинаре у земљи.¹⁰⁵

4.4. Прописано законом

” Коришћење ових слобода може се подвргнути ... ограничењима или казнама прописаним законом

Према овом услову свако мешање и коришћење слободе изражавања мора да има основу у домаћем закону. По правилу, то би значило писани и објављени закон који је донела скупштина. Скупштина државе мора да одреди да ли би такво ограничење било могуће или не. На пример, у предмету који се односио на новинара осуђеног за клевету, кривично дело клевете морало је да буде предвиђено домаћим

103. *Sudija Pettiti*, издвојено мишљење.

104. *Goodwin protiv Уједињеној Краљевстви*, 27. март 1996. (BB); додатне информације о овом предмету и заштити новинарских извора дате су у делу Заштита новинарских извора.

105. *Sanoma Uitgevers B. V. protiv Холандије*, 14. септембар 2010. (BB).

законом. Или, када је изречена или спроведена забрана објављивања или заплена средстава путем којих се неко изражавање дистрибуира – као што су књиге, новине или камере – такве мере морају да буду засноване на домаћим правним прописима. Исто тако када се врши претрес просторија неких новина или се искључи из етера и затвори нека радио или телевизијска станица, законске одредбе у домаћем закону дотичне државе морају да буду у основи тих мера.

Суд је прихватио само у веома малом броју предмета да правила англосаксонског права или принципи међународног права представљају правни основ за мешање у слободу изражавања. На пример, у предмету *The Sunday Times против Уједињеној Краљевствима* Суд је донео закључак да су британска правила прецедентног права о непоштовању суда довољно прецизна да су могла спадати у предвиђени услов формулисан као „прописан законом”.¹⁰⁶ Исто тако у предмету *Groppera Radio AG и други против Швајцарске*¹⁰⁷ и *Autronic AG против Швајцарске*¹⁰⁸ Суд је дозволио држави да своје дисциплине базира на правилима међународној јавној праву која се примењују у тој држави да би се овај услов смањено исцрпљеним. Иако не треба искључити могућности да се правилима прецедентној и обичајној праву може ограничити слобода изражавања, то би ипак требало да буде редак изузетак. Слобода изражавања је тако значајна вредност да њено ограничавање треба увек да има демократски легитимитет, који произлази само из скупштинске расправе и избора.

Овај услов односи се и на квалитет закона, чак и када је тај закон донела скупштина. Наиме, суд константно наводи да закон мора да буде јаван, доступан и предвидљив. Како је наведено у предмету *The Sunday Times против Уједињеној Краљевствима*:

[3]закон, пре свега, треба да буде адекватно доступан, односно грађанин мора да буде у могућности да има адекватне показатеље за околности у којима се законска правила примењују на дати предмет. Друго, норма се не може сматрати „законом“ уколико није формулисана довољно прецизно да се грађанину омогући да прилагоди своје поступање; грађанин мора да буде у могућности – ако је потребно уз одговарајући савет – да предвиди последице до степена који је разуман у датим околностима које са собом може носити неки поступак. Те последице не морају бити предвидљиве са апсолутном сигурношћу; искуство показује да је то

106. Међутим, након пресуде Суда у овој области усвојен је и формални закон.

107. *Groppera Radio AG и други против Швајцарске*, 28. март 1990.

108. *Autronic AG против Швајцарске*, 22. мај 1990.

немогуће постићи. С друге стране, иако је сигурност изузетно пожељна, она може са собом донети претерану ригидност, а закон мора да буде таква да иде у корак са околностима које се мењају. Сходно томе, многи закони су неизбежно формулисани терминима који су, у мањој или већој мери, нејасни и чије тумачење и примена представљају ствар праксе.¹⁰⁹

Иако је у предмету *The Sunday Times* Суд закључио да правила прецедентног права испуњавају услов „закон“, имајући у виду и правни савет који је добио подносилац представке, у предмету *Рошару њрошив Румуније* Суд је закључио да домаћи закон није био „закон“ у прописаном смислу зато што није „формулисан довољно прецизно да се омогући сваком појединцу – ако је потребно уз одговарајући савет – да регулише своје понашање“.¹¹⁰ У предмету *Петра њрошив Румуније*¹¹¹ Суд је оглучио да „домаће одредбе које се њрмнењују на њраћење коресионденције зашвореника ... осшављају домаћим орјанима њревише слободе деловања“, а поверљиви подзаконски акти „нису задовољили услов доступности ... те да румунски закон није са разумном јасноћом указао на обим и начин остваривања дискреционих права која су пренесена на јавне органе власти“. Иако је у пресудама у предметима *Ротару* и *Петра* Суд испитивао и нашао да је дошло до кршења члана 8 (право на приватност), користио је исте стандарде као приликом разматрања домаћих закона у односу на слободу изражавања.

Један веома важан предмет у оквиру члана 10 о квалитету закона је предмет *Гаведа њрошив Пољске*, где су судови одбили да дозволе подносиоцу представке да региструје два часописа уз образложење да су њихови наслови „у сукобу са стварношћу“. Наслови су били „Социјални и политички месечник – Европска морална трибина“ и „Немачка – хиљадугодишњи непријатељ Пољске“. Што се тиче прве публикације, домаћи судови одбили су регистрацију на основу аргумента да би предложени наслов „сугерисао да је у месту Кету основана европска институција, што је било јасно да није истина“. Регистрација друге публикације била је одбијена уз образложење да би наслов „био у конфлику са стварношћу у смислу да се неоправдано фокусира на негативне аспекте пољско-немачких односа и тако даје неуравнотежен приказ чињеница“. Суд је утврдио да су домаћи судови:

из појма „конфликт са стварношћу“ извели... овлашћење да одбију регистрацију у случају када сматрају да наслов не задовољава тест

109. *The Sunday Times њрошив Уједињеној Краљевсшва*, 26. април 1979, став 49.

110. *Rotaru њрошив Румуније*, 4. мај 2000, став 55.

111. *Petra њрошив Румуније*, 23. септембар 1998, ст. 37–38.

истинитости, тј. да предложени наслови часописа преносе у суштини погрешну слику.

Захтев да наслов часописа садржи истиниту информацију:

као прво, није прикладан са становишта слободе штампе. Наслов часописа није изјава сама по себи, пошто му је функција у бити да идентификује предметни часопис на тржишту штампе за своје стварне и потенцијалне читаоце. Друго, такво тумачење захтевало би законску одредбу која би јасно давала судовима за право да тако ураде. Укратко, тумачење које су дали судови поставља нове критеријуме који се нису могли предвидети на основу текста који одређује ситуације у којима се може одбити регистравање наслова.

Осим тога, Суд је прихватио да је судски карактер регистравања вредна гаранција слободе штампе, али је сматрао и да одлуке суда морају да буду сагласне и са начелима из члана 10. Суд је утврдио да закон који судовима даје овлашћење да одбију да изврше регистрацију уколико би регистрација била „у конфликту са стварношћу“ није „формулисана довољно прецизно да омогући подносиоцу представке да прилагоди своје понашање“.¹¹²

Суд је такође тумачио одлике правног основа ограничења где су против физичких лица биле предузете мере тајног надзора.¹¹³ Тако је у предмету *Roman Zakharov* *и* *и* *Русије* Суд сматрао да фраза:

[П]редвидљивост у посебном контексту тајних мера надзора као што је пресретање комуникација не може значити да појединац треба да буде у могућности да предвиди када је вероватно да ће органи власти пресрести његову комуникацију како би сходно томе могао да прилагоди своје понашање. Међутим, нарочито када се овлашћења поверена извршној власти врше у тајности, ризици од произвољности су очигледни. Због тога је суштински важно имати јасна, детаљна правила о пресретању телефонских разговора, нарочито због тога што доступна технологија стално постаје све софистициранија. Домаће право мора да буде довољно јасно да грађанима на одговарајући начин укаже на околности и услове под којима су јавни органи овлашћени да прибегну примени таквих мера.¹¹⁴

У пресуди у предмету *Леангер* *и* *и* *Шведске* Суд је навео да чак и у областима које утичу на националну безбедност или борбу против организованог криминала, где предвидљивост закона може да буде

112. *Gawęda* *и* *и* *Пољске*, пресуда од 14. марта 2002, стр. 43 и 48.

113. *Malone* *и* *и* *Уједињеној Краљевској*, 2. август 1984.

114. *Roman Zakharov* *и* *и* *Русије*, 4. децембар 2015. (BB), став 229.

мања (на пример ради ефикасности истраге), формулација закона мора, ипак, да буде довољно јасна да појединцима на одговарајући начин укаже на законито понашање и последице незаконитог поступања. Поред тога, у овој другој пресуди Суд је навео да: „[п]риликом оцењивања да ли је критеријум предвидљивости задовољен, у обзир се могу узети и упутства или административна пракса који немају карактер материјалног права, ако су они на које се ова упутства и пракса односе довољно упознати са њиховом садржином“. Суд је даље сматрао:

када се примена права састоји од тајних мера које појединци на које се односе нити шири јавност не могу да испитају, само право, насупрот пратећој административној пракси, мора довољно јасно навести обим дискреционог права датог надлежном органу, имајући у виду легитимни циљ предметне мере, како би се појединцу пружила одговарајућа заштита против произвољног мешања државе.¹¹⁵

Стога домаћи судови морају да испитују квалитет закона, других норми, пракси и јуриспруденције који пружају основ за ограничавање остваривања слободе изражавања. Прво, морају испитати захтеве јавности и могућност приступа, који су обично испуњени уколико је предметни закон објављен. Необјављени интерни прописи или друге норме дефинитивно неће испуњавати ове захтеве уколико дотично лице није упознато да постоје и/или упознато са њиховом садржином. Чини се да је сложеније испитати предвидљивост правних норми или судске праксе. Судови морају испитати да ли је одређена одредба формулисана на довољно јасан и прецизан начин, јасно дефинисаним појмовима, који омогућавају повезивање радњи са захтевима из закона и јасно дефинишу област забрањеног понашања и последице кршења дате одредбе. Судови морају веома строго испитати правне норме које органима власти дају овлашћење да могу да наложе и утврде предузимање тајних мера против појединаца, као што је тајни надзор, јер те мере представљају најопаснији вид мешања у права појединаца.

Када се домаћи судови суоче са контрадикторним прописима, као што су нпр. закони или други прописи које доносе локални органи власти и савезни закони и/или устав, судије морају применити правне одредбе које на најбољи начин обезбеђују неограничено уживање слободе изражавања. Штавише, сви домаћи прописи морају се

---

115. *Leander úprošiv Шведске*, 26. март 1987, став 51.

тумачити и примењивати у складу са судском праксом и начелима Суда у Стразбуру и уколико постоје јасне контрадикторности, европско право треба да има примат.

4.5. Легитимни циљ

” Коришћење ових слобода ... може се подвргнути ... ограничењима неопходним ... у интересу националне безбедности, територијалног интегритета или јавне безбедности, ради спречавања нереди или криминала, заштите здравља или морала, заштите угледа или права других, спречавања откривања обавештења добијених у поверењу или ради очувања ауторитета и непристрасности судства“

Списак могућих основа за ограничавање слободе изражавања је ограничен. Домаћи органи не могу се легитимно позвати ни на један други основ који се не налази на овом списку који је предвиђен ставом 2. Према томе, онда када су позване да примене законску одредбу која би на било који начин задирала у слободу изражавања, домаћи судови морају да утврде вредност или интерес заштићен том одредбом и да провере да ли је тај интерес или вредност једна од набројаних у ставу 2. Само уколико је одговор на ово позитиван, судови могу применити ту одредбу на одређеног појединца. На пример, кривична оптужба или грађанска тужба поднесена против новинара оптуженог за повреду нечијег угледа или части имаће легитимни циљ заштите „угледа или права других“. Или заплена непристојне књиге могла би да има легитимни циљ заштите „морала“. Или судска забрана против новина које објављују поверљиве информације могла би да буде оправдана у интересу „националне безбедности“. Међутим, судови морају осигурати да је интерес који се штити стваран, а не обична и несигурна могућност.

Уколико се домаћи судови увере да легитимни циљ пружа основ за мешање у слободу изражавања, онда морају испитати трећи услов прописан ставом 2, као што то чини и Суд, и одлучити да ли је такво мешање „неопходно у демократском друштву“, у складу са веома развијеним начелима Суда.

4.6. Неопходно у демократском друштву

” Коришћење ових слобода ... може се подвргнути ... ограничењима ... неопходним у демократском друштву“

Да би донели одлуку у складу са овим трећим захтевом, домаћи судови морају применити начело пропорционалности тако што ће одговорити на питање: „Да ли је циљ био сразмеран средствима употребљеним за његово постизање?“ У овој једначини „циљ“ је једна или више вредности или интереса предвиђених ставом 2, због чије заштите државе могу да се умешају у слободу изражавања. „Средства“ су само мешање. „Циљ“ је стога тај посебни интерес на који се држава позива, као што су „национална безбедност“, „ред“, „морал“, „права других“ итд. „Средства“ су посебне мере примењене или извршене против појединца који користи своје право изражавања. На пример, „средство“ би могло да буде: кривична осуђујућа пресуда за увреду или клевету; налог да се исплати накнада штете; судска забрана публикувања; забрана бављења новинарском професијом; претрес новинских просторија; заплена средства путем којег је мишљење изражено итд.

Одлука о пропорционалности заснива се на начелима која владају у демократском друштву. Да би доказали да је мешање било „неопходно у демократском друштву“, домаћи судови, као и Суд у Стразбуру, морају се уверити да је постојала „хитна друштвена потреба“ која је изискивала то конкретно ограничење остваривања слободe изражавања. У предмету *Observer и Guardian против Уједињеног Краљевства* Суд је казао да „[п]ридев ‘неопходан’, у смислу члана 10 став 2, подразумева постојање ‘хитне друштвене потребе’“.¹¹⁶

Први који треба да утврде постојање хитне друштвене потребе су домаћи органи, који том приликом треба да следе праксу Суда. У том погледу Суд је сматрао да:

државе уговорнице имају одређено поље слободне процене приликом оцењивања да ли постоји таква потреба, али она иде заједно са европским надзором, обухватајући и закон и одлуке којима се тај закон примењује, чак и оне које су донели независни судови.¹¹⁷

116. *Observer и Guardian против Уједињеног Краљевства*, 26. новембар 1991, став 59(ц).

117. *Lingens против Аустрије*, 8. јул 1986; *Janowski против Пољске*, 21. јануар 1999; *Tammer против Естоније*, 6. фебруар 2001.

Суд је стога овлашћен да донесе коначну одлуку о томе да ли се „ограничење“ може ускладити са слободом изражавања која је заштићена чланом 10. Порука домаћим судовима је да би требало да следе праксу Суда већ од прве расправе у предмету који се односи на слободу изражавања. С обзиром на то да европски стандарди, као што је пракса Суда, пружају слободи изражавања већу заштиту него домаће право и судска пракса, све судије које раде у доброј вери не могу а да не примењују високе европске стандарде.

Образложење Суда приликом утврђивања одговора на питања „да ли је ограничење било неопходно у демократском друштву?“ или „да ли је циљ сразмеран средству?“ биће додатно испитани с обзиром на сваки од легитимних „циљева“ набројаних у ставу 2. Очигледно, „средство“ ће у свим случајевима бити исто: мешање у слободу изражавања. Приликом оцењивања сразмерности Суд ће нарочито узети у обзир околности објављивања, постојање јавног интереса и тежину санкције.

Поглавље 5

Ограничења због „јавних“ разлога

„Национална безбедност“ уз „јавну сигурност“ и „права других“ посматрани су као да превазилазе интерес заштите слободе изражавања у случајевима када је циљ изражавања које су домаћи органи санкционисали био да се пониште конвенцијска права.

5.1. Слобода изражавања и национална безбедност

Један од веома важних предмета где се позивало на „националну безбедност“ као основ за ограничење слободе изражавања био је предмет *Observer* и *Guardian* *против Уједињеној Краљевствима*¹¹⁸. Године 1986. ове две новине најавиле су намеру да објаве одломке из књије *Ловац на шпијуне* аутора Питера Рајта (Peter Wright), пензионисаног обавештајног агента. У време најаве књига још увек није била објављена. Књига г. Рајта садржала је и приказ наводних незаконитих активности британске обавештајне службе и њених агената. Он је тврдио да је МИ5 прислушкивала све дипломатске конференције у Лондону током 1950-их и 1960-их, као и преговоре о независности Зимбабвеа 1979. године; да је МИ5 прислушкивала дипломате из Француске, Немачке, Грчке и Индонезије, као и хотелски апартман г. Хрушчова када је овај био у посети Британији 1950-их; да је МИ5 провалила у совјетске конзулате у иностранству и озвучила их; да је МИ5 неуспешно ковала заверу да убије председника Египта Насера у време суецке кризе; да је МИ5 ковала заверу против Харолда Вилсона у време када је био премијер (од

118. *Observer* и *Guardian* *против Уједињеној Краљевствима*, 26. новембар 1991.

1974. до 1976), као и да је преусмеравала своја средства да би истраживала лево оријентисане политичке групације у Британији.

Врховни тужилац тражио је од судова да издају сталну судску забрану против новина како би се спречило да објављују одломке из књиге. У јулу 1986. године судови су изrekli привремену забрану којом се спречава објављивање током трајања судског поступка поводом сталне забране.

У јулу 1987. године књига је штампана у Сједињеним Америчким Државама, а примерци књиге могли су се наћи и у Великој Британији. Упркос томе, привремене судске забране против новина остале су на снази до октобра 1988. године, када је Дом лордова одбио да изда сталну забрану коју је тражио врховни тужилац.

Издавачи новина *Observer* и *Guardian* жалили су се против привремених забрана органима у Стразбуру. Британска влада позивала се на то да су у време када су издате привремене судске забране информације којима је Питер Рајт имао приступ биле поверљиве. Да су ове информације биле објављене, британска обавештајна служба, њени агенти и трећа лица претрпели би огромну штету, до које би дошло услед откривања агената; односи са савезничким земљама, организацијама и другима били би такође нарушени; и сви они престали би да верују британској обавештајној служби. Осим тога, влада је изнела аргумент да је постојао ризик да би остали тадашњи или бивши агенти поступили исто као и г. Рајт. Што се тиче периода након објављивања, влада се позвала на потребу да увери савезничке земље у делотворну заштиту информација од стране британске обавештајне службе. По мишљењу владе, једини начин да се пружи таква уверавања био је да се јасно стави до знања да се службеници који су претили да ће прекршити доживотну обавезу поверљивости могу ефикасно спречити у томе путем законских мера, као и да ће такве мере бити предузете.

Када су у питању претходна ограничења објављивања, Суд је навео да:

опасности које су садржане у тим претходним ограничењима такве су природе да је за њих потребно најопрезније детаљно анализирање Суда. То је посебно случај када је реч о штампи, јер су вести кварљива роба и одложити њихово објављивање, макар и за кратак период, може да им одузме сву вредност и занимљивост.¹¹⁹

---

119. Став 60.

Суд је, даље, закључио да су привремене забране биле оправдане пре објављивања књиге, али не и након тога. Након што је књига објављена у Сједињеним Америчким Државама, информације су изгубиле свој поверљиви карактер, па самим тим више није постојао ни интерес за очување поверљивости информација из *Ловца на шпијуне* нити за његово скривање од јавности. У наведеним околностима није постојала „довољна“ потреба да се задрже мере забране.

У делимично издвојеном мишљењу судија Петити (Pettiti) је навео да привремене забране нису биле оправдане чак ни пре објављивања књиге изван Уједињеног Краљевства; „када је у питању штампа, одлагање везано за актуелне теме одузима новинарском чланку велики део његове занимљивости“. Судија је даље казао да:

се [с]тиче утисак да су изузетна јачина забране и став који је заузео врховни тужилац били мање питање обавезе чувања поверљивости, а више страха од откривања одређених неправилности у обавештајној служби у остваривању више политичких него обавештајних циљева.

По мишљењу судије Петитија, ово је представљало кршење слободе примања информације, јер „ускратити јавности информације о функционисању државних органа представља кршење основног демократског права“. Судија Де Мејер (De Meyer), који је такође имао делимично издвојено мишљење, сложио се са судијом Петитијем и додао:

штампи се мора оставити слобода да објављује вести, без обзира на то ко је извор, без цензуре, забрана или претходних ограничења: у слободном и демократском друштву нема места у време мира за ограничења те врсте, а нарочито не уколико им се прибегава, као у овом предмету, како би „влада сузбила неугодне информације“ или идеје.

У предмету *Vereinigting Weekblad Bluf!* *йроџив Холандије* Суд је, такође, испитао на основу различитих чињеница супротстављеност „националне безбедности“ и слободе изражавања. Подносилац представке, удружење са седиштем у Амстердаму, издавао је недељни магазин „Bluf!“, намењен углавном лево оријентисаним читаоцима. Године 1987. „Bluf!“ је прибавио квартални извештај о раду холандске унутрашње обавештајне службе (BVD). Извештај из 1981. године носио је ознаку „поверљиво“ и садржао је информације од интереса за холандску тајну службу. Извештај се односио на холандску комунистичку партију и антинуклеарне покрете; помињао је и план Арапске лиге да отвори канцеларију у Хагу, а садржао је и информације о активностима пољских, румунских и чехословачких тајних служби у Холандији.

Уредник магазина предложио је да се извештај, заједно са коментаром, објави у форми додатка уз издање од 29. априла 1987. године. Истог дана шеф холандске унутрашње обавештајне службе послао је допис јавном тужилаштву, у коме је навео да ће се објављивањем извештаја прекршити кривични законик. Што се тиче тајног карактера информација садржаних у извештају, приметио је:

[И]ако... различити делови гледани засебно не садрже (или не садрже више) државне тајне, они ипак – узети заједно и читани као целина – представљају информације чија је поверљивост неопходна у интересу државе или њених савезника. Ово стога што ове чињенице заједно дају у различитим секторима преглед информација којима располаже служба безбедности, као и активности BVD-а и метода рада.¹²⁰

Као последица овога, пре штампања и дистрибуирања магазина, по налогу истражног судије, извршен је претрес просторија магазина „Bluf!“. Заплењен је комплетан тираж броја листа „Bluf!“ од 29. априла, укључујући и додаток. Током исте ноћи, без знања власти, запослени у листу *Bluf!* доштампали су тај број листа и наредног дана је око 2.500 примерака продато на улицама Амстердама. Власти нису зауставиле дистрибуцију.

У мају 1987. године истражни судија закључио је истрагу против запослених у магазину „Bluf!“ без подизања иједне кривичне оптужнице. У међувремену удружење је тражило повраћај одузетих примерака, али је њихов захтев одбијен. Марта 1988. године, на захтев јавног тужиоца, холандски судови одлучили су да из оптицаја треба повући све примерке тог броја листа „Bluf!“. Судови су се позвали на потребу да се заштити национална безбедност и тврдили да је неконтролисани посед заплењених предмета супротан закону и јавном интересу.

Удружење се жалило Суду, тврдећи да су холандске власти повредиле њихово право из члана 10. Влада је сматрала да је мешање у слободу изражавања подносиоца представке било легитимно оправдано потребом да се заштити „национална безбедност“ и поткрепила је то следећим аргументима: појединци или групе које представљају претњу по националну безбедност могле су, читајући извештај, да открију да ли је и у којој мери холандска тајна служба знала за њихове субверзивне активности; начин на који су информације биле приказане могао им је, такође, дати увид у методе и активности тајне службе; ови потенцијални непријатељи могли су, дакле, да употребе те информације на штету националне безбедности.

---

120. *Vereinigung Weekblad Bluf!* *ipoyив Холандије*, 9. фебруар 1995, став 9.

Испитујући да ли је мешање – заплена и повлачење из оптицаја – било „неопходно у демократском друштву“ ради заштите „националне безбедности“, Суд је заузео следећи став:

може се полемисати о томе да ли је информација садржана у извештају била довољно осетљива да оправда спречавање његовог дистрибуирања. Предметни документ био је шест година стар... начелник службе безбедности је и сам признао да 1987. године ниједна од тих информација сама за себе више није представљала државну тајну... Најзад, извештај је носио само ознаку „поверљиво“, која представља низак степен тајности.

...

Повлачење из оптицаја... мора се посматрати у светлу догађаја у целини. Након заплене часописа издавачи су поново одштампали велики број примерака и продали их на улицама Амстердама, које су у то време биле препуне људи...

Сходно томе, предметна информација била је већ дистрибуирана широким кругу људи када је лист повучен из оптицаја...

С тим у вези Суд истиче да је већ утврдио да није неопходно спречавати откривање одређених информација након што су оне већ објављене... или престале да буде поверљиве...

предметне информације биле су доступне великом броју људи, који су потом могли да их саопште другима. Осим тога, и медији су коментарисали ове догађаје. Имајући све то у виду, заштита информације као државне тајне више није била оправдана и повлачење [тог] броја... недељника *Bluf!* више се није чинило потребним да би се остварио легитимни циљ којем се тежило...

Укратко, с обзиром на то да мера није била неопходна у демократском друштву, дошло је до повреде члана 10.¹²¹

Пресуде у предметима *Observer*, *Guardian* и *Bluf!* предвиђају барем два важна принципа. Први принцип предвиђа да једном када се нађе у јавности, информација о националној безбедности не може бити забрањена, повучена нити виновници разглашавања кажњени. Други принцип утврђује забрану државама да безусловно дефинишу као поверљиве све информације у области националне безбедности и, сходно томе, унапред ограниче приступ таквим информацијама. Одређене информације о националној безбедности заиста могу да буду класификоване као поверљиве када постоје озбиљни разлози да се сматра да би њихово пуштање у јавност представљало претњу националној

---

121. Стр. 41–46.

безбедности. Штавише, поверљиви статус информација мора бити временски ограничен, а потреба да се задржи тај статус мора се повремено проверавати. У поступку означавања информација везаних за националну безбедност поверљивим или приликом укидања таквог статуса требало би такође узети у обзир и интерес јавности да буде упозната са одређеном информацијом.

Домаћи судови приликом оцењивања сразмерности мешања у предмету који се односи на откривање поверљивих информација треба да узму у обзир и природу чланка. У предмету *Stoll против Швајцарске* подносилац представке, новинар, новчано је кажњен, јер је штампи открио „поверљиви“ извештај швајцарског амбасадора у САД, Карла Јагметтија (Carlo Jagmetti). Извештај се односио на стратегију коју је швајцарска влада требало да усвоји за преговоре, између осталог, Светског јеврејског конгреса и швајцарских банака у вези са накнадом штете жртвама холокауста за непотраживану имовину депоновану у швајцарским банкама. Амбасадор је израдио стратешки документ на ту тему, означен као „поверљив“, који је затим послат лицу које је било задужено за то питање у Савезном министарству вањских послова Швајцарске у Берну. Закључивши да није било повреде члана 10, суд је нагласио да је садржина чланака подносиоца представке била јасно ван контекста и скраћена и да је из тог разлога коришћени вокабулар често сугерисао да су примедбе амбасадора биле антисемитске, што је довело до гласина које су допринеле томе да поднесе оставку, која се односила на једну од појава у корену питања непотраживане имовине, наиме зверства почињених против јеврејске заједнице током Другог светског рата. Будући да је нетачна и сензационалистичка природа чланака умањила њихов потенцијални допринос јавној расправи, а имајући на уму да је један од њих стављен на насловну страну недељника великог тиража, став Суда био је да главна намера подносиоца представке није била да се јавност информише о теми од општег интереса, већ да се амбасадоров извештај претвори у предмет непотребног скандала.¹²²

Прописи којим је предвиђена апсолутна и безусловна законска забрана ширења свих информација из области националне безбедности, којим се укида јавна контрола над активностима обавештајних служби, представљали би повреду члана 10, јер нису „неопходни у демократском друштву“. Када наиђу на прописе којим је предвиђена општа и безусловна забрана ширења свих информација из области националне безбедности,

122. *Stoll против Швајцарске*, 10. децембар 2007. (BB), став 151.

домаћи судови морају да одбаце такав захтев, без обзира на то да ли је кривични или грађански. Судови морају дозволити штампи, која делује у корист јавности, да користи своју слободу да идентификује неправилности, незаконитости или друге грешке у оквиру обавештајног система. Правила која је разрадио Суд у Стразбуру у случајевима где је слобода изражавања била у сукобу са интересом заштите националне безбедности представљају смернице које треба поштовати на нивоу државе. Чак и уколико домаћи систем не предвиђа експлицитно тест „неопходности“, начело пропорционалности и аргумент јавног интереса – домаћи судови их морају узети у обзир приликом своје правне оцене и разрадити тест равнотеже који ће одговорити на питање „неопходности“.

Још једна смерница може се наћи у Принципу 12 Јоханесбуршких принципа¹²³, који гласи да „држава не сме категорички да одбије приступ свим информацијама које се односе на националну безбедност, већ мора законом да одреди оне специфичне и уске категорије информација које је неопходно ускратити да би се заштитио легитимни интерес националне безбедности“.

Поред тога, Принцип 15 забрањује кажњавање лица на основу „националне безбедности због откривања информација ако (1) откривање не штети стварно и није вероватно да ће штетити легитимном интересу националне безбедности, или (2) јавни интерес за сазнање те информације превазилази штету од откривања“.

Препорука Комитета министара Савета Европе из 1981. године о праву приступа информацијама које се налазе у поседу органа власти подвргава ограничавање приступа информацијама троделном тесту: ограничења морају бити предвиђена законом или праксом, морају бити неопходна у демократском друштву и морају имати за циљ заштиту легитимног јавног интереса. Свако одбијање давања информације мора да буде образложено и мора бити предмет провере. Информације из области националне безбедности нису изузетак од овог правила.

Суд је испитао и однос „националне безбедности“ и слободе изражавања у односу на војне тајне. У предмету *Hadjianastassiou иррoишив Грчке* официр је условно осуђен на пет месеци затвора због одавања поверљиве војне информације приватној компанији у замену за исплату накнаде. Информација се односила на одређено оружје и одговарајуће

---

123. Јоханесбуршки принципи о националној безбедности, Слобода изражавања и приступ информацијама, усвојени 1. октобра 1995. године.

техничко знање и, по мишљењу владе, њено одавање могло је да проузрокује значајну штету по националну безбедност. Након што је заузео став да војне информације нису изузете из заштите која је предвиђена чланом 10, Суд је закључио да је осуда била „неопходна у демократском друштву“ ради заштите „националне безбедности“ и навео:

откривање државног интереса за предметно оружје и одговарајуће техничко знање, које може дати одређени наговештај о нивоу који је постигнут у његовој производњи, може нанети знатну штету националној безбедности.

(...)

Докази не указују ни на недостатак разумне пропорционалне везе између употребљених средстава и легитимног циља којем се тежило.¹²⁴

Пресуда у предмету *Hadjianastassiou* саопштава две важне тенденције домаћим судовима. Прво, да нису све војне информације избрисане из јавне арене. Друго, Суд је још једном заузео став да је на домаћим судовима да у сваком појединачном случају утврде посебно да ли су одговарајуће информације заиста представљале стварну и озбиљну опасност по националну безбедност. Таква оцена заснована на начелу пропорционалности представља одговор на питање да ли изражавање којим се објављује нека војна информација треба забранити и санкционисати или не.

5.2. Слобода изражавања и територијални интегритет

У предмету *Sürek u Özdemir ĩrořiv* Турске домаћи судови осудили су подносиоце представке на по шест месеци затвора и новчану казну, а по оптужби да су ширили сепаратистичку пропаганду. Уз то, заплењена су и штампана издања. Подносиоци представке објавили су два интервјуа са високоранжираним функционером ПКК, који је осудио политику турских власти на југоистоку и за коју је казао да има за циљ да протера Курде са њихове територије и сломи њихов отпор. Тврдио је и да ће се рат у име курдског народа наставити „све до последњег међу нама“. Подносиоци представке објавили су и заједничку изјаву четири организације које су, као и ПКК, илегалне по турском закону, а које заговарају признавање права курдског народа на самоопредељење и повлачење турске војске из Курдистана.

124. *Hadjianastassiou ĩrořiv* Грчке, 16. децембар 1992, ст. 45 и 47.

Суд је прво упутио на критику владе – изнету у публикацији – и заузео став да су „границе дозвољене критике шире у погледу владе него у погледу приватног лица или чак и политичара.“¹²⁵ Надаље, Суд је констатовао да чињеница да је интервјуе дао један од водећих припадника забрањене организације и да су они садржали оштру критику званичне државне политике и саопштавали једнострано виђење ситуације и одговорности за немире на југоистоку Турске, не може сама по себи да оправда мешање у слободу изражавања подносиоца представке. По мишљењу Суда,

интервјуи су имали занимљив садржај, који је омогућио јавности и да стекне увид у психологију оних који су покретачка снага опозиције званичној политици на југоистоку Турске и да оцени интересе обухваћене сукобом.

Суд је, даље, заузео став да „су домаће власти пропустиле да у довољној мери узму у обзир право јавности да буде информисана о другачијем углу гледања на ситуацију у југоисточној Турској, без обзира на то колико је за њих тај угао гледања непријатан“. Коначно, Суд је утврдио да разлози које су домаћи судови навели приликом осуде подносилаца представке, „иако релевантни, не могу бити и довољни да оправдају мешање у њихово право на слободу изражавања“.¹²⁶

Исто тако, у предмету *Özgür Gündem* *üröiiv* Турске Суд је утврдио да су осуђујуће пресуде за сепаратистичку пропаганду, које је турска влада оправдала разлозима заштите националне безбедности и спречавања криминала и нереда, биле супротне члану 10:

употреба термина „Курдистан“ у контексту који подразумева да би требало да буде или да јесте одвојен од територије Турске и тврдње лица да врше власт у име тог ентитета, могу бити веома провокативне за власти.

Након упућивања на право јавности да буде информисана и о становишту које је другачије од становишта државе и већинског становништва, Суд је навео:

[И]ако је неколико чланака било веома критички настројено према органима власти и приписивало снагама безбедности незаконито понашање, понекад и сликовитим и пејоративним изразима, Суд ипак закључује да се не може оправдано сматрати да заговарају или подстичу употребу насиља.¹²⁷

125. *Süre* и *Özdemir üröiiv* Турске, 8. јул 1999. (BB), став 60.

126. Став 61.

127. *Özgür Gündem üröiiv* Турске, 16. март 2000, став 70.

Насупрот томе, у предмету *Sürek йрошйив Турске (бр. 3)* Суд је закључио да су разлози као што су заштита националне безбедности и територијалног интегритета били сразмерни ограничавању слободе изражавања због могућности да чланак подстакне на насиље у југоисточној Турској: „И, заиста, порука која је упућена читаоцима јесте да је прибегавање насиљу неопходна и оправдана мера самоодбране када су суочени са агресором.“¹²⁸ Овај и други предмети разликују се у способности спорног чланка да изазове насиље и у могућности да до таквог насиља дође, па о оба та елемента Суд одлучује на основу конкретних околности сваког појединог случаја.

У предмету *Kühnen йрошйив Савезне Рејублике Немачке*¹²⁹ йодносилац йредсйавке био је на челу оранизације чији је циљ био да Националсоцијалистичку йрйију (зобрањену у Немачкој) врайи на йолийичку сцену. Г. Кинен је ширио йубликације које су йодсйициале на борбу за социјалистичку и независну „Велику Немачку“. Он је йисао да се ње йова оранизација залаже за „немачко јединсйиво, социјалну йравду, расни йонос, заједницу народа [и] йријашељсйиво“, а да је против „капитализма, комунизма, ционизма, отуђивања због прилива великог броја страних радника, уништења животне средине“. Такође је писао: „[К]о год служи овом циљу, може да буде активан, а против сваког ко врши опструкцију, борићемо се и на крају га елиминисати.“ Немачки судови осудили су г. Кинена на затворску казну.¹³⁰ Европска комисија је констатовала да се подносилац представке залагао за националсоцијализам, који је за циљ имао нарушавање основних слобода и демократије и да је његов говор био супротан једној од основних вредности садржаних у преамбули Конвенције; основне слободе садржане у Конвенцији „најбоље се чувају ... делотворном политичком демократијом“. Поред тога, Комисија је закључила да је говор подносиоца представке садржао елементе расне и верске дискриминације. Сходно томе, Комисија је сматрала да је подносилац представке покушавао да искористи слободу изражавања за промовисање понашања супротног тексту и духу Конвенције, као и супротно члану 17, који забрањује злоупотребу права. Као закључак, Комисија је утврдила да је мешање у слободу изражавања подносиоца представке било „неопходно у демократском друштву“.

128. *Sürek йрошйив Турске (бр. 3)*, 8. јул 1999. (BB), став 40.

129. *Kühnen йрошйив Савезне Рејублике Немачке*, 12. мај 1988. (одлука).

130. Немачким кривичним закоником забрањено је ширење пропаганде од стране неуставних организација ако је та пропаганда усмерена против основног демократског поретка, слободе и разумевања свих народа.

5.3. Слобода изражавања и спречавање нереда или криминала

Домаћи органи ограничили су слободу изражавања на основу „спречавања нереда“ у предмету *Incal ȳроȳив Турске*¹³¹. Г. Инкал (*Incal*), ȳурски држављанин, члан Народне радничке ȳарȳије (расȳуȳиене 1993. године од сȳране Усȳавној суда), делио је леȳке које су садржали веома озбиљна зајажања о ȳолиȳици ȳурске владе и у којима се сȳановнишȳиво курдској ȳорекла ȳозива да се удружи и ȳосȳави одређене ȳолиȳичке захȳеве. У лецима је народ ȳозиван да се бори ȳроȳив камȳање „ȳроȳеривања Курда“, коју су покренуле турска полиција и локалне власти, називајући ову кампању „делом специјалног рата који се води у земљи против курдског народа“. У лецима је такође деловање државе окарактерисано као „државни терор против турских и курдских пролетера“. Међутим, леци нису позивали на насиље или мржњу. Турска полиција сматрала је да се леци могу сматрати сепаратистичком пропагандом. Домаћи судови су осудили г. Инкала на шест месеци затвора по оптужници да је подстрекао на чињење кривичних дела. Било му је и забрањено да се запосли у државној служби, као и да учествује у низу активности у оквиру политичких организација, удружења и синдиката.

Пред Судом турска влада је тврдила да је осуђујућа пресуда подносиоца представке била неопходна како би се спречио неред, пошто је језик коришћен у лецима био агресиван, провокативан и такав да би вероватно подстакао лица курдског порекла да сматрају да су жртве „специјалног рата“ и да је, стога, оправдано да успоставе одборе за самоодбрану. Влада је тврдила и да је „било очигледно из текста летака ... да су били намењени изазивању побуне од стране једне етничке групе против државних власти“ и да „интерес сузбијања и сламања тероризма има предност у демократском друштву“¹³².

Суд није делио ставове владе и позвао се на потребу да „чињења односно нечињења владе“ буду „предмет детаљне контроле не само законодавних и правосудних органа већ и јавног мњења“¹³³. Како би оценио да ли су осуђујућа пресуда и затворска казна подносиоца представке биле „неопходне у демократском друштву“, Суд је нагласио да „[и]

131. *Incal ȳроȳив Турске*, 9. јун 1998. (BB).

132. Став 57.

133. Став 54.

ако драгоцену свима, слобода изражавања нарочито је важна за политичке партије и њихове активне чланове“¹³⁴. Суд је сматрао да не може утврдити:

ништа што би оправдало закључак да је г. Инкала на било који начин био одговоран за проблеме тероризма у Турској...

Као закључак, осуда г. Инкала била је несразмерна циљу којем се тежило, те стога и непотребна у демократском друштву.¹³⁵

Осим повреде члана 10, Суд је утврдио и повреду права на правично суђење (члан б), пошто је један од судија у већу био војни судија.

На спречавање нереда или криминала, као и интерес заштите националне безбедности, позвала се и аустријска влада у предмету *Saszmann ĩроїиив Ауспїрије*. Подносилац представке осуђен је на три месеца затвора, условно на три године, због подстрекавања припадника војске, путем штампе, на непослушност и кршење војних прописа. Комисија је донела одлуку да је осуђујућа пресуда подносиоца представке била оправдана ради очувања реда у аустријској федералној војсци и заштите националне безбедности: „подстрекавање на игнорисање војних прописа представљало је неуставни притисак који је имао за циљ укидање закона донетих на уставан начин. Такав неуставни притисак не може се толерисати у демократском друштву“¹³⁶.

Суд је дошао до другачијег закључка у предмету *Vereinigung demokratischer Soldaten Österreichs u Губи ĩроїиив Ауспїрије*, у којем су аустријски судови забранили дистрибуирање месечног листа међу војницима у војним касарнама; тим месечником предлагале су се реформе и војници подстицали да покрену судске поступке против органа власти. Аустријска влада тврдила је да је публикација подносиоца представке угрожавала одбрамбени систем земље, ефикасност војске и да би могла довести до нереда и криминала. Суд се није сложио са владиним поднесцима и сматрао је да већина питања из публикације:

представља изношење притужби, предлагање реформи или подстицање читалаца да покрену законске жалбене поступке. Међутим, и поред њиховог често полемичког тона, не чини се да су у часопису прешли границе дозвољеног у контексту пуког дискутовања о идејама, а оно се

134. Став 46.

135. Ст. 58 анд 59.

136. *Saszmann ĩроїиив Ауспїрије*, 27. фебруар 1997. (одлука).

мора толерисати у војсци једне демократске државе, једнако као и у друштву којем та војска служи.¹³⁷

Сходно томе, Суд је утврдио да је дошло до повреде члана 10.

5.4. Слобода изражавања и морал

Сукоб између „морала“ и слободе изражавања доноси нова тумачења начела пропорционалности и углавном је разматран у контексту уметничке слободе. У начелу, у таквим предметима Суд оставља домаћим властима ширу слободу процене оправдану специфичностима „морала“ у свакој појединој држави чланици или чак и у различитим регионима у једној држави.

У предмету *Müller u gruīi ūroīiv Швајцарске*¹³⁸ Суд је мешање домаћих органа у слободу изражавања оценио као разумно и „неопходно у демократском друштву“ ради заштите „морала“. Године 1981. током изложбе савремене уметности г. Милер (Müller) је насликао и изложио три велике слике које су приказивале радње содомије, зоофилије, мастурбације и хомосексуалности. Изложба је била отворена за јавност, без ограничења у погледу година посетилаца и била је бесплатна. Швајцарски судови новчано су казнили г. Милера и организаторе изложбе и запленили слике, које су дате на чување једном уметничком музеју. Међутим, враћене су г. Милеру 1988. године. У Стразбуру г. Милер и организатори изложбе тврдили су да је њихово право на слободу изражавања повређено и осудом и запленом.

Суд је упутио на непостојање једнообразног концепта морала на територији држава уговорница Конвенције. Суд је сматрао да су домаћи судови у бољој позицији од међународних судија да одлуче о питањима „морала“, имајући у виду директан контакт домаћих судова са околностима у њиховој земљи. Суд је надаље казао да:

предметне слике на груб начин осликавају сексуалне односе, нарочито између људи и животиња... шира јавност имала је слободан приступ сликама, пошто организатори нису наплаћивали улазницу нити увели ограничење у погледу година. И заиста, слике су биле изложене на

137. *Vereinigung demokratischer Soldaten Österreichs u Gubi ūroīiv Аустрије*, 19. децембар 1994, став 38.

138. *Müller u gruīi ūroīiv Швајцарске*, 24. мај 1988.

изложби која је била неограничено отворена, у жељи да привуче ширу јавност.¹³⁹

Суд је, такође, сматрао да нису неразумни аргументи домаћих судија, који су закључили да је вероватно да ће слике „грубо увредити осећај сексуалне прикладности код лица уобичајене осетљивости“ „наглашавањем сексуалности у неким од њених најгрубљих облика“¹⁴⁰. Закључци Суда су након тога потврђени у великом броју пресуда које су се односиле на уметничку слободу.¹⁴¹ Неограничени приступ деце изложби имао је кључну улогу у пресуди у предмету *Милер*, као и у предмету *Handyside против Уједињеној Краљевској*,¹⁴² у којем је подносилац представке објавио и по мишљењу британских власти поделио ученицима опсцену књигу.

У предмету *Wingrove против Уједињеној Краљевској* Британски одбор за класификацију филмова одбио је да изда сертификат о класификацији видео-раду „Визије екстазе“ (*Visions of Ecstasy*). У филму је приказана младолика глумица одевена као часна сестра, која је требало да представља св. Терезу из Авиле, кармелићанску монахињу из XVI века и оснивачицу бројних самостана, која је доживљавала моћне екстатичке визије Исуса Христа. Комисија је закључила да одбијање Британског одбора за класификацију филмова да изда сертификат о класификацији није било неопходно у демократском друштву ради заштите од увреде религиозних осећања. По мишљењу Комисије, контекст претходног ограничења значио је да су нарочито уверљиви разлози потребни да се оправда ограничење „засновано на нагађању надлежних органа да би један део становништва могао бити огорчен“.¹⁴³ Било је важно да то није дугометражни филм и да не би био приказиван широј јавности; и да је одбор могао да ограничи приказивање на лица која имају више од 18 година живота.

Суд је у овом предмету преиначио одлуку Комисије. Сматрао је да не може да донесе одлуку да је делом богохуљења прекршен члан 10. Одлучио је:

---

139. Став 36.

140. Ибид.

141. *Vereinigung Bildender Künstler против Аустрије*, 25. јануар 2007.

142. *Handyside против Уједињеној Краљевској*, 7. децембар 1976.

143. *Wingrove против Уједињеној Краљевској*, извештај Комисије усвојен 10. јануара 1995.

[И]ако има мало простора по члану 10 став 2 ... за ограничења политичког говора или расправе о питањима од јавног интереса ... државама уговорницама је генерално доступно шире поље слободне процене када је у питању регулисање слободе изражавања у стварима које би могле да увреде интимна лична убеђења у сфери морала или, нарочито, религије.¹⁴⁴

Судија Лемус (Löhmus) правилно је запазио у издвојеном мишљењу да:

Суд прави разлику у оквиру члана 10 ... приликом примене своје доктрине о пољу слободне процене држава. Док је у неким случајевима примењена слобода процене широка, у другим случајевима је више ограничена. Ипак, тешко је утврдити који принципи одређују опсег поља слободне процене.¹⁴⁵

Постојали су знаци да се став Суда мења у погледу уметничке слободе и широке слободе процене остављене државама. У предмету *И. А. Ђроџив Турске* подносилац представке објавио је роман у којем се аутор бавио филозофским и теолошким питањима, а штампан је у тиражу од две хиљаде примерака. Подносилац представке кривично је гоњен због бласфемije против „Бога, религије, Пророка и Свете књиге“ и осуђен је за бласфемiju. У пресуди Суда већина је следила образложење из предмета *Wingrove*. Иста је Турској дозволила широко поље слободне процене, јер „верници могу легитимно да се осећају да су предмет незаслужених и увредљивих напада“ и постојала је хитна друштвена потреба да се обезбеди „заштита од увредљивих напада на оно што муслимани сматрају светим“.¹⁴⁶ Међутим, у снажном заједничком издвојеном мишљењу судија Косте (Costa), Кабрала Барета (Cabral Barreto) и Јунгвирта (Jungwirt) упућено је на један пасус у пресуди донетој у предмету *Handyside*, у којем је признато да члан 10 штити информације и идеје које „шокирају, вређају или узнемиравају државу или било који део становништва“. Они су навели да „ове речи не треба да постану мантра или ритуална фраза, већ их треба схватити озбиљно и требало би да инспиришу решења нашег Суда“.¹⁴⁷ Препознато је да роман садржи увредљиве изјаве и изјаве за жаљење, али сматрано је да ове изјаве не треба посматрати одвојено као основ за осуду читаве књиге и изрицање кривичних санкција њеном издавачу, и да „демократско друштво није теократско друштво“. Судије које су имале издвојено

144. *Wingrove Ђроџив Уједињеној Краљевствима*, пресуда од 25. новембра 1996, став 58.

145. Издвојено мишљење судије Ломуса, став 1.

146. *И. А. Ђроџив Турске*, 13. септембар 2005, став 30.

147. Заједничко издвојено мишљење судија Косте, Кабрала Барета и Јунгвирта, став 1.

мишљење није убедио прецедент из предмета *Wingrove*, закључивши да „можда је дошло време да се ‘преиспита’ ова судска пракса, која по нашем мишљењу изгледа да ставља превелик нагласак на конформизам или једнообразност мисли и да одражава преопрезну и бојажливу концепцију слободе штампе“¹⁴⁸.

Суд је испитао другу врсту сукоба између „морала“ и слободе изражавања у предмету *Open Door u Dublin Well Woman protiv Irske*.¹⁴⁹ *Саветодавалишће Оџворена враџа* (*Open Door Counselling Ltd*) и *Центар за добробити жена Даблин* (*Dublin Well Woman Centre Ltd*) су непрофитне организације из Ирске, где је забрањен абортус. Ове две организације давале су савете трудницама, а *Центар за добробити жена Даблин* пружао је и низ различитих услуга у области планирања породице, трудноће, здравља, стерилитета итд. Центар је трудницама нудио и информације о могућностима абортуса ван Ирске, као што су адресе неких клиника у Уједињеном Краљевству. Обе организације ограничиле су се на давање савета, а одлука о абортусу остављена је женама. Године 1983. *Центар за добробити жена Даблин* објавио је брошуру у којој су критикована два недавно усвојена уставна амандмана. Првим амандманом сваком је дато право да поднесе захтев суду да забрани давање информација о абортусима ван Ирске. Другим уставним амандманом сваком је дато право да захтева одређивање судске забране жени да путује у иностранство ако се сматра да намерава да абортира.

Године 1986, одлучујући по представци коју је поднело *Ирско друштво за заштитиу нерођене деце* (*Society for the Protection of Unborn Children (Ireland) Ltd*), ирски судови одлучили су да давање информација о абортусу представља повреду Устава и неких одредаба закона. Суд је издао трајну забрану *Центру за добробити жена Даблин* и саветовалишту *Оџворена враџа* да дају савете или помажу трудницама у вези са абортусом ван Ирске. Ове две организације жалиле су се Суду у Стразбуру, тврдећи да им је повређено право на саопштавање и примање информација. Придружиле су им се и четири жене, од којих су две биле директне жртве забране, а две посредне жртве.

Разматрајући заштиту „морала“ као легитимни циљ, Суд је тврдио да се заштита нерођене деце ослања на дубоке моралне вредности Ираца и сматрао да, иако је слобода процене домаћих органа шира у односу

148. Став 8.

149. *Open Door u Dublin Well Woman против Ирске*, 29. октобар 1992.

на „морал“, ипак није неограничена: домаћи органи немају „неспутано и неподложно преиспитивању“ дискреционо право¹⁵⁰. Надаље, Суд је испитао да ли је мешање представљало одговор на „хитну друштвену потребу“ и да ли је било сразмерно легитимном циљу чијем се остварењу тежило. Суд је био запањен апсолутном природом забрана које су издали ирски судови којима је изречена трајна и општа забрана „без обзира на године или здравствено стање или разлоге због којих су тражили савет у вези прекида трудноће“ (став 73). Суд је сматрао да је такво ограничење било прешироко и непропорционално. Говорећи о непропорционалној природи мешања, Суд је констатовоао да постоје и други доступни извори информација (часописи, телефонски именици, људи који живе у иностранству), што је све доказивало да потреба за ограничењем које је одређено подносиоцима представке није било хитна потреба.

Овде је поново домаћим судовима указано да су опште и/или трајне забране слободе изражавања неприхватљиве чак и у осетљивим областима као што је морал. Домаћим судовима тиме су дате смернице за примену начела пропорционалности: важна је циљна група изражавања, а нарочито је релевантно ако су и деца и омладина циљна група; важне су мере којима се ограничава приступ одређеној форми изражавања, јер доказују бригу за смањење „неморалног“ утицаја; треба утврдити и стварну штету по „морал“, како би се избегла произвољност.

---

150. Став 68.

Поглавље 6

Слобода изражавања и углед

Заштита „угледа и права других“ је „легитимни циљ“ који власти далеко најчешће користе да ограниче слободу изражавања. Користи се веома често да се политичари или државни службеници заштите од критика. Суд је стога разрадио обимну судску праксу по овом питању, која показује висок степен заштите који се даје слободи изражавања, а нарочито штампи. Повлашћена позиција медија произлази из става Суда о кључној улози коју политичко изражавање има у демократском друштву како по питању изборног процеса тако и када се ради о свакодневним питањима од јавног интереса. По питању самих формулација Суд прихвата строго и оштро критиковање, као и сликовито изражавање, јер оно има предност да привлачи пажњу на теме о којима се расправља.

У циљу балансирања права на слободу изражавања и права на приватност, Суд користи шест критеријума утврђених у предмету *Axel Springer AG њрошив Немачке*:¹⁵¹ допринос расправи од општег интереса; колико је познато лице о којем се извештава и предмет извештаја; претходно понашање тог лица; начин коришћен за прибављање информација; веродостојност, садржина, форма и последице извештаја; изречена казна. Наведени критеријуми детаљније су анализирани у даљем тексту.

---

151. *Axel Springer AG њрошив Немачке*, 7. фебруар 2012.

6.1. Углед јавних личности

У пракси Суда може се видети градација заштите за различите групе. За изражавање упућено против судија Суд је фаворизовао мању заштиту и оставио држави велику слободу процене. Говор усмерен на обичне људе и јавне личности (осим политичара) такође има мању заштиту. Највиши ниво заштите даје се говору о политичарима и високим функционерима, док се критика може упутити држави, влади и другим државним институцијама.¹⁵² Ипак, слобода штампе да се меша у приватни живот јавних личности није апсолутна. У предмету *Von Hannover против Немачке* Суд је донео одлуку у корист права на поштовање приватног живота. Суд је поновио да концепт приватног живота обухвата и аспекте који се односе на лични идентитет, као што је име особе или слика особе. Надаље, приватни живот, по мишљењу Суда, обухвата физички и психички интегритет особе; гаранција предвиђена чланом 8 Конвенције првенствено је намењена да се без мешања споља обезбеди развој личности сваког појединца у његовим односима са другим људима. Подносиоцу представке одобрена је заштита од објављивања слика и чланака о сфери приватног и породичног живота.¹⁵³

6.2. Критика политичара

Много мања заштита биће дата приватности и угледу политичара, посебно ако информације о приватном животу тог лица утичу на његове дужности и јавне функције. Суд је закључио да тиме што су спремни да раде у јавној сфери политичари себе добровољно стављају у центар пажње и самим тим треба да толеришу више критике, односно да имају „дебљу кожу“.

У предмету *Lingens против Аустрије*¹⁵⁴ Суд је балансирао слободу штампе и право на углед високој јавној функционера. У октобру 1975. године, након парламентарних избора у Аустрији, *Г. Лингенс* објавио је два чланка у којима је критиковао савезног канцелара Аустрије *Г. Бруна Крајског (Bruno Kreisky)*, који је победоносно изабран. Критика је била усмерена на политички поглед канцелара, који је најавио коалицију са партијом на чијем челу је било лице са нацистичком прошашћу, као и на канцеларове систематске напоре да политички одржи бивше

152. Human rights files No. 18, *Freedom of expression in Europe, Case-law concerning Article 10 of the European Convention on Human Rights*, Савет Европе, март 2007.

153. *Von Hannover против Немачке*, 24. јун 2004.

154. *Lingens против Аустрије*, 8. јул 1986.

нацисте. Канцеларово понашање окарактерисано је као „неморално“, „недостойанствено“ и као „ојортунизам најгоре врсте“. Последицајући по приватној служби канцелара, аустријски судови закључили су да су ове изјаве увредљиве и новчано су казнили новинара. Домаћи судови били су и мишљења да новинар не може да докаже истинитост свој навода који се односи на „ојортунизам најгоре врсте“. Пред Судом у Сјерабуру аустријска влада тврдила је да је осуђујућа пресуда изречена по односиоцу пресјавке имала за циљ да заштити углед канцелара.

Разматрајући да ли је мешање било неопходно у „демократском друштву“, Суд је разрадио неке веома важне принципе. Политичари морају показати већу толеранцију када су критиковани од стране медија:

[С]лобода штампе надаље пружа јавности једно од најбољих средстава за откривање и формирање мишљења о идејама и ставовима политичких вођа. Још општије, слобода политичке дебате у самој је сржи концепта демократског друштва које преовладава у целој Конвенцији.

Границе прихватљиве критике, сходно томе, шире су када је у питању политичар као такав него што је то случај са обичним грађанима. За разлику од ових других, политичар неминовно и свесно излаже сваку своју реч и поступак пажљивој анализи и новинара и шире јавности, па самим тим мора да покаже и већи степен толеранције.¹⁵⁵

Суд није искључио заштиту угледа политичара, али је заузео став да „у таквим случајевима услови такве заштите морају се ценити у односу на интересе отворене расправе о политичким питањима“.¹⁵⁶

Политички контекст спорних чланака такође је био релевантан: „[О] спорене изразе треба стога посматрати у контексту постизборних политичких контроверзи; ... у овој борби свако је користио оружје које му је било на располагању; а оно није било ни најмање неуобичајено у политичким борбама у којима је тешко извојевати победу“.¹⁵⁷

Утицај осуде подносиоца представке на слободу штампе уопште био је још један елемент за који је Суд сматрао да је релевантан:

[К]ао што је влада истакла, оспорени чланци су у то време већ били широко доступни, тако да, иако изречена казна није, строго узевши, спречила аутора да се изрази, ипак је представљала један вид цензуре, која би га вероватно одговорила од сличних критика убудуће... У контексту политичке расправе таква казна ће вероватно одвратити новинаре од

155. Став 42.

156. Став 42.

157. Став 43.

њиховог доприноса јавној расправи о питањима која утичу на живот заједнице. На исти начин оваква санкција ће вероватно спутавати штампу у вршењу њеног задатка даваоца информација и јавног контролора.¹⁵⁸

Сагласно принципима Суда, сваки унутрашњи закон који посебним или већим казнама штити политичаре или уопште све више функционере (као што су председник државе, председник владе, министри, посланици итд.) од увреде или клевете, нарочито од стране штампе – био би неспојив са чланом 10.¹⁵⁹ Када такве одредбе постоје и када се на њих позову политичари, домаћи судови морају се уздржати од њихове примене. Заузврат, дозвољено је ослањање на опште одредбе о увреди и клевети. Штавише, уколико су част и углед политичара супротстављени слободи штампе, домаћи судови морају пажљиво да примене начело пропорционалности и да одлуче да ли је изрицање осуђујуће пресуде новинару неопходна мера у демократском друштву, имајући у виду смернице које је Суд дао у предметима као што је Лингенс.

Суд је нагласио у предмету *Саноцки њроџив Пољске* да иако политичари треба да прихвате ширу критику, морају да имају могућност да се бране када сматрају да је публикација која баца сумњу на њихову личност неистинита и да може да наведе јавност на погрешно мишљење у погледу начина на који врше власт.¹⁶⁰

6.3. Високи функционери и државни службеници

Нижи ниво заштите (у односу на критику усмерену према политичарима) даје се у погледу увреде или клевете високих функционера (укључујући председника државе,¹⁶¹ министре,¹⁶² посланике итд.) или државних службеника¹⁶³ (укључујући полицијске службенике, тужиоце и службенике који спроводе закон, и све запослене у јавном сектору). Чини се да Суд проширује „маневарски простор“ за гранично критичко/увредљиво изражавање усмерено према запосленима у јавном

158. Став 44.

159. *Otegi Mondragon њроџив Шџаније*, 15. март 2011.

160. *Сапоцки њроџив Пољске*, 17. јул 2007, став 61.

161. Заштита иностраног шефа државе анализирана је у предмету *Еоп њроџив Француске* од 14. марта 2013. Суд је утврдио да није било разлога да се законима о забрани увреде или клевете шефу државе додели посебна заштита.

162. *Туџалр њроџив Турске*, 21. фебруар 2012.

163. *Sokolowski њроџив Пољске*, 29. март 2005.

сектору или јавним субјектима којим се расправља или коментарише о питањима од јавног интереса или које је део политичке расправе.¹⁶⁴

У предмету *Colombani и други против Француске* Суд је анализирао француски закон о заштити шефа државе у контексту клевете краља Марока. Суд је констатовао да је закон имао тенденцију да шефовима држава додељује ванредну привилегију:

[З]аштитити их од критике искључиво због њихове функције или статуса, без обзира на то да ли је критика оправдана... доводи до доделе посебне привилегије иностраним шефовима држава која се не може изједначити са савременом праксом и политичким концепцијама. Без обзира на очигледни интерес који свака држава има да одржи пријатељске односе са лидерима других држава који се заснивају на поверењу, оваква привилегија превазилази оно што је неопходно за остваривање таквог циља.¹⁶⁵

У предмету *Thorgeir Thorgeirson против Исланда*¹⁶⁶ Суд је *појачао слободу мишљења у контексту критиковања државних службеника*. Подносилац *представке (писац)* објавио је у дневном листу два чланка о бруталности *полице*. Први чланак био је у форми *писао упућеној мисли* *у правде*, који је био позван да изда налог „да се истраже гласине, које су постепено постајале јавно мишљење, да у полицијским снагама Рејкјавика има све више бруталности која је заташкавана на неприродан начин“. Осим новинара који је био жртва полицијске бруталности, подносилац представке није навео имена других жртава. Описујући полицијске службенике и њихово понашање, г. Торгеирсон употребио је поред осталог и следеће изразе: „дивље звери у униформама које се шуњају околу, тихо или не, у џунгли ноћног живота нашег града“; „појединци сведени на ментални узраст новорођенчета, што је резултат специјалних потеза гушења које полицајци и избацивачи уче и користе са бруталном спонтаношћу уместо да се опходе према људима обазриво и пажљиво“ и „дозвољавају насилницима и садистима да иживљавају своје перверзије“. Након телевизијске емисије у којој је полиција негирала наводе о бруталности, подносилац представке објавио је други чланак, у којем је навео да је „[полицијско] понашање било толико типично за оно што постепено постаје јавна слика наших полицијских снага које се бране: малтретирање, лажирање, незаконите радње, сујеверје,

164. *Уј против Мађарске*, 19. јул 2011.

165. *Colombani и други против Француске*, 25. јун 2002, став 68.

166. *Thorgeir Thorgeirson против Исланда*, 25. јун 1992.

непромишљеност и неспособност“. Подносилац представке кажњен је новчано због клевете неименованих припадника полицијских снага.

Пред Судом влада је тврдила да је осуда имала за циљ да заштити „углед... других“, наиме, углед полицијских службеника и, осим тога, да су границе прихватљиве критике шире само у односу на политички говор. Суд је, међутим, приметио „да у његовој судској пракси не постоји основ за разликовање политичких расправа од расправа о другим питањима од јавног интереса, на начин на који је то учинила влада“. У погледу језика Суд је изјавио да су „оба чланка формулисана нарочито оштрим језичким изразима. Међутим, имајући у виду њихову сврху, као и утицај који је требало да имају, Суд је мишљења да се употребљени језик не може сматрати претераним“. Суд је закључио да су „осуђујућа пресуда и казна могле да обесхрабре отворену расправу о питањима од јавног интереса“ и да разлози које је изнела влада нису доказали сразмерност мешања у односу на легитимни циљ којем се тежило. Стога осуда подносиоца представке није била „неопходна у демократском друштву“.¹⁶⁷

У предмету *Thoma ĩroĥiv Луксембурија* новинару је наређено да плати одштету због изјаве да су сви званичници Комисије за водопривреду и шумарство, осим једног, подмитљиви. Суд је утврдио да је дошло до повреде члана 10, узевши у обзир широку расправу о овој теми и општи интерес који је она изазвала. Осврћући се на критиковање државних службеника, Суд је утврдио да:

Државни службеници који делују у званичном својству, као политичари, подложни су ширим границама прихватљивог критиковања него приватна лица. Међутим, не може се рећи да државни службеници себе свесно излажу детаљном преиспитивању сваке речи и радње у мери у којој то чине политичари и да би их стога требало третирати равноправно са политичарима када се ради о критиковању њиховог понашања.¹⁶⁸

Критици појединих судија и тужилаца не даје се иста заштита – Суд даје посебну заштиту припадницима правосуђа.¹⁶⁹

У предмету *Castells ĩroĥiv Шћаније*¹⁷⁰ Суд се zaloжио за снажну заштиту слободе изражавања политичке опозиције. Г. Кастелс (Castells) био је сенатор у шпанском парламенту, у којем је представљао политичку

167. Стр. 64–69.

168. *Thoma ĩroĥiv Луксембурија*, 29. март 2001.

169. *Blaja News Sp. z O. O. ĩroĥiv Пољске*, 26. новембар 2013; *Łozowska ĩroĥiv Пољске*, 13. јануар 2015.

170. *Castells ĩroĥiv Шћаније*, 23. април 1992.

организацију наклоњену независности Баскије. Године 1979. написао је чланак „Нечувена некажњивост“, који је објављен у националном дневном новинском листу. Г. Кастелс је оптужио владу да није истражила убиства у Баскији и изјавио: „[У]чиниоци ових кривичних дела настављају да раде и остају на одговорним положајима некажњени. Није издат ниједан налог за њихово хапшење.“ Оптужио је и владу за саучесништво у овим кривичним делима:

[Д]есно крило, које је на власти, има сва средства на располагању (полицију, судове и затворе) да пронађе и казни учиниоце толиких кривичних дела. Али не брините, десни неће истраживати сами себе ... Данас су за јавни ред и кривично гоњење одговорни исти они отпре.

Говорећи о екстремистичким групама кривим за ова кривична дела, написао је:

[О]ни имају значајну документацију која се ажурира. Имају такође и значајне залихе оружја и новца. Имају неограничен материјал и средства и функционишу без икаквог кажњавања ... може се рећи да им је унапред гарантован правни имунитет.

Г. Кастелс је даље тврдио:

[И]за ових дела може стајати једино влада, владина групација или њени запослени. Ми знамо да ће они све више користити немилосрдно прогањање баскијских дисидентата и њихову физичку елиминацију као политички инструмент... Али због следеће жртве у нашем народу одговорни морају бити одмах идентификовани уз највећи могући публицитет.

Г. Кастелс био је оптужен да је вређао владу и осуђен је на годину дана затвора, коју казну никад није издржао.

Пред Судом шпанске власти тврдиле су да је осуда г. Кастелса служила да спречи „неред или криминал“. Испитујући да ли је мешање било „неопходно у демократском друштву“, Суд је утврдио:

[С]лобода изражавања важна је свима, а посебно изабраном представнику народа. Он представља своје бирачко тело, скреће пажњу на оно за што су они заинтересовани и брани њихове интересе. Сходно томе, мешање у слободу изражавања опозиционог члана парламента, као што је подносилац представке, захтева веома детаљно испитивање од стране Суда.¹⁷¹

Суд је затим приметно да „г. Castells није изразио своје мишљење са сенаторске говорнице, као што је могао да учини без икаквог страха од

171. Став 42.

санкција, већ се одлучио да то уради путем часописа. То, међутим, не значи да је изгубио своје право да критикује владу“.

Суд се затим осврнуо на критиковање владе:

[Г]ранице дозвољеног критиковања шире су када је у питању влада него када је у питању приватно лице или чак и политичар. У демократском друштву радње или пропусти владе морају бити предмет детаљног испитивања не само законодавних и судских власти већ и штампе и јавног мњења. Осим тога, због доминантне позиције коју заузима, неопходно је да влада покаже уздржаност у прибегавању кривичном поступку, нарочито када на располагању има друга средства да одговори на неоправдане нападе и критике својих противника или медија.¹⁷²

Суд је утврдио да је дошло до повреде члана 10. Осим тога, према саслушаном мишљењу судије Де Мејера, „нема основа за пружање боље заштите институцијама у односу на појединце или пак влади у односу на опозицију“.

Слично томе, у складу са наученим из претходних пресуда, домаћи судови морају разумети да, иако у начелу подстрекавање на правну непослушност јесте кажњиво, судије не смеју аутоматски примењивати забрану предвиђену законом, већ морају да одмере супротстављене интересе и примене начело пропорционалности када одлучују да ли је кажњавање одређеног остваривања слободе изражавања „неопходно у демократском друштву“. Штавише, као што се може видети у пресуди у предмету *Castells*, домаћи судови морају се уздржати од кажњавања критиковања државних органа. Таква критика, па чак и оштра, део је политичког плурализма и плурализма мишљења.

И док циљ осуђујуће пресуде изречене лицу које је увредило или оклеветало лице из неке од ове две категорије може бити оправдан потребом да се заштите „углед или права других“, већа казна – прописана законом – од оне која је прописана за увреду или клевету обичног лица неће бити оправдана. Веће казне за клеветање високих званичника и државних службеника супротне су начелу једнакости пред законом. Штавише, такве веће казне имплицитно би штитиле и више од права појединаца који обављају такве функције. Штитиле би апстрактне појмове, као што су „државни ауторитет“ или „државни престиж“, који се не налазе на списку из члана 10 став 2.

---

172. Став 46.

Осим тога, вредности као што су „углед, част земље или владе“, „углед, част нације“, „држава или други службени симболи“, „углед, ауторитет јавних органа власти“ (осим судова) нису предвиђене ставом 2 и стога не представљају легитимне циљеве који оправдавају ограничавање слободе изражавања. Зато домаћи судови не смеју санкционисати било какво критиковање – изражено речима, гестовима, сликама нити на било који други начин – таквих апстрактних појмова, пошто они не спадају у област заштићену ставом 2. Објашњење се може наћи у правилима демократских друштава, где критиковање оних који врше власт (било појединаца, било институција) представља основно право и дужност медија, обичних појединаца и друштва у целини. На пример, уништавање или „вређање“ државног симбола изражавало би нечије неслагање или критиковање неких политичких одлука, активности јавних органа власти, јавне политике у одређеним областима или било шта друго у вези са вршењем власти. Такво неслагање или критиковање мора да буде слободно, јер је то једини начин да се јавно расправе неправилности и изнађе могуће решење. Осим тога, општи и апстрактни појмови, као што је „државна власт“, обично обухватају и прикривају и неке приватне и прилично незаконите интересе оних на власти или барем њихов интерес да остану на власти по сваку цену.

Неке европске јурисдикције елиминисале су из својих правних система могућност заштите угледа од стране државних институција. Суд је признао да „могу да постоје оправдани политички разлози да се одлучи да јавни органи [као што је служба за управљање судовима] не би требало да [има] активну легитимацију за подношење тужбе“.¹⁷³ Међутим, Суд је утврдио да није „његов задатак да испитује домаће законодавство у појединостима, већ да размотри начин на који је то законодавство примењено или утиче на подносиоца представке у одређеном предмету“.¹⁷⁴

6.4. Критика привредних субјеката

Суд је анализирао критику привредних субјеката у предмету *Kuliś u Różycki przeciw Польске*. Власник и главни уредник пољског часописа „Ангора“ и његовог додатка за децу „Ангорка“ објавио је чланак у „Ангорки“, који се односио на рекламну кампању за чипс од кромпира, чији је произвођач друштво Star Foods. На насловној страници часописа приказана је карикатура дечака који држи кесу чипса произвођача

173. *Romanenko и други против Русије*, 8. октобар 2009, став 39.

174. Ибид.

Star Foods и говори псу који се зове Рексио, популарном лику из цртаних филмова за децу: „Не брини, и ја бих био убица да поједем ово смеће!“ Предметни цртеж имао је наслов: „Деца у Пољској, шокирана рекламом за чипс, Рексио је убица“. На следећој страници био је чланак који је извештавао да су родитељи и деца згрожени и чак и уплашени због папирића на којима је приказан слоган у коме се наводи да је пас Рексио убица, а који се тада могао пронаћи у кесицама поменутог чипса. Друштво Star Foods је након тога поднело тужбу за заштиту личних права против оба подносиоца представке, којом је од њих захтевало да објаве извињење због потпуно неоправдане дискредитације његових производа и да уплате износ од 10.000 ПЛН у добротворне сврхе. Пољски суд донео је одлуку у корист тужиоца. Суд у Стразбуру је нагласио да предметна карикатура није садржала клеветничку изјаву о чињеницама, већ вредносни суд представљен на сатиричан начин. Штавише, велики наслов који је упућивао на „шокантну рекламну кампању“, употреба спорног слогана који се налазио у кесицама чипса, као и чланак на другој страни, јасно су показали да је карикатура заправо била инспирисана рекламном кампањом привредног друштва. Имајући у виду претходно наведено, Суд је утврдио да циљ подносиоца представке није био да производ изгледа лошије у очима читалаца, већ да се ојача свест о врсти рекламе коју је тужилац спроводио да повећа продају и о њеној неприхватљивости када је у питању рекламирање намењено деци.¹⁷⁵

6.5. Заштита малолетника

Посебну заштиту имају и информације о малолетницима. У једном предмету који се односио на новински чланак који се бавио спором између родитеља око старатељства, Суд је закључио да дете које је било предмет тих чланака није јавна личност, нити је ушло у јавну сферу тако што је постало жртва спора око старатељства између његових родитеља, који је привукао значајну пажњу јавности. Новински чланци бавили су се питањем од јавног интереса које је довело до јавне расправе, односно одговарајућим извршењем одлука о старатељству и да ли и у којој мери се у овом контексту могу користити или треба користити мере принуде. Међутим, имајући у виду да ни дете ни његови родитељи нису били јавне личности, нити су раније ушли у јавну сферу, Суд је закључио да није било нужно ради разумевања случаја да се

175. *Kuliś i Różycki ўprošiw* Пољске, 6. октобар 2009.

обелодани његов идентитет, открију најинтимнији подаци о његовом животу или да се објави слика са које је могао да буде препознат.¹⁷⁶

6.6. Ауторитет и непристрасност судства

Пракса Суда која се односи на ауторитет и непристрасност судства показује да иако судство ужива посебну заштиту, оно ипак не функционише у вакууму и питања о спровођењу правде могу такође да буду део јавне расправе.

У предмету *The Sunday Times против Уједињеној Краљевствима*¹⁷⁷ влада је оправдала судске забране објављивања новинског чланка интелектуалне непристрасности судства и очувања поверења јавности у судске органе. Због употребе седамдесетих „талидомида“ у периоду од 1959. до 1962. године многа деца рођена су са озбиљним деформитетима. Лек је производило и продавало привредно друштво *Distillers Company Ltd*, које га је увукло са тржишта 1961. године. Рођицима су пушили друштво, пражећи одговорности, а преговори између странака трајали су годинама. Трансакције између странака морали су да одобре судови. Сви новински листови, укључујући и „*The Sunday Times*“, опсежно су извештавали о овој теми. Године 1971. странке су започеле преговоре о оснивању добротворног фонда за децу са деформитетима. У септембру 1972. године „*The Sunday Times*“ објавио је чланак под насловом „Наша талидомид деца: узрок националног стида“, критикујући друштво због умањеног износа новца који је исплаћен жртвама и због малог износа који је друштво намеравало да уплати у добротворни фонд. „*The Sunday Times*“ је најавио да ће у неком будућем чланку описати околности трагедије.

На захтев привредног друштва јавни тужилац затражио је од суда да изда забрану против листа, тврдећи да би објављивање најављеног чланка представљало опструкцију правде. Судска забрана је одобрена и „*The Sunday Times*“ се суздржао од објављивања.

Пред Судом у Стразбуру „*The Sunday Times*“ је тврдио да је повређен члан 10. Влада је оправдала судску забрану потребом да се очува „ауторитет и непристрасност судства“, пошто су поступци у предметима у

176. *Kurier Zeitungsverlag und Druckerei GmbH против Аустрије* (бр. 2), 19. јун 2012. и *Krone Verlag GmbH против Аустрије*, пресуда од 19. јуна 2012.

177. *The Sunday Times против Уједињеној Краљевствима*, 26. април 1979.

вези са талидомидом још увек били у току пред судовима. Суд је сматрао да је:

[О]пштепризната чињеница да судови не могу да раде у вакууму. Иако су они места где се решавају спорови, то не значи да не може постојати претходна расправа о споровима и негде другде, било у специјализованим листовима, општој штампи или у јавности уопште. Надаље, иако медији не смеју да прекораче границе наметнуте у интересу правилног спровођења правде, на њима је да саопштавају информације и идеје о питањима која се нађу пред судом, баш као и у другим областима од јавног интереса. Не само да медији имају задатак да саопштавају такве информације и идеје – јавност има право и да их прима.¹⁷⁸

У конкретним околностима овог предмета Суд је констатовао да је „катастрофа талидомид“ била питање од неспорног јавног значаја. Осим тога, породице обухваћене трагедијом, као и широка јавност, имале су право да буду информисане о свим чињеницама везаним за ово питање. Суд је закључио да судска забрана издата против листа „не одговара друштвеној потреби која је у довољној мери горућа да превагне над јавним интересом слободе изражавања у смислу Конвенције“¹⁷⁹.

Постојећа правила која се односе на ограничење клеветничког говора на основу чувања ауторитета и непристрасности судства произлазе из два предмета: *Nikula v рошив Финске*¹⁸⁰ и *Morice v рошив Француске*¹⁸¹. У њоднеску који је *Ња Никула v рочивала v ред v раским судом јавни тужилац i. Т. кришикован је збоi „манипулације функцијом и незаконитиоi извођења доказа“. По v ривајној тужби коју је њоднио i. Т. Ња Никула је 1994. њодине осуђена збоi јавне клевете њочињене без бољеi њознавања. Vрховни суд је њоввврдио кривичну v ресуду 1996. њодине, али је оvраничио санкцију само на исвлађу накнаде швеее и v рошкова. Преседаном у v редмеvу Никула усвосвављена је слобода адвокати да кришикоује њонашање јавној туживоца v ред судом у њоку одбране свој клијенци. Посебан свавшус адвокати даје им кључну њозицију у свровођењу v правде као њосредника између јавности и судов. Поднесци њодносишељеке v редсвавке били су оvраничени на судницу, за разлику од кришике судије или туживоца исказане у медијима. Преvну неким v реисививањем ex post facto критике јавног туживоца од стране адвоката тешко је ускладити са дужношћу браниоца да предано брани интересе својих*

178. Став 65.

179. Став 67.

180. *Nikula v рошив Финске*, 21. март 2002.

181. *Morice v рошив Француске*, 23. април 2015.

клијената. На процену аргумента одбране не би требало да утиче евентуални „ефекат одвраћања“, који има кривична санкција или обавеза плаћања накнаде за претрпљену штету или настале трошкове.

Предмет *Morice* се односио на изјаве које је један адвокат дао у француском дневном листу „*Le Monde*“; изјаве су садржале текст писма које је подносилац представке послао министру правде, а у којем је тражио да се покрене управна истрага против двојице судија. Веће Суда утврдило је да кривична санкција – новчана казна у висини од 4.000 евра – представља оправдано ограничење, али је то Велико веће накнадно преиначило у несразмерно ограничење. Као што је утврђено у једном другом случају, адвокатима се неће дати заштита за критике усмерене против одређених судија. Чланом 10 није заштићено писање у циркуларном допису који је био насловљен на више судија, да је један од њих „пристрастан“ и да је починио грешке „свесно ... злонамерно или из грубог немара или због недостатка посвећености“; без пружања довољних доказа који доказују такву злонамерност.¹⁸²

У предмету *De Haes и Gijssels* *Њрошив Белџије*¹⁸³ *Њодносиоци Њрегсшавке, два новинара, извешшавали су у новинама о Њредмеџу у коме је Њосшуйак био у џоку Њред судовима. У ѧеџ чланака кришшиковали су зашрижљиво судије аѧелационоѧ суда које су оглучиле у бракоразводноѧ ѧарници да ће двоје деце разведених рогидшеља живеѧи с оцем. Оца, ѧознашѧоѧ ношара, бивша суѧруѧа и ѧени рогидшељи ѧреѧходно су оѧшужили да је сексуално злосшављао двоје деце. У време развода исшраѧа ѧрошив ношара окончана је без оѧшужнице.*

Тројица судија и тужилац тужили су двојицу новинара и новински лист, тражећи одштету за клевету. Грађански судови сматрали су да су двојица новинара довели до снажне сумње у непристрасност судија, пишући да су намерно погрешно пресудили због свог блиског политичког односа са нотаром. Новинарима је одређено да плате одштету (симболичан износ) и да о свом трошку објаве пресуду у шест новинских листова.

Суд је признао да припадници правосуђа морају да уживају јавно поверење и да стога морају бити заштићени од деструктивних напада који немају утемељење у чињеницама. Штавише, пошто имају дужност дискреције, судије не могу јавно да одговоре на разне нападе, као што,

182. *Peruzzi* *Њрошив Ишшалије*, 30. јун 2015, став 59.

183. *De Haes и Gijssels* *Њрошив Белџије*, 24. фебруар 1997.

на пример, могу политичари. Приликом разматрања предметних чланака Суд је приметио да су садржали бројне детаљне информације, укључујући и стручна мишљења, што је доказало да су новинари спровели озбиљно истраживање пре него што су информисали јавност о овом предмету. Чланци су били део велике јавне расправе о инцесту и о томе како је судство поступало у вези са тим питањем. Дајући одговарајући значај праву јавности да буде информисана о питању од јавног интереса, Суд је одлучио да одлука домаћих судова није била „неопходна у демократском друштву“ и да је сходно томе дошло до повреде члана 10.

У принципу, клевета судије од стране штампе представља део расправе о неправилном раду судског система или део контекста о сумњи у независност или непристрасност судија. Таква питања увек су важна за јавност и не смеју бити изостављена из јавне расправе, нарочито у земљи где је судство у транзицији ка независном и ефикасном судству.¹⁸⁴ Из тог разлога домаћи судови морају одмерити вредности и интересе који су доведени у питање у предметима у којима се критикују судије и други судски актери. Суд мора да успостави баланс између чисти предметног судије и слободе штампе да извештава о питањима од јавног интереса и да одлучи шта је приоритет у демократском друштву. Наравно, када је критиковање првенствено усмерено на вређање или клеветање припадника судства, а да при том не доприноси јавној расправи о спровођењу правде, заштита која се даје слободи изражавања може бити ужа. Још једно важно питање у овом делу је могућност јавног оспоравања правоснажних судских одлука.

6.7. Природа изражавања

За члан 10 је карактеристично да штити изражавање које носи са собом ризик наношења штете или заиста и штети интересима других. Обично мишљења која има већина или велике групе нису изложена ризику да дође до мешања државе. Управо због тога заштита која се пружа чланом 10 такође обухвата информације и мишљења која изражавају мале групе или чак појединац када такво изражавање шокира већину. Толерисање ставова појединаца значајна је компонента демократског политичког система. Осуђујући тиранију већине, Џон Стјуарт Мил (John Stuart Mill) је констатовао: „Када би цело човечанство осим

---

184. *Maciejewski ўрошув Польске*, 13. јануар 2015.

само једне особе имало једно исто мишљење, човечанство не би имало више оправдања да ућутка ту једну особу него што би та једна особа, када би имала моћ, имала оправдања да ућутка човечанство.¹⁸⁵

У том смислу Суд је навео да члан 10 не штити само:

„информације“ или „идеје које се повољно примају или се сматрају неувредљивим или нечим што не изазива реакције, већ и оне које вређају, шокирају или узнемирују, такви су захтеви плурализма, толеранције и широкоумности, без којих нема демократског друштва“.¹⁸⁶

Употреба вулгарних фраза сама по себи није пресудна приликом оцењивања увредљивог изражавања, јер она може служити и само у сврхе стила изражавања. За Суд стил представља део комуникације као форме изражавања и као такав заштићен је заједно са садржином изражавања.¹⁸⁷

Мишљења изражена оштрим или пренаглашеним језиком такође су заштићена, а обим заштите зависи од контекста и сврхе критике. У питањима јавних контроверзи или јавног интереса током политичке дебате, у изборним кампањама или када се критике упућују Влади, политичарима или државним органима, оштре речи и груба критика могу се очекивати и Суд их толерише у већој мери.¹⁸⁸ У предмету *Thorgeirson* *Þróttir* *Исланда*¹⁸⁹ на пример, Суд је био мишљења да иако чланци садрже веома оштре изразе – полицајци су описани као „звери у униформи“ и „појединци који су сведени на ментални узраст новорођенчета, што је резултат специјалних потеза гушења које полицајци и избацивачи уче и користе са бруталном спонтаношћу“ а речи које је користио за полицију биле су „малтретирање, лажирање, незаконите радње, сујеверје, непромишљеност и неспособност“. Овакве формулације нису се могле сматрати претераним, с обзиром да им је циљ био да се подстакне реформа полиције. Исто тако у предмету *Jersild* *Þróttir* *Данске*¹⁹⁰

---

185. "On Liberty" (1859), Penguin Classics, 1985, стр. 76.

186. *Handyside* *Þróttir* *Уједињеној Краљевској*, 7. децембар 1976, став 49; *Thorgeir Thorgeirson* *Þróttir* *Исланда*, 25. јун 1992; *Jersild* *Þróttir* *Данске*, 23. септембар 1994. (BB); *Goodwin* *Þróttir* *Уједињеној Краљевској*, 27. март 1996; *De Haes* *и Gijels* *Þróttir* *Белгије*, 24. фебруар 1997.

187. *Уј* *Þróttir* *Мађарске*, 19. јул 2011, став 20.

188. Слободу изражавања треба посебно дати у предизборном периоду када бирачи треба да буду информисани о кандидатима. *Kwicień* *Þróttir* *Пољске*, 9. јануар 2007.

189. *Thorgeir Thorgeirson* *Þróttir* *Исланда*, 25. јун 1992.

190. *Jersild* *Þróttir* *Данске*, 23. септембар 1994.

чињеница да је један интервју који је обухватао расистичке изјаве био пренесен у озбиљној информативној емисији била је значајна, јер је програм био осмишљен тако да информише озбиљну публику о дешавањима у заједници или у иностранству. У предмету *Далбан њроџив Румуније*, у коме је новинар оптужио једног политичара за корупцију и лоше управљање државним средствима, Суд је био мишљења да „новинарска слобода обухвата и могуће прибегавање одређеном степеном претеривања, па чак и провокације“¹⁹¹. У предмету *Арслан њроџив Турске* подносилац представке критиковао је поступање турских власти на југоистоку земље и притом је употребио формулацију коју је Суд описао као „непорециву јеткост“, која „његовој критици даје одређену дозу жестине“. Суд је, међутим, донео одлуку да је осуђујућа пресуда изречена подносиоцу представке за критиковање владе била несразмерна и да није била неопходна у демократском друштву.¹⁹²

Употреби насилних термина даје се више заштите када је у питању одговор на провокацију. У предмету *Лојес Гомес да Силва њроџив Португалије* новинар је критиковао политичка убеђења г. Ресенде, кандидата за место одборника, и назвао га „гротескним“, „лакрдјашем“ и „простаком“. Ова критика уследила је након изјава г. Ресендеа, где је он говорио о низу јавних личности на веома заједљив начин, нападајући и њихове физичке особине (на пример, назвао је бившег премијера Француске „ћелавим Јеврејином“). Суд је био мишљења да је осуђујућом пресудом која је изречена овом новинару прекршен члан 10 и закључио је следеће:

мишљења која је изразио г. Ресенде и која су репродукована уз спорни уводни чланак сама по себи формулисана су заједљиво, провокативно и у најмањој мери полемички. Није неразумно закључити да стил чланка подносиоца представке јесте био под утицајем става г. Ресендеа.¹⁹³

У предмету *Oberschlick* (бр. 2) новинар је говорио о г. Хајдеру (Haider), вођи аустријске Партије за слободу и гувернеру, као о „идиоту“ („... он није нациста... он је, пак, идиот“), и то након Хајдерове изјаве да су се у Другом светском рату немачки војници борили за мир и слободу. Суд је констатовао да говор г. Хајдера јесте сам по себи био провокативан

---

191. *Dalban њроџив Румуније*, 28. септембар 1999 (BB), став 49. Слично у *Prager u Oberschlick њроџив Аустрије*, 26. април 1995 и *Dichand u групи њроџив Аустрије*, 26. фебруар 2002.

192. *Arslan њроџив Турске*, 8. јул 1999.

193. *Lopes Gomes da Silva protiv Portugalije*, 28. септембар 2000, став 35.

и да због тога реч „идиот“ не изгледа несразмерна огорчењу које је изазвао г. Хајдер.¹⁹⁴

Међутим, Суд поставља ограничења у погледу претеривања у предметима који се тичу таблоида. Суд не штити чланке писане на сензационалистички начин.¹⁹⁵ У предмету *Couderc i Hachette Filipacchi Associés* *ipoiiv Француске*¹⁹⁶ Суд је утврдио да су се чланци у којима се описује ванбрачно дејство принца Алберта Грималдија, због својих тона, чинили одмереним и несензационалистичким и да им је из овог разлога дата заштитна у складу са чланом 10.

6.8. Разлика између чињеница и мишљења

Једна од најзначајнијих разлика коју домаћи судови треба да направе приликом доношења одлуке у предметима клевете јесте разлика између информација (чињеница) и мишљења (вредносних судова). Суд је констатовао следеће:

[П]остојање чињеница може се доказати, док се истинитост вредносних судова не може лако доказати... [Што се тиче вредносних судова, овај] услов је немогуће испунити и он крши саму слободу мишљења, која је темељни део права које се обезбеђује чланом 10.¹⁹⁷

Иако мишљења представљају ставове или личне процене неког догађаја или ситуације и није могуће доказивати да ли су истините или не, за чињеницу на којој се заснива мишљење можда се може доказати да ли је истинита или лажна. Тако је у предмету Далбан Суд изразио следеће мишљење: „Било би неприхватљиво за новинара да му се забрани да изражава критичке вредносне судове уколико не може да докаже да су они истинити.“¹⁹⁸

Сходно томе, заједно са информацијама или подацима који се могу потврдити, мишљења, критике или нагађања за које се не сме тражити доказ истинитости такође су заштићене по члану 10. Штавише, вредносни судови, посебно они који се изражавају у политици, уживају

194. *Oberschlick ipoiiv Аустрије* (бр. 2), 1. јул 1997.

195. *Société Prisma Press ipoiiv Француске*, 1. јул 2003. (одлука).

196. *Couderc и Hachette Filipacchi Associés ipoiiv Француске*, 10. новембар 2015.

197. *Jerusalem ipoiiv Аустрије*, 27. фебруар 2001; *Dichand и групи ipoiiv Аустрије*, 26. фебруар 2002.

198. *Dalban против Румуније*, 28. септембар 1999. (BB).

посебну заштиту као предуслов за постојање плурализма мишљења, које је од кључног значаја за демократско друштво.

Разлика између чињеница и мишљења и забрана тражења доказа за истинитост када је реч о мишљењима постала је веома значајна у правним системима држава у којима се још увек тражи да се докаже истинитост када се суди за кривично дело „увреде“ које се односи на изражавање идеја и мишљења. Штавише, чак и када је реч о чињеницама, Суд је признао одбрану да је нешто учињено у „доброј вери“ као нешто чиме се оставља медијима „простор за грешку“. На пример, у предмету Далбан¹⁹⁹ Суд је навео „да нема доказа да је опис дешавања изнесен у чланцима био у потпуности нетачан и да је био осмишљен да подстакне кампању клеветања против Г. С.“ У суштини, одбрана да је нешто учињено у „доброј вери“ представља замену за доказивање истинитости. Када новинар или нека публикација има легитиман циљ, а питање је од јавног интереса и уложени су разумни напори да се верификују чињенице, штампа не сме да се сматра одговорном чак и ако се докаже да су дате чињенице нетачне.

Међутим, вредносни судови морају бити поткрепљени довољном чињеничном основом. Како је Суд истакао, чак и:

[к]ада се за неку констатацију на крају може рећи да је вредносни суд, сразмерност мешања може да зависи од тога да ли постоји довољна чињенична основа за спорну изјаву, пошто чак и вредносни суд ако нема чињеничне основе која га поткрепљује, може да се сматра претераним.²⁰⁰

У предмету Лингенс, који је цитиран претходно у тексту, Суд је био мишљења да је приступ аустријских судова у погледу одбране везане за доказивање истинитости изреченог био погрешан. Суд је нагласио разлику између „чињеница“ и „вредносних судова“, сматрајући да је доказивање истинитости „вредносних судова“ немогућ задатак. Мишљење подносиоца представке о политичком понашању канцелара представљало је само израз права на поседовање и давање мишљења више него права на давање информација. Захтев да се докаже истинитост вредносних судова крши суштину слободе мишљења. Суд је такође приметио да чињенице на којима је г. Лингенс засновао свој вредносни суд нису биле оспораване и да је он поступао у доброј вери.

199. Ибид.

200. *Feldek úrošiv Slovacke*, 12. јул 2001, став 76; *Kuliš u Rózycki úrošiv Пољске*, 6. октобар 2009.

Принципи које је Суд разрадио у области политичког критиковања и разлика између чињеница и мишљења потврђене су у многим каснијим пресудама. Тако је у предмету *Далбан њрошив Румуније* Суд сматрао да „би било неприхватљиво да новинару буде забрањено да изражава критичке вредносне судове, осим ако он или она не докаже њихову истинитост“.²⁰¹ У предмету *Oberschlick њрошив Аустрије* (бр. 2) коришћење речи „идиот“, да би се описало понашање политичара, оцењено је прихватљивим.²⁰² У предмету *Lopes Gomes da Silva њрошив Португалије*, где је кандидат на локалним изборима назван „гротескним“, „лакрдјашем“ и „простаком“, Суд је сматрао да начин изражавања, иако бридак, није био претеран и да је представљао одговор на провокативан говор кандидата. Суд је, такође, изјавио да се „политичка погрда често прелива у личну сферу; такви су ризици политике и слободног дискутовања о идејама, што су гаранције демократског друштва“.²⁰³

Слично томе, где домаћи закони захтевају да се докаже истинитост констатација у предметима увредљивог изражавања, домаћи судови морају се уздржати од захтевања таквих доказа, у складу са разликом коју је Суд направио између чињеница и мишљења.

6.9. Добра вера и дужна пажња

У предметима клевете, који се по правилу односе на чињенице, мора се прихватити одбрана добре вере. Уколико је у време објављивања новинар имао довољно разлога да верује да је одређена информација истинита, њега/њу не би требало санкционисати. Вести су „кварљива роба и одложити њихово објављивање, макар и за кратак период, може да им одузме сву вредност и занимљивост“.²⁰⁴ Зато од новинара треба да се тражи само да направи разумну проверу и да у доброј вери претпостави тачност вести. Још један аргумент у овом погледу односи се на одсуство намере новинара да оклевета наводну жртву. Ако је новинар веровао да је информација тачна, таква намера не постоји и стога понашање новинара не може бити санкционисано сходно

201. *Dalban њрошив Румуније*, 28. септембар 1999 (BB), став 49.

202. *Oberschlick њрошив Аустрије* (бр. 2), 1. јул 1997.

203. *Lopes Gomes da Silva њрошив Португалије*, 28. септембар 2000, став 34.

204. *The Sunday Times њрошив Уједињеној Краљевствима* (бр. 2), 26. новембар 1991, став 51.

одредбама које забрањују намерну клевету; намерна клевета је клевета предвиђена кривичним правом.

Поред тога, новинари не би требало да поступају само у доброј вери, већ би требало да покажу пажњу и професионалност у прикупљању информација, а чињенице, нарочито, треба потврдити поузданим изворима. Када су „околности указивале на већу вероватноћу нетачности у поднесцима лица која су била извор информација за новинаре, неопходна је нарочито пажљива провера истинитости тих навода“.²⁰⁵ Домаћи судови би увек требало да проверавају ревност са којом је прикупљен новинарски материјал. Исти стандард би се примењивао и на друге професионалне групе које уживају слободу изражавања, на пример филмски ствараоци.²⁰⁶

6.10. Санкције

Домаћи судови морају се уздржати и од примене кривичних санкција, нарочито затворске казне. Такве казне угрожавају саму суштину слободе изражавања и делују као цензура за целе медије, ометајући штампу у њеној улози јавног контролора.

Суд је поновио да су природа и тежина изречених казни фактори који се узимају у обзир приликом процене сразмерности мешања у слободу изражавања зајамчену чланом 10.²⁰⁷ У предмету *Махмудов и Агазаде Ђројив* из Азербејџана, у којем су подносиоци представке осуђени на пет месеци затвора, Суд је закључио:

иако је изрицање казне у начелу ствар за домаће судове, изрицање казне затвора за кривично дело у новинарству биће сагласна са новинарском слободом изражавања зајамченом чланом 10 Конвенције само у изузетним околностима; наиме, када су друга основна права озбиљно нарушена, као, на пример, у случају говора мржње или подстицања на насиље.²⁰⁸

Услован прекид поступка на пробни период такође се сматрао несразмерним мешањем у слободу изражавања.²⁰⁹

205. *Stankiewicz и гпуји Ђројив* Пољске, 14. октобар 2014, став 58.

206. *Braun Ђројив* Пољске, 4. новембар 2014.

207. *Seylan Ђројив* Турске, 8. јул 1999. (BB), став 37 и *Skalka Ђројив* Пољске, 27. мај 2003, ст. 41–42.

208. *Mahmudov и Agazade Ђројив* Азербејџана, 18. децембар 2008, став 50.

209. *Długołęcki Ђројив* Пољске, 24. фебруар 2009.

Чак и када су се кривичне санкције састојале од релативно малих новчаних казни, Суд је био против таквих санкција, пошто би оне могле играти улогу имплицитне цензуре. У више предмета где је новинарима изречена новчана казна Суд је изразио следеће мишљење:

Иако санкција изречена аутору није уско гледано аутора спречила да се изражава, ипак је представљала на крају неку врсту цензуре, за коју је вероватно да може да обесхрабри аутора од изражавања критике те врсте убудуће... У контексту политичке дебате таква реченица би вероватно одвратила новинара да да свој допринос јавној расправи о темама које се тичу живота заједнице. По истом принципу, санкција попут ове обавезно спутава штампу у обављању њеног задатка као некога ко грађанима саопштава информације и упозорава их на опасност.²¹⁰

Ефекат одвраћања који има кривична санкција нарочито је опасан у случајевима политичког говора и расправе о јавном интересу.²¹¹

Уз то, новчане казне и трошкови поступка могу да представљају мешање у остваривање права на слободу изражавања када је њихов износ такав да се доводи у питање финансијски опстанак лица којем је наложено да их плати.²¹²

Постоји општи консензус међу различитим специјализованим телима међународних и регионалних организација да значајне нежељене ефекте на слободу изражавања и информисања има не само примена кривичних санкција већ и сама чињеница да би се такве санкције могле применити. Парламентарна скупштина Савета Европе позвала је на декриминализацију клевете.²¹³ Сличним унапређењем бавио се и Комитет министара.²¹⁴

Велика накнада штете у грађанском поступку може да представља несразмерно мешање у остваривање слободе изражавања. У предмету *Tolstoy Miloslavsky против Уједињеног Краљевства* домаћи судови (на

---

210. *Lingens против Аустрије*, 8. јул 1986, став 44; *Barthold против Немачке*, 25. Март 1985.

211. *Lewandowska-Males против Пољске*, 18. септембар 2012, став 70.

212. *Open Door и Dublin Well Woman против Ирске*, 29. октобар 1992.

213. Резолуција Парламентарне скупштине Савета Европе 1577 (2007) Ка декриминализацији клевете, усвојена 4. октобра 2007, доступна на web адреси: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML.en.asp?fileid=17588&lang=en>.

214. Декларација Комитета министара о пожељности међународних стандарда у погледу тражења најповољнијег суда (*forum shopping*) у погледу клевете, „туризам за клевете“, да би се обезбедила слобода изражавања, усвојена 4. јула 2012. на 1147. састанку заменика министара.

основу поротничког система) утврдили су да је подносилац представке написао клеветнички чланак и затражено му је да (заједно са дистрибутером чланка) плати оштећеном лицу накнаду штете у износу од 1.500.000 фунти.²¹⁵ Сматрајући да износ ове накнаде штете у грађанском поступку сам по себи представља кршење члана 10, Европски суд је сматрао да:

...не стоји да је порота имала слободу да одреди било који износ који су сматрали прикладним, пошто по Конвенцији одређивање накнаде штете за клевету мора да буде у разумно сразмерном односу са претрпљеном повредом угледа.

Пороти су дате инструкције не да казни подносиоца представке, већ само да одреди износ који би представљао накнаду за нематеријалну штету коју је претрпио Лорд Алдингтон [оштећени].

Уз то, Суд је утврдио да „обим судске контроле... у време предмета подносиоца представке није нудио адекватне и делотворне заштитне механизме против несразмерно великих накнада штете“. Сходно томе,

размотривши висину досуђене накнаде штете у предмету подносиоца представке у светлу недостатка адекватних и делотворних заштитних механизма у релевантном временском периоду, а против несразмерно великих накнада штете, Суд закључује да је дошло до кршења права подносиоца представке по члану 10 ... Конвенције.

У недавној пресуди *Курски њрошив Пољске*²¹⁶ Суд је закључио да обавеза да се њокрију шрошкови шшамшања или емшовања јавној извињања може да буде њрешера и несразмерна. У шом случају шрошкови објављивања извињања били су еквивалентни заради њодносиоца њредсшавке за 18 месеци. Суд је ушврдио да је дошло до њовреде члана 10.

Све горе наведене смернице које је Суд дао домаћим судовима у погледу разлике између вредносних судова и чињеница и санкција примењују се једнако на критиковање државних службеника или на било које друго критиковање које има за циљ да се отвори јавна расправа о питањима од интереса за заједницу или ширу јавност.

---

215. *Tolstoy Miloslavsky њрошив Уједињеној Краљевсшва*, 13. јул 1995.

216. *Kurski њрошив Пољске*, 5. јул 2016.

Поглавље 7

Права других

Слобода изражавања може да буде у конфликту са другим правима садржаним у Конвенцији, посебно са слободом вероисповести. Суд је испитао „права других“, односно верске слободе у односу на слободу изражавања, у предмету као што је, на пример, *Otto-Preminger-Institut v. Austria*.²¹⁷ У том случају подносилац представке, удружење („ОПИ“) са седиштем у Инсбруку, најавило је серију од шест приказивања филма „Савет на небесима“ (*Council in Heaven*) Вернера Шретера (Verner Schroeter), које је било доступно широкој јавности. У најави је наведено да је у складу са законом особама млађим од 17 година забрањено гледање филма. Филм је приказивао Бога јеврејске, хришћанске и исламске вере као наочиглед сенилног старца који се клања ђаволу, са којим размењује страсни пољубац и назива га пријатељем. Друге сцене су приказивале девицу Марију како слуша неку опсцену причу, као и извесни степен еротског набоја између девице Марије и ђавола. Одрасли Исус Христос је приказан као ментално заостала особа, а у једној сцени је приказан како похотно покушава да милује и љуби мајчине груди, што му она допушта. У филму су Бог, девица Марија и Исус Христос приказани како аплаудирају ђаволу.

Пре првог приказивања јавни тужилац је на захтев дијецезе Римокатоличке цркве из Инсбрука покренуо кривични поступак против директора ОПИ-ја под оптужбом да „омаловажава верске доктрине“. Након гледања филма домаћи суд је одобрио његову заплону. Сходно томе, јавних приказивања није више било. Кривични поступак је обустављен и био је покренут само у сврху заплоне. ОПИ је упутио жалбу

---

217. *Otto-Preminger-Institute v. Austria*, 20. септембар 1994.

Европској комисији, тврдећи да је запленом филма прекршено његово право у складу са чланом 10. Комисија се сложила са овим ставом.

Пред Судом влада је тврдила да је заплена филма имала за циљ да „заштити права других“, посебно право на поштовање верских осећања, као и да „спречи неред“. Право на поштовање верских осећања је део права на слободу мишљења, савести и вероисповести, предвиђено чланом 9 Конвенције. У погледу оправданости овог циља Суд је сматрао:

Они који одаберу да користе слободу изражавања своје вероисповести, без обзира да ли то чине као припадници верске већине или мањине, не могу разумно очекивати да ће бити изузети од сваке критике. Морају толерисати и прихватити оповргавање њихових верских убеђења од стране других, и чак пропаганду доктрина супротних њиховој вери. Међутим, начин на који се врши супротстављање или оповргавање верских убеђења и доктрина је питање које може укључити и одговорност државе, посебно њену одговорност да заговорницима тих веровања и доктрина обезбеди мирно уживање права зајамченог чланом 9. Доиста, у екстремним случајевима ефекат одређених метода супротстављања или оповргавања верских убеђења може бити такав да спречава вернике у остваривању и изражавању својих слобода.

Може се оправдано сматрати да је поштовање верских осећања зајамчено чланом 9 повређено провокативним приказима предмета верског поштовања; такви прикази се могу сматрати злонамерним кршењем духа толеранције, који такође мора бити обележје демократског друштва. Конвенцију треба читати у целости и стога тумачење и примена члана 10 у овом предмету морају бити у складу са логиком Конвенције.²¹⁸

Суд је даље указао на обавезу избегавања „израза који безразложно вређају друге ... који ... не доприносе ниједном облику јавне дебате која може да потпомогне напредак у људским односима“.²¹⁹

Бранећи своје становиште, влада је нагласила улогу религије у свакодневном животу становника Тирола, где је удео верника Римокатоличке цркве 87%. Упоређујући две супротстављене вредности, Суд је закључио следеће:

Суд не може да занемари чињеницу да је католичанство вера коју прихвата преовладавајућа већина Тиролаца. Запленивши филм, аустријске власти су поступиле на начин како би обезбедиле верски мир у тој области и спречиле да се поједини људи осећају нападнутим због њихових верских уверења на неоправдан и увредљив начин. Пре свега је на

---

218. Став 47.

219. Став 49.

домаћим властима, које су позваније него међународне судије, да оцене потребу за таквом мером у светлу конкретне локалне ситуације у датом моменту. Имајући у виду све околности овог предмета, Суд не сматра да су аустријске власти прекорачиле своје границе процене у овом погледу.²²⁰

Сходно томе, запленом филма није прекршен члан 10.

Интересантно је приметити да се три судије нису сложиле са оваквом пресудом и да су сматрале да је дошло до повреде члана 10:

Не може се препустити државним властима да одлучују да ли одређена изјава може да „допринесе било којем облику јавне дебате која може да потпомогне даљи напредак у људским односима“; на такву одлуку не може а да не утиче поимање које власти имају о „наплетку“

...

Потреба за репресивним деловањем које доводи до потпуне забране уживања слободe изражавања може бити прихваћена само ако такво понашање достигне тако висок степен злоупотребе и толико се приближи негирању верских слобода других, да само себи одузме право да буде толерисано од стране друштва.

...

... филм је требало да буде приказан публици која би платила улазницу, у „уметничком биоскопу“ који је опслуживао релативно малу заједницу љубитеља експерименталних филмова. Стога је мало вероватно да би се у публици налазиле особе које нису конкретно заинтересоване за овакав филм.

Ова публика је пак имала довољно прилике да унапред буде упозорена на природу филма

...

Из тог разлога се чини се да је постојала мала вероватноћа да било ко несвесно буде изложен спорном материјалу.

Стога закључујемо да се удружење подносилаца представке понело одговорно зато што је ограничило, колико год се то разумно могло очекивати, могуће штетно дејство приказивања филма.

---

220. Став 56.

Поглавље 8

Слобода изражавања и медији

8.1. Слобода штампе

Иако члан 10 не помиње слободу штампе на експлицитан начин, Суд је у својој судској пракси разрадио један скуп начела и правила којима се штампи даје посебан статус у уживању слобода садржаних у члану 10. Слобода штампе стога заслужује даље разматрање у оквиру члана 10. Још један аргумент који иде у прилог посебном третману слободе штампе приказан је у националним праксама: новинари су у односу на друге појединце најчешће жртве државних органа у погледу кршења права на слободу изражавања.

Суд је први пут нагласио улогу штампе као „чувара јавног интереса“ у предмету *Лингенс против Аустрије*.²²¹ У неколико новинских чланака новинар је критиковао садашњеј аустријској савезној канцелара за један конкретан политички додиз који се састојао од најаве коалиције са странком коју је предводило лице са нацистичком прошлшћу. Новинар (i. Лингенс) је канцеларов додизуак назвао „неморалним“, „недошћојансћивним“, чиме доказује „ошоршћунизам најгоре вршће“. Након шривашне кривичне шћужбе коју је доднιο канцелар аустријски судови су били мишљења да су ове констатације клеветничке и новинару су изрекли новчану казну. Док се водила дебата о питању кривице, судови су такође изразили став да новинар није могао да докаже истинитост

---

221. *Lingens против Аустрије*, 8. јул 1986.

својих навода. Што се последњег питања тиче, Европски суд је изразио мишљење да је став домаћих судова био погрешан с обзиром на то да мишљења (вредносни судови) не могу да се видно прикажу и не могу да се докажу.²²² Разматрајући основе за осуђујућу пресуду новинару, Суд је истакао значај слободе штампе у политичкој дебати:

...Ови принципи су од посебне важности када је реч о штампи. Иако штампа не сме да прекорачи постављене границе, између осталог због „заштите угледа других“, ипак је обавеза штампе да саопштава информације и идеје о политичким питањима баш као и о другим областима од јавног интереса. Не само да штампа има задатак да саопштава такве информације и идеје већ и јавност има право да их прима (...). У вези са тим Суд не може да прихвати мишљење изражено у пресуди Апелационог суда у Бечу, у којој се каже да је задатак штампе био да саопштава информације, чије је тумачење требало препустити првенствено читаоцу...²²³

У истој пресуди Суд је изразио став да слобода штампе пружа јавности једно од најбољих средстава за сазнавање идеја и ставова политичких лидера и формирање мишљења о њима и, сходно томе, слобода политичке дебате је у самој сржи концепта демократског друштва. Сходно томе, Суд даје јаку заштиту политичкој дебати штампе у оквиру члана 10.

Суд је оштро поновио да једна невладина организација може играти исто тако важну улогу у демократском друштву као и штампа: „Када нека НВО скрене пажњу на питања од јавног интереса, она врши улогу чувара јавног интереса од сличног значаја као и штампа.“²²⁴

Суд је нагласио посебну улогу штампе у политичкој дебати. У предмету *Castells и ројив Шјаније*, који је детаљно размотрен у Поглављу VI, подносилац представке, баскијски милитант и члан шпанског парламента, осуђен је због вређања шпанске владе, коју је у новинском чланку оптужио да подржава односно толерише нападе на Баске од стране оружаних група. У овом контексту Суд је изнео следећа запажања:

Не сме се заборавити еминентна улога штампе у држави која је заснована на владавини права... Слобода штампе пружа јавности једно од најбољих средстава за сазнавање идеја и ставова политичких лидера и формирање мишљења о њима. Конкретно, политичарима даје могућност да размишљају и коментаришу о питањима која окупирају јавно

---

222. Став 12.

223. Став 41.

224. *Animal Defenders International и ројив Уједињеној Краљевској*, 22. април 2013. (BB), став 103.

мњење; тако омогућава свима да учествују у слободној политичкој деба-
ти, која је у самој сржи концепта демократског друштва.²²⁵

Слобода штампе такође ужива специјалан статус када се ради и о дру-
гим питањима од јавног интереса. У предмету *Thorjeir Thorgerisson* *Þróttiv*
Íslands подносилац представке г. Торгеирсон у штампи је дао наводе о
изузетно присутној бруталности полиције на Исланду, називајући поли-
цајце „зверима у униформи“ и „појединцима који су сведени на ментални
ниво новорођенчета, због специјалних потеза гушења које полицајци и
избацивачи уче и користе са бруталном спонтаношћу“ и окарактерисао
полицijske снаге да у одбрани користе „силецијство, преваре, незакони-
те радње, сујеверје, непромишљеност и неспособност“. На нивоу држав-
е г. Торгеирсон је био кривично гоњен и изречена му је новчана казна
за клеветање неодређених припадника полицијских снага. Европски
суд био је мишљења да је подносилац представке покренуо питање бру-
талности полиције у овој земљи, те да је „обавеза штампе да саопштава
информације и идеје о питањима од јавног интереса“. Суд је даље кон-
статовао: „Не постоји оправдање у судској пракси које би се могло кори-
стити да се направи разлика ... између политичких расправа и расправа
о другим питањима од јавног интереса“. И на крају, Суд је осуђујућу пре-
суду окарактерисао као „пресуду која је у стању да обесхрабри отворе-
не дискусије о питањима од јавног интереса“.²²⁶ Или у предмету *Marónek*
Þróttiv *Slovačke* Суд је разматрао стамбену политику Словачке у време
када су становни у државном власништву требали да буду денационали-
зовани, што је била ствар од општег интереса, и пружио је слободи изра-
жавања подносиоца представке јачу заштиту.²²⁷ Други примери се могу
пронаћи у многим случајевима против Турске, где су сукоб на југоистоку
земље и сва питања повезана са тим, укључујући и „сепаратистичку про-
паганду“ или питање федерализације, покренута у писаној или усменој
форми, представљала питања од јавног интереса.²²⁸

Несумњиво је да Суд одређује слободи штампе јаку заштиту када се о
питањима од јавног интереса, а која нису политичка, јавно расправља.
Питања од јавног интереса се могу односити на различита питања, на

---

225. *Castells* *Þróttiv* *Шпаније*, 23. април 1992, став 43.

226. *Thorjeir Thorgerisson* *Þróttiv* *Исланда*, 25. јун 1992, ст. 64–6.

227. *Marónek* *Þróttiv* *Словачке* 19. април 2001.

228. *Sürek* и *Özdemir* *Þróttiv* *Турске*, 8. јул 1999; *Şener* *Þróttiv* *Турске*, 18. јул 2000; *Özgür*
Gündem *Þróttiv* *Турске*, 16. март 2000.

пример, на проблеме у локалним заједницама,²²⁹ функционисање једне основне школе²³⁰ или загађење животне средине.²³¹

Још једно важно питање у контексту слободе штампе јесте објављивање гласина и навода које новинари нису у могућности да докажу. Како је претходно поменуто,²³² Суд је изразио мишљење да се за вредносне судове не сме захтевати да буду доказани. У предмету *Torjeir Torjeirson úróttir Íslanda*²³³ наводи против полиције су били прикупљени из различитих извора, али је чланак помињао гласине које су долазиле од стране грађана. Иако је тужена држава тврдила да чланцима подносиоца представке недостаје објективна и чињенична основа, јер није могао да докаже истинитост навода, Суд је закључио да је неразумно постављати захтев да се докаже истинитост, да је то чак немогућ подухват, и констатовао да штампа не би могла да објави готово ништа ако би се од ње тражило да објави само у потпуности доказане чињенице. Очигледно је да се ови ставови Суда морају ставити у контекст јавних дебата о питањима од јавног интереса.

Суд је разматрао и питање медијске дисеминације изјава које су дала друга лица у случајевима *Jersild úróttir Данске*²³⁴ и *Thoma úróttir Луксембурја*²³⁵, где је Суд констатовао:

Казна за новинара за помоћ у ширењу изјава другог лица... озбиљно би угрозила допринос штампе дискусијама о питањима од јавног интереса и такве казне не би требало да буду предвиђене уколико не постоје посебно јаки разлози за то.²³⁶

Надаље, у предмету *Thoma*, где је влада укорила новинара подносиоца представке зато што се није дистанцирао од изјава које је навео, Суд је закључио следеће:

Општи услов да се новинар систематично и формално дистанцира од садржаја навода који може да увреди или испровоцира друге или оштети њихов углед није нешто што би било у складу са улогом штампе да пружа информације о актуелним догађајима, мишљењима и идејама.²³⁷

---

229. *Kurtowicz úróttir Пољске*, 22. јун 2010.

230. *Dubowska и Скуј úróttir Пољске*, 18. април 1997 (одлука).

231. *Gatus úróttir Пољске*, 15. новембар 2011 (одлука).

232. Став 6.8.

233. *Thorgeirson úróttir Íslanda*, 25. јун 1992, став 65.

234. Став 35.

235. Став 62.

236. *Jersild úróttir Данске*, 23. септембар 1994; *Thoma úróttir Луксембурја*, 29. март 2001.

237. Став 64.

8.2. Позитивне обавезе државе и заштита новинара

Од држава се тражи да се не уплићу у остваривање права. Међутим, од њих се такође захтева позитивно деловање у предузимању неопходних корака како би се осигурала делотворна заштита људских права међу појединцима, укључујући и спречавање уплитања у права појединаца од стране приватних или недржавних актера.²³⁸ Државе могу бити „одговорне за дела приватних појединаца“ у испуњавању њихових међународних обавеза о људским правима.

У контексту медијске делатности Суд је утврдио да такве обавезе могу настати сходно одредбама члана 2²³⁹ и члана 3²⁴⁰. Позитивна обавеза такође може настати сходно члану 10. Разлог за то је што Суд подсећа на кључни значај слободе изражавања као једног од предуслова функционалне демократије и да државе морају осигурати да физичка лица могу ефикасно да остварују право међусобне комуникације.²⁴¹

У предмету *Özgür Gündem* *İroşiv* *Türske*, случај који се односи на новинаре и медијске посленике који су били подвргнути кампањи насиља и застрашивања, Суд је нагласио важност предузимања позитивних мера за остваривање слободе изражавања, као и разматрања која указују на опсег позитивних обавеза државе. Суд је изјавио следеће:

истинско и делотворно остваривање ове слободе не зависи искључиво од дужности државе да се не меша, али може захтевати позитивне мере заштите, чак и у сфери међусобних односа између појединаца. Приликом утврђивања да ли позитивна обавеза постоји, треба обратити пажњу да општи интерес заједнице и интерес појединца буде правично уравнотежен, чему инхерентно стреми цела Конвенција. Делокруг ове обавезе ће неизбежно варирати, имајући у виду различитост ситуација у државама уговорницама, потешкоће у раду полиције у савременим друштвима и изборе који се морају направити у смислу приоритета и ресурса. Таква обавеза се не сме тумачити на начин да надлежним органима намеће немогуће односно несразмерно оптерећење.²⁴²

---

238. Комитет за људска права, Општи коментар бр. 34 о члану 19: Слобода мишљења и изражавања, ССРР/С/ГС/34, 12. септембар 2011, поглавље 7; Организација америчких држава, Међуамеричка комисија за људска права, Насиље над новинарима и медијским радницима: Међуамерички стандарди и националне праксе за превенцију, заштиту и гоњење починилаца, ОЕА/Ser.L/V/II, CIDH/RELE/INF.12/13, 31. децембра 2013, стр. 22.

239. *Huseynov* *İroşiv* *Azerbejçana*, 7. мај 2015.

240. *Najafli* *İroşiv* *Azerbejçana*, 2. октобар 2012.

241. *Özgür Gündem* *İroşiv* *Türske*, 16. март 2000.

242. *Idem*, став 43.

Утврђено је кршење члана 2 у предмету *Динк њроџив Турске*, који се тичао убиства новинара Хранта Динка, који је био на мети интензивног непријатељства од стране националиста због својих новинских текстова о турско-јерменским односима. Суд је утврдио да се за снаге државне безбедности основано може тврдити да су биле обавештене о непријатељству према г. Динку, с обзиром на то да су органи унутрашњих послова били информисани о томе да се он налази у стварној и непосредној опасности од атентата, а да ипак нису предузели разумне мере да заштите његов живот. Такође, утврђено је да је члан 10 Конвенције прекршен не само због неуспеха да се заштити Хрант Динк од атентата већ и зато што је због својих новинских чланака проглашен кривим за кривично дело ниподаштавања „турства“, услед чега је Суд изнео став да нема хитне друштвене потребе.²⁴³

Члан 2. налаже да треба да постоји и ефективна истрага за наводно незаконито убиство. Ако је држава свесна претњи или застрашивања упућених новинарима или медијским организацијама, дужност је државе да предузме заштитне мере и да спроведе ефективну истрагу о таквим наводима.²⁴⁴ Ако постоји основана сумња да је убиство повезано са новинарским активностима, на основу члана 2 се може захтевати од власти да предузму одговарајуће кораке како би се истражиле такве могућности.²⁴⁵ Члан 2 може бити прекршен ако истражитељи не дозвољавају могућност да државни службеници (као што су припадници снага безбедности) могу бити умешани у нападе.²⁴⁶

Осим тога, члан 2 у комбинацији са чланом 13 Конвенције такође налаже обезбеђивање домаћег правног лека за решавање предмета тужбе према Конвенцији и давање ефективне помоћи браћи и сестрама новинара. Према томе, члан 13 захтева темељну и ефикасну истрагу која је кадра да доведе до идентификације и кажњавања лица одговорних за лишавање живота, укључујући и ефикасан приступ подносиоца представке поступку истраге.²⁴⁷

Употреба силе према новинарима од стране државних службеника може представљати кршење члана 3 Конвенције, којим се забрањује мучење и нехумано или понижавајуће поступање или кажњавање.

---

243. *Dink њроџив Турске*, 14. септембар 2010.

244. *Ozgur Gundem њроџив Турске*, 16. март 2000, став 41.

245. *Adali њроџив Турске*, 31. март 2005, став 232.

246. *D.D. њроџив Турске*, 2. септембар 1998, став 100.

247. Нпр. *Тере њроџив Турске*, 9. јун 2003.

Сматра се да је члан 3 прекршен у случају *Текин Ђроџив Турске*, јер су новинара држали везаних очију у хладној, тамној ћелији и присилно испитивали на начин који је оставио ране и модрице по његовом телу.²⁴⁸ Такође је дошло до кршења члана 3 у предмету *Најафли Ђроџив Азербејџана*, где је установљено пребијање новинара од стране полиције током разбијања демонстрација којима је он присуствовао како би могао извештавати о њима: у овом случају се сматра да је употреба силе била непотребно „претерана и неприхватљива“.²⁴⁹ Штавише, Суд је био мишљења да све мере које спречавају новинаре да раде свој посао могу покренути питања сходно члану 10 Конвенције. Новинар подносилац представке је носио на себи новинарску акредитацију и рекао полицијским службеницима да је новинар. Стога је Суд сматрао да је употребом прекомерне силе док је новинар обављао своје професионалне дужности прекршен члан 10 (без обзира на то да ли је намера полиције била да се меша у новинарску активност или не).

У предмету *Fuentes Bobo Ђроџив Шћаније* подносилац представке је добио отказ од стране шпанске националне телевизије (ТВЕ) зато што је критиковао њену управу током једне радио-емисије. Као одговор на тврдњу владе да је ТВЕ правно лице, Суд је утврдио да је због позитивне обавезе коју има, шпанска влада била дужна да заштити слободу изражавања од претњи које долазе од физичких лица, тако да законити отказ који је дат подносиоцу представке представља мешање у његову слободу изражавања.²⁵⁰

У једном другом случају који се тиче добијања отказа за дистрибуирање билтена о синдикалним активностима, подносиоци представке су се жалили на повреду члана 10, а да је стварни разлог њиховог отпуштања била њихова синдикална активност, што представља кршење њиховог права на слободу окупљања и удруживања према члану 11.²⁵¹ Главно питање било је да ли је Шпанија требала да гарантује поштовање слободе изражавања подносилаца представке поништавањем њиховог отказа. Мере на које су се подносиоци представке жалили, односно отпуштање, није предузео државни орган, већ приватна компанија. Након објављивања синдикалног билтена из марта 2002. године и изјава садржаних у њему, послодавац подносиоца представке је покренуо дисциплинске поступке против њих због тешког прекршаја,

248. *Tekin Ğroĝiv Турске*, 9. јун 1998, стр. 48–54.

249. *Najafli Ğroĝiv Азербејџана*, 2. октобар 2012, став 39.

250. *Fuentes Bobo Ђроџив Шћаније*, 29. фебруар 2000, став 38.

251. *Palomo Sanchez и друџи Ђроџив Шћаније*, 12. септембар 2011. (BB), став 60.

чему је уследило и њихово отпуштање. Ове мере су потврдили и домаћи судови, што значи да отпуштање подносилаца представке није резултат директне интервенције националних власти. Без обзира на то, надлежни органи би били позвани на одговорност у случају да су чињенице из тужбе проистекле из њиховог пропуста да обезбеде уживање права подносилаца представке садржаних у члану 10 Конвенције. Велико веће није утврдило да је дошло до повреде члана 10, с обзиром на то да у конкретним околностима предмета мера отказа предузета против подносилаца представке није била очигледно несразмерна или прекомерна казна услед које би се могло захтевати од државе да исту исправи тако што би је поништила или заменила блажом мером.

Декларација Комитета министара о заштити новинарства и безбедности новинара и других медијских актера државама намеће позитивну обавезу заштите новинара и других медијских актера од било ког облика напада (такође и од стране приватних лица) и да стане на крај кажњавању.²⁵²

8.3. Слобода радио и телевизијског емитовања

У складу са последњом реченицом става 1, право на добијање и преношење информација и идеја „не спречава државе да захтевају лиценце за рад телевизијских, радио или биоскопских предузећа“. Ова одредба је укључена у одмаклој фази припремног рада на Конвенцији и укључена је из техничких разлога: односно ограниченог броја расположивих фреквенција и чињенице да је у то време већина европских држава имала монопол над радио и телевизијским емитовањем. Међутим, напредак у области технике емитовања довео је до тога да ти разлози постану ирелевантни. У предмету *Informationsverein Lentia и група њројив Аусџрије*²⁵³ Суд је констатовао да „услед техничког напретка у последњим деценијама оваква ограничења не могу да се оправдају разлозима у вези са расположивим фреквенцијама и каналима“. Сателитски пренос и кабловска телевизија довели су до тога да број фреквенција буде буквално неограничен. У том контексту право државе да прописује лиценце за медијске компаније добило је нови смисао и сврху, односно гарантовање слободе и плурализма информација како би се задовољиле потребе јавности.²⁵⁴

252. Усвојена од стране Комитета министара 30. септембра 2014. на 198. седници заменика министара.

253. *Informationsverein Lentia и група њројив Аусџрије*, 24. новембар 1993, сџав 39.

254. *Informationsverein Lentia и група њројив Аусџрије*, 24. новембар 1993, сџав 39.

Суд је сматрао да овлашћење домаћих надлежних органа да регулишу систем лиценцирања сме да се врши само из техничких разлога, и то не на начин којим се задира у слободу изражавања, што је супротно прописаним одредбама другог става члана 10. У предмету *Groppera Radio AG и групу њроџив Швајцарске*²⁵⁵ Суд је био мишљења да

... сврха треће реченице члана 10 (1) Конвенције јесте да се јасно истакне да је државама дозвољено да контролишу путем система лиценцирања начин на који се организује емитовање на њиховим територијама, посебно у погледу техничких аспеката. Међутим, тиме се не предвиђа да мере лиценцирања не подлежу прописаним условима члана 10 (2), јер би то довело до резултата који би били супротни циљу и сврси члана 10 (...) узетог у целости.

У предмету *Autronic AG њроџив Швајцарске*²⁵⁶ Суд је заузео став да уређаји за пријем емитованих информација, као што су сателитски тањери, не спадају у оквир ограничења предвиђених последњом реченицом првог става. У предмету *Tele 1 Privatfernsehgesellschaft mBH њроџив Аустрије* Суд је утврдио да Аустрија крши члан 10 зато што није постојао никакав правни основ за издавање лиценце за постављање и коришћење телевизијског предајника за било коју другу станицу осим за Austrian Broadcasting Corporation.²⁵⁷

Одбијање власти да издају лиценце за емитовање телевизијској компанији може представљати кршење члана 10. Суд је донео овакав закључак у случају јерменске телевизијске компаније Meltex, која је неколико пута достављала захтев за издавање лиценце за емитовање.²⁵⁸ Суд је најпре закључио да независну телевизијску компанију подносиоца представке Meltex^{253, 254, 255, 256, 257, 258} треба сматрати „жртвом“ зато што су се јавне власти у Јерменији умешале у њену слободу изражавања, из разлога што није била призната као победник у позивима за тендере у којима се такмичила. Национална комисија за радио и телевизију (NKRT) је у ствари одбила понуде достављене од стране компаније подносиоца представке за издавање лиценце за емитовање, а такво је одбијање представљало мешање у слободу компаније да саопштава информације и идеје. Суд је такође истакао да је државама дозвољено да путем система лиценцирања регулишу начин на који се емитовање организује на њиховим територијама, посебно у погледу техничких аспеката, те да издавање дозволе може такође бити условљено питањима као што су природа и циљеви

255. *Observer и Guardian њроџив Уједињеној Краљевствима*, 26. новембар 1991.

256. *Autronic AG њроџив Швајцарске*, 22. мај 1990.

257. *Tele 1 Privatfernsehgesellschaft mBH њроџив Аустрије*, 21. септембар 2000.

258. *Meltex Ltd. и Mesrop Movsesyan њроџив Јерменије*, 17. јун 2008.

телевизијске станице, њене потенцијалне публике на националном, регионалном или локалном нивоу, права и потребе одређене публике и обавезе које произилазе из међународних правних инструмената. Начин на који се критеријуми лиценцирања примењују у процесу издавања дозвола морају пружити довољне гаранције против произвољности одлука, и треба да укључи и одговарајуће образложење одлуке за ускраћивање радиодифузне дозволе од стране надлежног органа.²⁵⁹ Одлука Националне комисије за радио и телевизију се заснивала на Закону о радио-дифузији (2000) и другим правним актима којима се дефинишу критеријуми на основу којих НКРТ треба да изврши избор, као што су финансијско стање и технички ресурси компаније која је поднела захтев за издавање радиодифузне дозволе, искуство запослених у тој компанији, као и то да ли она претежно емитује сопствени, јерменски програм. Међутим, у Закону о радио-дифузији у том тренутку није било изричито прописано да је радиодифузни регулаторни орган дужан да наведе разлоге приликом примене тих критеријума. Због тога је НКРТ једноставно саопштила која је компанија победила на тендеру, не наводећи разлоге због којих је управо та компанија, а не Мелтех, испунила тражене критеријуме. Стога није било могуће сазнати на основу чега је НКРТ искористила своје дискреционо право да одбије издавање дозволе.²⁶⁰ Суд је даље приметио да је „неодређеност закона који је на снази довела до тога да је (НКРТ) добила апсолутна дискрециона овлашћења“.²⁶¹

Суд је сматрао да поступак који не налаже регулаторном органу за издавање дозвола да оправда и образложи своје одлуке не пружа одговарајућу заштиту од произвољног мешања јавне власти у основно право слободе изражавања. Из тих разлога Суд је закључио да уплитање у слободу компаније Мелтех да саопштава информације и идеје, то јест чињеница да јој је у седам различитих прилика ускраћена радиодифузна дозвола, не испуњава захтеве законитости.

Суд је био мишљења да су јавни монополи у сектору аудио-визуелних медија у супротности са прописима члана 10 првенствено због тога што не могу да обезбеде плурализам извора информација. У демократском друштву такав монопол није нужан, и могао би да се оправда

259. Види *Glas Nadezhda EOOD и Еленков њроџив Бујарске*, 11. октобар 2007.

260. Види и Декларацију Комитета министара од 26. марта 2008. о независности и функцијама регулаторних органа за радиодифузни сектор.

261. *Meltex Ltd. и Mesrop Movsesyan њроџив Јерменије*, 17. јун 2008, став 65 (Резолуција 1361 (2004) Парламентарне скупштине Савета Европе (ПАЦЕ): Поштовање обавеза и уговора од стране Јерменије, 27. јануар 2004).

једино постојањем хитних друштвених потреба. Међутим, у савременим друштвима мултипликација метода емитовања и пораста телевизија које се емитују у више земаља онемогућавају да се постојање монопола може оправдати. Напротив, разноврсност потреба публике не може да покрије само један радио-телевизијски емитер.²⁶²

Комерцијално рекламирање путем аудио-визуелних медија је такође заштићено чланом 10 иако домаће власти уживају широку слободу процене у погледу нужности да се такво рекламирање ограничи.²⁶³ У принципу, рекламирање треба да буде креирано са осећањем одговорности према друштву, а посебну пажњу треба посветити моралним вредностима које чине основу сваке демократије. Свака врста рекламирања које је упућено деци треба да избегне информације које би могле штетити њиховим интересима и треба да поштује њихов физички, ментални и морални развој. Суд је такође разрадио изузетну праксу у погледу права приступа емитовању „некомерцијалних“ телевизијских реклама политичке природе, што је изазвало забринутост јавности.²⁶⁴ Године 1994. Комерцијална телевизија у Швајцарској (*AG für das Werbefernsehen*) одбила је да емитује рекламу о добробити животиња на захтев једног удружења против индустријске производње животиња (*Verein gegen Tierfabriken – „VGT“*). ТВ реклама је требало да буде схваћена као одговор на рекламу месне индустрије, а завршавала се речима „једите мање меса ради свог здравља, животиња и животне средине“. Међутим, Комерцијална телевизијска компанија је одбила да емитује рекламу, јер је сматрала да се ради о поруци са очигледним политичким карактером, а швајцарски Закон о радио-дифузији забрањује политичке рекламе на радију и телевизији. Савезни суд (*Bundesgericht*) је 20. августа 1997. године одбацио жалбу подносиоца представке, ослањајући се између осталог на легитимни циљ забране политичког оглашавања наведеног у ставу 5 члана 18 Савезног закона о радију и телевизији. Утврдивши да је прекршен члан 10, Суд је узео у обзир да је Комерцијална телевизија била једини ентитет одговоран за емитовање реклама током програма на националном нивоу, што је значило да је било мало других могућности да предметна реклама стигне до публике у целој Швајцарској. Осим тога, Суд је приметио да моћне финансијске групе добијају конкурентске предности путем комерцијалних реклама и да стога могу вршити притисак на слободу радио и телевизијских станица које емитују рекламе, а најзад и

---

262. *Informationverein Lentia против Аустрије*, 24. новембар 1993.

263. *Markt intern Verlag GmbH и Klaus Beermann против Немачке*, 20. новембар 1989.

264. *VgT Verein gegen Tierfabriken против Швајцарске*, 28. јун 2001.

да је ограниче. Овакве ситуације подривају основну улогу слободе изражавања у демократском друштву. Непостојање спровођења пресуде на националном нивоу је условило да буде покренута друга жалба.²⁶⁵

У својој судској пракси Суд је разрадио посебна правила која се тичу јавних емитера, посебно њихове независности од политичких утицаја. У предмету *Маноле и групи њроџив Молгавије*, у Teleradiju Moldova (TRM), телевизијској станици у државном власништву, која је била изложена политичкој контроли од стране владе и владајуће политичке партије, у уредничкој политици телевизије, дневнику и информативним програмима није био загарантован плурализам.²⁶⁶ Новинари у TRM су се жалили да су били подвргнути режиму цензуре и да су добили отказ из политичких разлога. Суд је истакао да држава мора бити крајњи гарант плурализма, што значи да држава има дужност да обезбеди да јавност преко телевизије и радија има приступ непристрасним и тачним информацијама и низу различитих мишљења и коментара, што одражава разноликост политичких гледишта у држави. Новинари и остали професионални радници који раде у области аудио-визуелних медија не смеју да буду спречени да преносе такве информације и коментаре. Осим тога, за правилно функционисање демократије је неопходно да јавни емитер преноси непристрасне, независне и балансиране вести, информације и коментаре и да, осим тога, обезбеди форум за јавну дискусију на којем се може изразити широк спектар гледишта и мишљења.

Комитет министара издао је низ препорука о плурализму и независности јавних медија, посебно у погледу начина на који се бирају чланови одбора тих медија.²⁶⁷

8.4. Дужности и одговорности новинара

У складу са приступом „дужности и одговорности“ Суд је такође сматрао да чињеница што неко припада одређеној категорији пружа основе за ограничење, уместо повећања, овлашћења државних органа да ограниче остваривање права датог лица. Овој категорији би припадали уредници и новинари. У предмету *Observer и Guardian њроџив*

265. *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) њроџив Швајцарске (бр. 2)*, 30. јун 2009.

266. *Manole и групи њроџив Молгавије*, 17. септембар 2009.

267. Нпр. Препорука бр. Р (1996) 10 Комитета министара државама чланицама о гаранцији независности јавне радиодифузије, 11. септембра 1996. године и Препорука (2007) 2 Комитета министара државама чланицама о медијском плурализму и разноликости медијског садржаја, 31. јануар 2007.

Уједињеној Краљевстви²⁶⁸, о којем је раније било речи, национални судови су издали налог којим се забрањује објављивање одређених чланака, темељећи то на мишљењу да ће они угрозити националну сигурност. Суд се позвао на дужност штампе „да саопштава информације и идеје о питањима од јавног интереса“, додајући да право јавности да прими такве информације одговара дужности штампе да их пренесе. Сходно томе, доделом права и обавеза преношења информација и идеја штампа је добила већу слободу, чиме се смањују могућности да државе ограниче своје мешање. Међутим, Суд је изјавио да из разлога што су „дужности и одговорности“ инхерентне у остваривању слободе израза, заштита новинара из члана 10 подлеже услову да они „делују у доброј вери како би пружили тачне и поуздане информације у складу са новинарском етиком“.²⁶⁹

Осим тога, Суд је такође истакао да „дужности и одговорности“ медијских професионалаца „попримају посебан значај у ситуацијама конфликта и тензија“.²⁷⁰ У предмету *Şener йрошив Турске* Суд је изнео следеће мишљење:

Неопходан је посебан опрез када се разматра објављивање ставова који садрже подстрекавање насиља против државе да медији не би постали средство за ширење говора мржње и промовисање насиља.

Ипак, Суд је такође истакао:

Исто тако, када такви ставови не могу да се категоришу, стране уговорнице не могу, позивајући се на заштиту територијалног интегритета и националне безбедности или спречавања криминала и нереда, ограничити право јавности да буде информисана о истима, намећући терет кривичног права на медије.²⁷¹

У овом конкретном предмету Суд је констатовао да је преглед који је објавио подносилац представке – власник и уредник недељника – садржавао оштру критику политике владе и акције њених снага безбедности према Курдима у југоисточној Турској и да су одређене фразе звучале агресивно. Међутим, Суд је утврдио да тај чланак није глобрификовао насиље и да није подстицао на освету или оружани отпор и да због тога кривична осуђујућа пресуда изречена подносиоцу

268. *Observer и Guardian йрошив Уједињеној Краљевстви*, 26. новембар 1991.

269. *Fressoz и Roire йрошив Француске*, 21. јануар 1999; *Bergens Tidende и групи йрошив Норвешке*, 2. мај 2000.

270. *Şener йрошив Турске*, 18. јул 2000.

271. Ибид., став 42.

представке представља кршење члана 10. Подносилац представке није прекорачио границе својих дужности и одговорности у времену конфликта и тензија, већ је грађанима понудио другачију перспективу сагледавања ситуације у југоисточној Турској, без обзира на то колико је могла бити непријатна та перспектива за грађане.

При одлучивању да ли је новинар требао бити задржан током извештавања о демонстрацијама, Велико веће је изјавило да новинари „не моју захтевати да имају ексклузивни имунитет од кривичне одговорности из самој разлога што је, за разлику од других лица која осмивају право на слободу изражавања, предметно кривично дело почињено током обављања његових/њених новинарских функција”.²⁷² Суд је приметио да се предмет није односио на забрану објављивања или на казне наметнуте у вези са објављивањем. Мешање у новинарску слободу изражавања је било последица тога што новинар није испоштовао наредбе полиције док је снимао фотографије како би извештавао о демонстрацијама које су прерасле у насиље.^{272, 273, 274} Чињеница што је подносилац представке био новинар није му давала право на преференцијални или другачији третман у односу на друге људе који су учествовали у наведеним демонстрацијама.

Новинари имају обавезу да материјале прикупљају у складу са професионалним стандардима. Метод добијања информација треба да одговара суштини произведеног материјала. У случају *Haldimann против Швајцарске*,²⁷⁴ који се односио на осуду четири новинара због емитовања интервјуа који је снимљен уз употребу скривене камере, Суд је био мишљења да је такав метод прихватљив. Утврдио је да члан 10 штити новинаре за такво извештавање под условом да то чине добронамерно и на основу прецизних чињеница, обезбеђујући „поуздане и прецизне” информације у складу са новинарском етиком. Снимак је, са друге стране, емитован у виду прилога коришћењем аудио-визуелних медија, што се посебно негативно одражава на снимљено лице (брокер осигурања), имајући у виду да се за аудио-визуелне медије често сматра да су непосреднији и да имају моћнији ефекат у односу на писану штампу. Међутим, одлучујући фактор је био тај што су новинари камуфлирали лице и глас брокера осигурања и да се интервју није одвијао у његовом уобичајеном пословном простору.

272. *Pentikainen против Финске*, 20. октобар 2015. (BB), став 91.

273. Ибид., став 93.

274. *Haldimann и други против Швајцарске*, 24. фебруар 2015.

У недавном случају *Brambilla* и *групи њрошив Ишалије*, у вези са илегалним прислушкивањем полицијских разговора од стране новинара, Суд је поновио да је појам одговорног новинарства захтевао да, када су новинари поступили на штету обавезе да се придржавају обичног кривичног закона, они су исто тако морали бити свесни да су подложни ризику да буду подвргнути законским санкцијама, укључујући и санкције кривичног карактера.²⁷⁵

8.5. Заштита новинарских извора

Новинарски извори су посебно заштићени одредбама члана 10. Суд је објаснио да је заштита новинарских извора један од основних услова слободе штампе. Пресуда у случају Гудвин²⁷⁶ (*Goodwin*) је значајна због равнотеже између интереса правде и права других, с једне стране, и интереса да се заштите извори, са друге стране. Суд је констатовао:

Без такве заштите извори би се могли одвратити од пружања помоћи штампи у информисању јавности о питањима од јавног интереса. Као резултат тога, витална улога штампе као чувара јавног интереса могла би бити угрожена, и могло би се негативно утицати на способност штампе да даје тачне и поуздане информације.²⁷⁷

Г. Гудвин (*Goodwin*), новинар листа „*The Engineer*“, телефонски је добио од „извора“ информацију о компанији Тетра Лтд. Извор је тврдио да је компанија на путу да добије велики кредит у моменту када је имала великих финансијских потешкоћа. Информација није тражена нити је дата у замену за било какво плаћање. Током припреме чланка на ову тему новинар је позвао компанију Тетра Лтд и замолио их за коментар у вези са овом информацијом. Након овог телефонског разговора компанија је затражила од суда да забрани објављивање чланка г. Гудвина, тврдећи да би њихови економски и финансијски интереси били озбиљно угрожени уколико би та информација била објављена. Издата је судска забрана и компанија је послала примерак исте свим већим новинама.

Осим тога, компанија је тражила од суда да захтева од новинара да открије име свог извора. Тврдили су да би ово помогло компанији да идентификује нелојалног запосленог и да покрене поступак против

---

275. *Brambilla* и *групи њрошив Ишалије*, 23. јун 2016.

276. *Goodwin њрошив Уједињеној Краљевствима*, 27. марш 1996. (BB).

277. Став 39.

њега или ње. Новинар је упорно одбијао захтев суда и није открио извор. Касније је новчано кажњен због „ометања правде“.

Подносилац представке пред судом је тврдио да су и судски налог којим се од њега захтевало да открије извор, као и новчана казна због неповиновања том захтеву, повредили његово право на слободу изражавања, подсећајући да „слобода изражавања представља један од суштинских основа демократског друштва, као и да су мере заштите које се морају обезбедити штампи од посебног значаја“. Суд је утврдио да је:

заштита новинарских извора један од основних услова за слободу штампе, као што је и садржано у законима и професионалним кодексима понашања у бројним странама уговорницама, и потврђено у више међународних докумената о новинарским слободама [...] Без такве заштите извори би се могли одвратити од помагања штампи у информисању јавности о питањима од јавног интереса. Као резултат тога могла би се угрозити значајна улога штампе у надзору јавности и могло би се негативно утицати на способност штампе да пружи тачне и поуздане информације.²⁷⁸

Имајући у виду значај новинарских извора за слободу штампе у демократском друштву и потенцијално обесхрабрујуће дејство налога за обелодањивање извора, Суд је утврдио „да и налог којим се захтева од подносиоца представке да обелодани свој извор, као и новчана казна која би му била изречена због одбијања да се повинује том налогу – представљају кршење његовог права на слободу изражавања“.

Стандард пресуде у случају Гудвин је потврђен у предмету *Nagla ĩprošiv Lešoniје*.²⁷⁹ Овај предмет се односио на претрес куће познате новинарке од стране полиције и одузимања уређаја за чување података. Претрес куће подносиоца представке је извршен након емисије коју је емитовала у фебруару 2010. године, у којој је обавестила јавност о цурењу информација из базе података Националне управе прихода. Подносиатељка представке се жалила да је претрес њеног дома значио да је била принуђена да открије информације које су омогућиле идентификацију новинарског извора, чиме је прекршено њено право примања и преношења информација.

Након пресуде против Goodvin 8. марта 2000. године Комитет министара Савета Европе усвојио је Препоруку бр. R (2000) 7 о праву новинара да не откривају своје изворе информација.

278. Став 39.

279. *Nagla ĩprošiv Lešoniје*, 16. јул 2013.

У предмету *Sanoma Uitgevers B. V. против Холандије* Велико веће је нагласило да налози којима се захтева од новинара да открију своје изворе морају бити подвргнути гаранцији судске контроле или контроле од стране другог независног и непристрасног контролног тела.²⁸⁰ Критеријуми за такву контролу су следећи:

- ▶ контролу треба да врши тело одвојено од извршних и других заинтересованих страна, које је овлашћено да утврди да ли постоји захтев у јавном интересу који је надређен принципу заштите новинарских извора пре достављања таквог материјала, као и да спречи непотребан приступ информацијама које би могле да обелодане идентитет извора уколико такав захтев не постоји;
- ▶ вршење контроле која се обавља након достављања материјала који би могао обелоданити такве изворе би угрозила суштинску права на поверљивост;
- ▶ мора се обавити процена потенцијалних ризика и релевантних интереса пре било каквог објављивања и узимајући у обзир материјале за које се тражи да се обелодане, у циљу правилне процене аргументација органа који траже обелодањивање;
- ▶ контрола треба да буде вођена у складу са јасним критеријумима, укључујући и то да ли може бити довољна примена и неке мање инвазивне мере;
- ▶ требало би да постоји могућност да судија или други орган одбије да изда налог за обелодањивање или да изда ограничени или квалификовани налог како би заштитио изворе од откривања, без обзира на то да ли су конкретно именовани у задржаном материјалу, на основу тога што саопштавање таквог материјала ствара озбиљан ризик од компромитовања идентитета новинарских извора;
- ▶ у хитним ситуацијама, пре коришћења материјала од стране власти, требало би успоставити поступак за идентификацију и изоловање информација које би могле довести до идентификације извора из информација које не носе такав ризик.²⁸¹

280. *Sanoma Uitgevers B.V. против Холандије*, 14. септембар 2010. (BB), стр. 90–92.

281. Филип Лич (Philip Leach), „Принципи који се могу извући из судске праксе Европског суда за људска права која се односи на заштиту и безбедност новинара и новинарства“, Извештај припремљен за Конференцију министара Савета Европе надлежних за медије и информационо друштво, слободу изражавања и демократију у дигиталном добу: могућности, права, одговорности, Београд, 7–8. новембар 2013, став 54.

Суд је такође препознао да се тајни надзор од стране државе може ко- сити са слободом изражавања појединца уколико постоји ризик да но- винарска комуникација буде праћена, јер то може значити да се изво- ри могу или обелоданити или одвратити од пружања информација путем телефона. Преношење података другим органима, њихово уни- штавање или пропуст да се новинар обавести о мерама надзора би та- кође могле нарушити поверљивост извора.²⁸²

8.6 Заштита узбуњивача

Суд пружа посебну заштиту узбуњивачима због њихове важне улоге у демократским друштвима. Појединци који пријављују или откривају информације о претњама или штети по јавни интерес могу допринети јачању транспарентности и демократске одговорности.

У предмету *Гуја Ђроџив Молгавије* Суд је препознао потребу за зашти- том узбуњивача по члану 10. Конвенције. С тим у вези Суд је приметио:

да јавни службеник током свог рада може дознати интерне информа- ције, што укључује и поверљиве информације, чије се ширење или об- јављивање подудара са снажним јавним интересом. Сходно томе, Суд сматра да би у случају пријављивања незаконитог понашања или не- правилности на радном месту, запослени односно државни службеник у одређеним околностима требало да ужива заштиту. То би се могло при- мењивати у случајевима када је запослени односно државни службеник једина особа, или део уске категорије особа свесних онога што се догађа на послу, те је из тог разлога у најбољем положају да делује у јавном ин- тересу упозоравањем послодавца или опште јавности.²⁸³

Иако би информације најпре требало да се обелодане надређеном или другом надлежном органу или телу, Суд је прихватио да у случају када је таква пракса очигледно непрактична, информације би могле као крајња опција да буду објављене широј јавности. Суд је закључио да је отпушта- ње државног службеника због одавања два дописа поверљиве природе из канцеларије државног тужилаштва новинарима представљало повре- ду члана 10, позивајући се и на крајње негативан ефекат који отпуштање подносиоца представке има на друге државне службенике или запосле- не, што их обесхрабрује да пријаве било какву врсту неправилности.²⁸⁴

282. *Weber u Saravia* Ђроџив Немачке, 29. јун 2006. (одлука), став 145 и *Visur u Toma* Ђро- џив Румуније, 8. јануар 2013.

283. *Guja* Ђроџив Молгавије, 12. фебруар 2008. (BB), став 72.

284. Ibid.

Критеријуме за утврђивање кршења права на слободу изражавања везано за случајеве узбуњивања Суд је применио у предмету *Heinisch и роџив Немачке*.²⁸⁵ У овом случају геријатријска сестра запослена у старачком дому је заједно са колегама више пута упозоравала менаџмент да је премали број особља утицао на њихову способност да обављају своје пословне задатке и узроковао озбиљне потешкоће у свакодневној нези пацијената. Подносиатеља представке се жалила да је добила отказ без упозорења због тога што је поднела кривичну пријаву против свог послодавца у вези са поменутиим проблемима и да је тиме повређено њено право на слободу изражавања. Суд је приметио да су се стране сложиле да је подношење кривичне пријаве представљало „узбуњивање“ односно пријаву наводног незаконитог понашања послодавца у управљању старачким домом, те да је то давање отказа било уплитање у право подносиатеље представке на слободу изражавања. Суд је потврдио стандард да радници у одређеним околностима требају да уживају заштиту у погледу откривања неправилности или незаконите радње на радном месту, посебно ако је запослени једина особа или само део једне мале групе која је свесна онога што се дешава и тако у „најбољој позицији да делују у јавном интересу“, упозоравајући послодавца или јавност. Доносећи пресуду, Суд је приметио да су информације које је подносиатеља представке открила у јавном интересу и да су „од виталног значаја“ за спречавање злостављања, узимајући у обзир нарочиту угроженост пацијената у старачком дому послодавца, а који често нису способни да скрену пажњу на пропусте у нези која им се пружа. Штавише, подносиатеља представке је у више наврата безуспешно упозоравала послодавца на проблеме. Суд је поновио да особа која одлучи да открије информације мора пажљиво да провери, у мери у којој то околности дозвољавају, тачност и поузданост истих. Суд је такође утврдио да је подносиатеља пријаве поступила у доброј вери. Иако је себи дозволила извесни степен претеривања и генерализације, сматра се да су информације које је обелоданила представљале опис озбиљних неправилности у функционисању старачког дома. На крају, Суд је закључио да је јавни интерес за прикупљање информација о бризи у старачком дому надмашио права послодавца и да је мера отказа подносиатељки представке била „не-сразмерно оштра“.

У случају *Маџуз и роџив Мађарске* новинар и водитељ који је био запослен у државној телевизијској кући *Magyar Televízió Zrt* добио је отказ

---

285. *Heinisch и роџив Немачке*, 21. јул 2011.

након што је обелоданио да је један од његових претпостављених цензурисао делове културног програма у коме је он био уредник и водитељ.²⁸⁶ У време ових дешавања г. Матуз је био и председник синдиката јавних медијских сервиса, који је био активан у оквиру телевизијске куће. Господин Матуз је у неколико наврата отворено позвао управни одбор телевизијске куће да стане на крај цензури у вестима и телевизијским програмима. Касније је објавио књигу са документарним доказима о цензури у државној телевизијској кући, што је довело до његовог непосредног отпуштања због кршења клаузуле о поверљивости садржаној у његовом уговору о раду. Г. Матуз је оспорио отказ на суду, али није имао успеха у судским поступцима које је покренуо у Мађарској. На крају је уложио жалбу Суду, тврдећи да су прекршена његова права из члана 10. Конвенције. Господин Матуз је изјавио да је као новинар и председник синдиката у јавној телевизији имао право и обавезу да обавести јавност о наводној цензури у националној телевизијској компанији.

Суд је препознао да питање цензуре у јавном медијском сервису представља питање од великог интереса за друштво и такође утврдио да је књига објављена тек пошто се г. Матуз осећао спреченим у уклањању уоченог мешања у његов новинарски рад у самој телевизијској кући, тј. због недостатка било каквог другог делотворног канала. Домаћи судови су утврдили да је сама чињеница што је подносилац представке објавио књигу довољна да се закључи да је поступио на штету свог послодавца, ограничавајући анализу суда на закључак да је господин Матуз прекршио своје уговорне обавезе. Сходно томе, мађарски судови нису испитивали да ли је и на који начин тема спорне књиге могла да утиче на дозвољени опсег ограничења његове слободе изражавања. Имајући у виду значај права на слободу изражавања када се ради о питањима од општег интереса, професионалне обавезе и одговорности господина Матуза као новинара, с једне стране, као и обавезе и одговорности запослених према послодавцима, с друге, и узимајући у обзир интересе разних страна у овом случају, Суд је закључио да уплитање у право подносиоца представке на слободу изражавања није било „неопходно у једном демократском друштву“. Из тог разлога је Суд сматрао да је непосредним прекидом радног односа новинара дошло до кршења члана 10 Конвенције, још једном препознајући значај пријављивања неправилности, тј. „узбуњивања“ у демократском друштву.

---

286. *Matuz против Мађарске*, 21. октобар 2014.

Важност узбуњивача је такође истакнута у препоруци Комитета министара о заштити узбуњивача.²⁸⁷ У тој препоруци је истакнуто да државе чланице треба да отворено подржавају амбијент који подстиче пријављивање или обелодањивање и да појединци требају да се осећају заштићенима да слободно изразе забринутост о питањима од јавног интереса. Такође је препоручено да „треба успоставити јасне канале за пријављивање које је у интересу јавности и омогућити одговарајућим мерама обелодањивање и прибегавање тим каналима“.

---

287. Препорука CM / Rec (2014) 7 Комитета министара државама чланицама о заштити узбуњивача, усвојена 30. априла 2014. године

Поглавље 9

Слобода изражавања и нове технологије

9.1. Електронски надзор

Случај *Иницијатива младих за људска љрава љрошћив Србије*²⁸⁸ односио се на приступ информацијама добијених путем електронског надзора од стране Безбедносно-информативне агенције (БИА) Србије. Подносилац представке, невладина организација (НВО), жалио се да их одбијање БИА да им достави тражене информације (информације су се односиле на број људи које је агенција подвргнула електронском надзору у 2005. години) – спречава да врше своју дужност „чувара јавног интереса“. Суд је сматрао да је у овом случају дошло до повреде члана 10 Конвенције. Установио је да је упорно одбијање агенције да поступи у складу са извршним и обавезујућим налогом за пружање информација које је прибавио представљало кршење домаћег права и да је било потпуно произвољно. Ослањајући се на члан 46 (обавезујућа правоснажност и спровођење) Конвенције, Суд је даље сматрао да би најприроднији начин извршења пресуде у овом случају било осигурање да агенција пружи невладиној организацији, подносиоцу представке, информације које је затражила о броју људи који су били подвргнути електронском надзору у 2005. години.

Суд ће у будућности морати да одговори на питање у којој мери коришћење нових технологија, углавном прислушкивање комуникација, укључујући и интернет, утиче на новинаре и њихов рад. У случају *Бироа за*

---

288. *Иницијатива младих за људска љрава љрошћив Србије*, 25. јун 2013.

*истраживачко новинарство и Alice Ross против Уједињеној Краљевств*²⁸⁹ Суд ће разматрати како законски режим у вези са прислушкивањем екстерних комуникација утиче на способност новинара да се баве истраживачким новинарством без страха за безбедност њихових комуникација и да ли то представља ризик за улогу штампе као чувара јавног интереса.

9.2. Опште напомене о слободи изражавања и интернету

Интернет остаје нова област комуникације за коју је усвојен ограничен број прописа на националном или међународном нивоу. Из тог разлога националне и међународне судије имају важну улогу у успостављању стандарда о заштити слободе изражавања на интернету. Суд је успоставио низ стандарда.

У случају *Регакције Pravoye Delo u Shtekel против Украјине*²⁹⁰ Суд је по први пут препознао да члан 10 Конвенције мора да се тумачи као наметање позитивне обавезе државама да створе одговарајући регулаторни оквир како би се осигурала делотворна заштита слободе изражавања новинара на интернету. Украјински закон, конкретно Закон о штампи, доделио је новинарима имунитет од грађанске одговорности за дословно преношење материјала објављеног у штампи. Суд је констатовао следеће:

ова одредба је генерално у складу с њеним приступом слободи новинара да преносе изјаве других.

Међутим, према домаћим судовима, такав имунитет није постојао за новинаре који су репродуковали материјал са интернета који није био регистрован у складу са Законом о штампи. С тим у вези Суд примећује да није постојала никаква домаћа регулатива о државној регистрацији интернетских медија и да, према Влади, Закон о штампи и други нормативни акти који регулишу односе са медијима у Украјини нису садржали одредбе о статусу медија на интернету или коришћења информација добијених путем интернета.

Суд је сматрао:

да одсуство довољног законског оквира на домаћем нивоу који би омогућио новинарима да без страха од санкција користе информације које

289. Тренутно под разматрањем, достављено туженој Влади 5. јануара 2015.

290. *Регакција Pravoye Delo u Shtekel против Украјине*, 5. мај 2011, *сџр.* 610–64.

добију са интернета, озбиљно отежава остваривање виталне функције штампе као „чуvara јавног интереса“ ( )

Суд је изнео мишљење да потпуно искључивање таквих информација из области примене законодавних гаранција о слободи новинара може само довести до неоправданог уплитања у слободу штампе према члану 10 Конвенције.

Од тада Суд примењује општа начела која проистичу из судске праксе у вези са чланом 10 о објављивању на интернету.²⁹¹

9.3. Блокирање приступа

Приступ интернету је постао прихваћен као једно од индивидуалних права из члана 10. Прва одлука Суда се односила на блокаду приступа двама интернет страницама зато што су делиле музику, не поштујући закон о ауторским правима. Подносилац представке г. Yaman Akdeniz поднео је жалбу Суду као корисник предметних интернет страница, жалећи се нарочито на повреду његове слободе изражавања.²⁹² Суд је жалбу прогласио неприхватљивом (некомпатибилно *ratione personae*), закључивши да подносилац представке није могао да тврди да је „жртва“ у смислу члана 34 (право на индивидуалну примену) Конвенције. Наглашавајући да су права корисника интернета од изузетне важности, Суд је ипак приметио да су две интернет странице за дељење музике биле блокиране јер су деловале у супротности са законом о ауторским правима. Као корисник ових интернет страница, подносилац представке је користио њихове услуге и био је лишен само једног начина слушања музике међу многим другим опцијама. Суд је даље приметио да је подносилац представке имао на располагању бројне начине да приступи низу музичких нумера, без кршења норми које уређују ауторско право.

Суд је усвојио другачији приступ у предмету *Yildirim њроѡив Турске*, где је цели домен *Google Sites* био блокиран у Турској због једне веб-странице чији се садржај сматрао увредљивим за сећање на Ататурка.²⁹³ Услед потпуног блокирања домена *Google Sites*, г. Yildirim није могао да приступи својој интернет страници. Суд је прихватио да то није потпуно блокирање домена, већ ограничење приступа интернету. Међутим,

291. Нпр. у предмету *Repo њроѡив Француске*, 25. фебруар 2010. (одлука).

292. *Akdeniz њроѡив Турске*, 11. март 2014. (одлука).

293. *Ahmet Yildirim њроѡив Турске*, 18. децембар 2012.

делимични ефекат ограничења није умањio његов значај, посебно из разлога што је интернет постао једно од главних начина остваривања права на слободу изражавања и информација. Стога је предметна мера представљала мешање јавних власти у право подносиоца представке на слободу изражавања. Суд је поновио да би ограничење приступа извору информација било једино компатибилно са Конвенцијом уколико би постојао стриктни законски оквир којим се уређује опсег забране и даје гаранција судске контроле како би се спречиле евентуалне злоупотребе. Установљено је да турски закон није „предвидив“ у својој примени, јер није формулисан довољно прецизно како би се појединцима омогућило регулисање њиховог понашања. На основу закона турски суд је могао да нареди блокирање приступа садржају објављеном на интернету ако су постојали довољни разлози за сумњу да је садржај представљао кривични прекршај. Међутим, у овом случају ни *Google Sites* ни интернет страница г. Yildirima нису били предмет судског поступка. Иако је одлука од 24. јуна 2009. године открила да је домен *Google Sites* одговоран за страницу за коју је обезбеђивао хостинг, у закону није постојала ниједна одредба која се односила на потпуно блокирање приступа као што је било наређено од стране суда. Ефекти предметне мере су стога били произвољни и судска контрола блокирања приступа није била довољна да би се спречиле злоупотребе.

Суд је усвојио другачији приступ у случају који су покренули г. Serkan Cengiz, г. Iaman Akdeniz и г. Kerem Altiparmak, професори права на универзитетима у Турској.²⁹⁴ У мају 2008. турска влада је блокирала комплетан приступ Јутјубу, популарној веб-локацији за размену видео материјала. Забрана је била оправдана у оквиру закона којим је забрањено „врећање сећања на Ататурка“. На Јутјубу је било постављено десет видео записа, за које су домаћи судови који су издали налог за блокаду сматрали да врећају Ататурка. Забрана је била на снази од 5. маја 2008. до 30. октобра 2010, када је тужилаштво укинуло налог. Подносиоци представке су неуспешно тражили укидање забране путем домаћег судског система, позивајући се на слободу примања и преношења информација, као и јавни интерес у приступању интернет сајту за дељење информација, као што је Јутјуб. Суд је заузео став да се овај случај разликује од предмета *Акдениз ирошив Турске* из разлога што је у овом случају забрана приступа Јутјубу онемогућила приступање популарној платформи за политички дискурс, на којој су

---

294. *Cengiz и групи ирошив Турске*, 1. децембар 2015.

приказане специфичне информације којима се није могло лако приступити другим средствима, док је у предмету *Akdeniz* Суд указао на расположивост алтернативних начина за приступ музици услед предметне забране.²⁹⁵

Иако блокирање Јутјуба није било директно циљано на подносиоце представке, забрана је утицала на њихово право да примају и преносе информације и идеје. Стога је Суд утврдио да забрана представља уплитање у право подносилаца представке на слободу изражавања. Ово уплитање није било оправдано, јер закон чијим одредбама је исто допуштено дозвољава само забрану одређених објава у случају да се сумња на кривично дело. Потпуна забрана целокупног веб-сајта, као што је случај у овом предмету, није прописана законом и према томе није законита.

9.4. Право на приступ интернету

Суд је у посебним околностима дао могућност затвореницима да приступе интернету. У предмету *Kalda üroõiv Естоније* затвореник се жалио због одбијања власти да му дају приступ на три интернет странице, које садрже правне информације, а којима управља држава и Савет Европе.²⁹⁶ Подносилац представке се посебно жалио да је забраном у смислу естонског закона о приступу овим конкретним интернет страницима прекршено његово право на пријем информација путем интернета, спречавајући га на тај начин да врши претраге о правним питањима у вези са судским процесима у којима је био једна од страна. Суд је изнео став да је дошло до повреде члана 10 Конвенције. Посебно је установио да државе уговорнице нису обавезне да затвореницима омогуће приступ интернету. Међутим, ако је држава спремна да дозволи приступ интернета затвореницима, као што је то случај у Естонији, онда мора навести разлоге због којих ускраћује приступ одређеним интернет страницима. У конкретним околностима случаја подносиоца представке, разлози, односно сигурносне и трошковне импликације због тога што му се ускраћује приступ предметним интернет страницима – нису били довољни да оправдају мешање у његово право на примање информација. Наиме, власти су већ биле успоставиле безбедносне аранжмане за коришћење интернета од стране затвореника путем

---

295. Став 51.

296. *Kalda üroõiv Естоније*, 19. јануар 2016.

рачунара посебно прилагођених за ту сврху и под надзором затворских власти, носећи релевантне трошкове. Домаћи судови нису преузели детаљне анализе о могућим безбедносним ризицима за приступ трима додатним интернет страницама, имајући у виду да њима управља међународна организација и сама држава.

9.5. Интернет архив

Интернет има значајну улогу у унапређењу приступа вестима од стране јавности и олакшавању ширења информација уопште. Садржај који је доступан на интернету остаје тамо и веома га је тешко избрисати. Пред Судом је било да донесе одлуку о одговорности издавача за интернет архив, посебно ако исти садржи материјале који за последицу имају кршење права на углед. У часописима *Times Newspapers Ltd њошив Уједињеној Краљевској* (бр. 1 и 2)²⁹⁷ Суд је донео пресуду да када једном новине изгубе случај клевете у вези са чланком који остаје у њиховом архиву, у том случају морају да поставе одговарајућу напомену на верзији објављеној на интернету да је чланак предмет суђења због клевете. Штампa пружа важну функцију одржавањем архива, а период застаревања у судским поступцима за клевету има за циљ да се осигура да подносиоци представке делују што пре. Међутим, у овом случају домаћи суд није предложио да се чланци у потпуности уклоне, а обавеза да се дода напомена на архивски материјал када су новине биле обавештене да је покренут судски поступак због клевете у вези с истим чланком – не представља несразмерно одступање од члана 10. Према чињеницама питање непрекидне одговорности није настало, али тужба за клевету против новина која је покренута након што је протекао знатан период времена, у недостатку изузетних околности, може довести до несразмерног уплитања у слободу штампе према члану 10.

Суд је анализирао још један случај који се односи на интернет архив из перспективе члана 8 Конвенције и пружа смернице за одговорност издавача. Два адвоката г. Węgrzynowski и г. Smolczewski су захтевали од националних судова да уклоне чланке које су сматрале клеветничким. Суд је истакао да ни национални суд ни медији нису имали, нити су могли да имају задатак да преправљају историју брисањем чланака или објављеног садржаја са интернета, чак и ако тај садржај крши нечија права.

---

297. *Times Newspapers Ltd њошив Уједињеној Краљевској* (бр. 1 и 2), 10. март 2009.

Суд је утврдио да су интернет архиви заштићени слободом изражавања у смислу члана 10.²⁹⁸ Интернет архиви значајно доприносе чувању и доступности вести и информација. Такви архиви су важан извор за обрадовање и истраживање, нарочито имајући у виду да су лако доступни јавности и углавном су бесплатни. Иако је примарна функција медија у демократским друштвима да делује као „чувар јавног интереса“, има и секундарну функцију, односно чување претходно објављених новинских чланака и њихово стављање на располагање јавности. Одржавање интернет архива је аспект те функције који има пресудни значај. Због тога није несразмерно само по себи издати налог медијском извору, који истовремено управља интернет архивом, да објави одговарајућу референцу или исправку на свом интернет издању ако је таква референца или исправка релевантна за чланак у штампаном издању. Као резултат тога, Суд је у вези са овим спором такође приметио да је било релевантно да чланак буде допуњен референцом на пресуду суда.

Суд је оставио широко поље процене властима у случају кршења ауторских права на интернету. У случају *Ashby Donald u grynii iprošiv Француске* два модна фотографа су осуђена за кршење ауторских права након што су на интернет сајту једне модне куће коју воде два подносиоца представке објавили фотографије које је снимии други подносилац представке на модним ревијама 2003. године без одобрења предметних модних кућа. Суд је у овом случају сматрао да није дошло до повреде члана 10.²⁹⁹ У околностима случаја и имајући у виду нарочито широко поље слободне процене на располагању домаћим властима, казне изречене подносиоцима представке по природи и тежини нису биле такве да би Суд могао закључити да је спорно мешање било несразмерно у односу на зацртани циљ.

9.6. Одговорност за садржај који генеришу корисници

Суд је такође морао да се бави проблемом одговорности за коментаре које објављују корисници на интернет порталима. У случају *Delfi AS iprošiv Ectiоније*³⁰⁰ *компанија Delfi AS, власник једној комерцијалној информативној поршала на иншернешу је иокренула шужбу*, јер су је национални судови сматрали одговорном за увредљиве коментаре које су објавили њени читаоци испод чланка о једној трајектној компанији.

298. *Węgrzynowski u Smolczewski iprošiv Пољске*, 16. авици 2013.

299. *Ashby Donald u grynii iprošiv Француске*, 10. јануар 2013.

300. *Delfi AS iprošiv Ectiоније*, 16. јун 2015. (BB).

Суд је сматрао да није дошло до повреде члана 10, с обзиром на закључак да су одлуке судова у Естонији о одговорности компаније подносиоца представке биле оправдане и сразмерне ограничењу слободе изражавања портала, нарочито због тога што су коментари били екстремног (антисемитског) карактера и да су били постављени као реакција на чланак који је објавио подносилац представке на свом професионалном информативном порталу који се води на комерцијалној основи; мере које је подносилац представке предузео на уклањању увредљивих коментара без одлагања након објављивања нису биле довољне; а новчана казна од 320 евра није била претерана за подносиоца представке, који је један од највећих интернет портала у Естонији. Важан аргумент Суда се односио на чињеницу да компанија која је поднела представку зарађује приход од своје активности на интернету.

Суд је донео другачији закључак у предмету који се односио на одговорност саморегулативног тела интернет провајдера садржаја и информативног интернет портала о вулгарним и увредљивим коментарима постављеним на њиховим веб-страницама након објављивања критике о неправилностима у пословној пракси двије веб-странице за некретнине.³⁰¹ Подносиоци представке су уложили жалбу на пресуде мађарских судова, чиме су у суштини били у обавези да модерирају садржај коментара које читаоци постављају на њиховим веб-страницама, тврдећи да су се пресуде косиле са суштином слободног изражавања на интернету. У овом случају Суд је сматрао да је дошло до повреде члана 10. Посебно је истакао да, иако не објављују коментаре у традиционалном смислу, информативни портали треба у принципу да преузму дужности и одговорности. Међутим, Суд је сматрао да мађарски судови приликом одлучивања о схватању одговорности у предмету подносилаца представке нису спровели одговарајуће одмеравање између супротстављених права о којима је реч у овом предмету, односно између права подносилаца представке на слободу изражавања и права интернет страница компаније за управљање некретнинама на поштовање њиховог комерцијалног угледа. Наиме, мађарске власти су прихватиле здраво за готово да су коментари били незаконити, јер су штетили угледу интернет страница компаније за управљање некретнинама. За разлику од случаја Делфи, Суд је утврдио да коментари

---

301. *Magyar Tartalomsgalgtatok Egyesulete u Index.hu Zrt* *упошлв Мађарске*, 2. фебруар 2016.

нису садржали говор мржње и да провајдери интернет услуга нису деловали у циљу стицања профита.

Потреба за обезбеђивањем слободе на интернету такође је истакнута у препоруци Комитета министара о слободи интернета.³⁰² Комитет министара је такође усвојио низ докумената који се односе на неутралност мреже,³⁰³ прекогранични проток информација,³⁰⁴ смернице о људским правима за претраживаче,³⁰⁵ кориснике интернета³⁰⁶ и садржаје које генеришу корисници.³⁰⁷

-
302. Препорука CM/Rec (2016) 5 Комитета министара државама чланицама о слободи интернета, усвојена 13. априла 2016. на 1253. састанку заменика министара.
  303. Препорука CM/Rec (2016) 1 Комитета министара државама чланицама о заштити и промовисању права на слободу изражавања и права на приватни живот у вези мрежне неутралности, усвојена 13. јануара 2016. године на 1244. састанку заменика министара.
  304. Препорука CM/Rec (2015) 6 Комитета министара државама чланицама о слободном, прекограничном протоку информација на интернету, усвојена 1. априла 2015. године на 1224. састанку заменика министара.
  305. Препорука CM/Rec (2012) 3 Комитета министара државама чланицама о заштити људских права у вези претраживача, усвојена 4. априла 2012. године на 1139. седници заменика министара.
  306. Препорука CM/Rec (2014) 6 Комитета министара државама чланицама о Водичу за људска права за кориснике интернета, усвојена 16. априла 2014. године на 1197. седници заменика министара.
  307. Швајцарски институт за упоредно право, Упоредна студија о блокирању, филтрирању и уклањању илегалног садржаја на интернету: Упоредна разматрања, Лозана, 20. децембар 2015.

Списак предмета

Предмети су наведени са датумом пресуде или тамо где је то одговарајуће, заједно са одлуком. Када се у тексту наводе и одлуке и пресуде, сваки датум се појављује у одговарајућој ставци индекса.

Погледајте онлајн базу података HUDOC <http://hudoc.echr.coe.int/> за даље информације.

A

Adali *ï*рош*ï*ив Турске, 31. мар*ï* 2005. 92
Ahmet Yildirim *ï*рош*ï*ив Турске, 18. децембар 2012. 109
Akdaş *ï*рош*ï*ив Турске, 16. фебруар 2010. 18
Akdeniz *ï*рош*ï*ив Турске, 11. мар*ï* 2014. (одлука) 109, 110
Alves da Silva *ï*рош*ï*ив Пор*ï*у*ï*ала, 20. ок*ï*обар 2009. 18
Animal Defenders International *ï*рош*ï*ив Уједињено*ï* Краљевс*ï*тва, 22. а*ï*рил 2013. (ГЦ) 37, 88
Appen *ï*рош*ï*ив Немачке, 26. новембар 2015. 28 *Arslan protiv Turske* 76, 77
*Ashby Donald и гру*ï*и* *ï*рош*ï*ив Француске, 10. јануар 2013. 112 *Autronic AG* *ï*рош*ï*ив Швајцарске, 22. мај 1990. 15, 34, 39, 94 *Axel Springer AG* *ï*рош*ï*ив Немачке, 7. фебруар 2012. 63

B

Barfod *ï*рош*ï*ив Данске, 22. фебруар 1989. 34
Barthold *ï*рош*ï*ив Немачке, 25. мар*ï* 1985. 37, 81
*Bergens Tidende и гру*ï*и* *ï*рош*ï*ив Норвешке, 2. мај 2000. 98 *Bfaja News Sp. zo.O.* *ï*рош*ï*ив Пољске, 26. новембар 2013. 68 *Brambilla и гру*ï*и* *ï*рош*ï*ив И*ï*талије, 23. јун 2016. 99, 100
Braun *ï*рош*ï*ив Пољске, 4. новембар 2014. 80
Bucurand Toma *ï*рош*ï*ив Румуније, 8. јануар 2013. 102

C

- Casado Coca* *іроїив Шїаније*, 24. фебруар 1994. 14, 37 *Castells* *іроїив Шїаније*, 23. айрил 1992. 11, 36, 68, 69, 88
- Sengiz* *и груїи іроїив Турске*, 1. децембар 2015. 110
- Seylan* *іроїив Турске*, 8. јул 1999. (ГЦ) 80
- Chorherr* *іроїив Аусїрије*, 25. авїусїї 1993. 17
- Colombani* *и груїи іроїив Француске*, 25. јун 2002. 66
- Couderc* *и Hachette Filiracchi Associés* *іроїив Француске*, 10. новембар 2015. 77

D

- D. D.* *іроїив Турске*, 2. сеїштембар 1998. 92
- D. I.* *іроїив Немачке*, 26. јун 1996. 28
- Dalban* *іроїив Румуније*, 28. сеїштембар 1999. (ГЦ) 34, 76, 78, 79
- De Haes* *и Gijssels* *іроїив Белїије*, 24. фебруар 1997. 74, 76
- Delfi* *іроїив Estonije*, 10. окїобар, 2013. и 16. јун 2015. (ГЦ) 113, 114
- Dichand* *и груїи іроїив Аусїрије*, 26. фебруар 2002. 11, 14, 18, 76, 78
- Dink* *іроїив Турске*, 14. сеїштембар 2010. 91
- Długołęcki* *іроїив Польске*, 24. фебруар 2009. 33, 81
- Donaldson* *іроїив Уједињеної Краљевсїва*, 25. јануар 2011. (оглука) 17
- Dubowska* *и скуї іроїив Польске*, 18. айрил 1997. (оглука) 89

E

- Editorial Board of Pravoye Delo* *и Shtekel* *іроїив Україне*, 5. мај 2011. 108
- Engel* *и груїи іроїив Холандїе*, 8. јун 1976. 19, 20
- Eon* *іроїив Француске*, 14. марїї 2013. 18, 66

F

- Feldek* *іроїив Словачке*, 12. јул 2001. 79
- Frankowicz* *іроїив Польске*, 16. децембар 2008. 34, 36
- Fressozand Roire* *іроїив Француске*, 21. јануар 1999. 98
- Fuentes Bobo* *іроїив Шїаније*, 29. фебруар 2000. 92, 93

G

- Gafus* *іроїив Польске*, 15. новембар 2011. (оглука) 89
- Garaudy* *іроїив Француске*, 24. јун 2003. (оглука) 12
- Gaskin* *іроїив Уједињеної Краљевсїва*, 7. јул 1989. 15

Gawęda *у*рош*ив* Пољске, *извештај* Комисије, 4. децембар 1998. и *у*ресуда ог 14. марта 2002. 32, 35, 36, 40, 41
Gillberg *у*рош*ив* Шведске, 3. април 2012. 17
Glas Nadezhda EOOD и *Elenkov* *у*рош*ив* Бујарске, 11. октобар 2007. 95
Goodwin *у*рош*ив* Уједињеној Краљевств*ива*, 27. марта 1996. (ГЦ) 34, 38, 76, 100, 101
Groppera Radio AG и *групи* *у*рош*ив* Швајцарске, 28. марта 1990. 14, 18, 39, 94
Guja *у*рош*ив* Молдавије, 12. фебруар 2008. (ГЦ) 103

H

Hadjianastassiou *у*рош*ив* Грчке, 16. децембар 1992. 19, 20, 53
Haldimann и *групи* *у*рош*ив* Швајцарске, 24. фебруар 2015. 99
Handyside *у*рош*ив* Уједињеној краљевств*ива*, 7. децембар 1976. 14, 18, 34, 36, 59, 60, 76
Heinisch *у*рош*ив* Немачке, 21. јул 2011. 103
Honsik *у*рош*ив* Аустрије, 18. октобар 1995. (оглука) 28
Huseynov *у*рош*ив* Азербејџана, 7. маја 2015. 90

I

I. A. *у*рош*ив* Турске, 13. септембар 2005. 60
Informationverein Lentia *у*рош*ив* Аустрије, 24. новембар 1993. 96

J

Janowski *у*рош*ив* Пољске, 21. јануар 1999. 44
Jersild *у*рош*ив* Данске, 23. септембар 1994. (ГЦ) 26, 27, 76, 90
Jerusalem *у*рош*ив* Аустрије, 27. фебруар 2001. 78

K

K. *у*рош*ив* Аустрије, 13. октобар 1992. (*извештај* Комисије) 18
Kalda *у*рош*ив* Естоније, 19. јануар 2016. 110
Karataş *у*рош*ив* Турске, 8. јул 1999. 18, 25
Kenedi *у*рош*ив* Мађарске, 26. мај 2009. 15, 16, 17
Khurshid Mucsiаfa и *Tarziбachi* *у*рош*ив* Шведске, 16. децембар 2008. 17
Krone Verlag GmbH & Co. KG *у*рош*ив* Аустрије (бр. 3), 11. децембар 2003. 14
Krone Verlag GmbH *у*рош*ив* Аустрије, *у*ресуда ог 19. јуна 2012. 72
Kühnen *у*рош*ив* Савезне Републике Немачке, 12. мај 1988. (оглука) 26, 55

Kulis u Rozycki ўроўіив Польшке, 6. октїобар 2009. 18, 71, 79
Kurier Zeitungsverlag und Druckerei GmbH ўроўіив Аусўірије (бр. 2), 19. јун
2012. 72
Kurlowicz ўроўіив Польшке, 22. јун, 2010. 89
Kurski ўроўіив Польшке, 5. јул 2016. 82
Kwiecien ўроўіив Польшке, 9. јануар, 2007. 76

L

Leander ўроўіив Шведске, 26. мартї 1987. 15, 42
Leroу ўроўіив Француске, 2. октїобар 2008. 24
Lewandowska-Males ўроўіив Польшке, 18. сеўтїембар 2012. 81
Lingens ўроўіив Аусўірије, 8. јул 1986. 11, 14, 34, 44, 64, 66, 79, 81, 87
Lopes Gomes da Silva ўроўіив Португала, 28. сеўтїембар 2000. 77, 79
Lozowska ўроўіив Польшке, 13. јануара 2015. 68

M

Maciejewski ўроўіив Польшке, 13. јануар 2015. 75
Magyar Tartalomszolgaltatok Egyesulete u Index.hu Zrt ўроўіив Маћарске,
2. фебруар 2016. 113
Mahmudov u Agazade ўроўіив Азербеймана, 18. децембар 2008. 80, 81
Malone ўроўіив Уједињеної Краљевсїва, 2. авїустї 1984. 41
Manole u груїи ўроўіив Молдавије, 17. сеўтїембар 2009. 97
Markt intern Verlag GmbH u Klaus Veermann ўроўіив Немачке, 20. новем-
бар 1989. 14, 38, 96
Marõnek ўроўіив Словачке, 19. айрил 2001. 11, 14, 89
Matuz ўроўіив Маћарске, 21. октїобар 2014. 104
Meltex Ltd. u Mesrop Movsesyan ўроўіив Јерменије, 17. јун 2008. 94, 95
Morice ўроўіив Француске, 23. айрил 2015. 73, 74
Müller u груїи ўроўіив Швајцарске, 24. мај 1998. 14, 17, 18, 34, 36, 58, 59

N

Nagla protiv Letonije, 16. јул 2013. 101
Najafli protiv Azerbejdžana, 2. oktobar 2012. 90, 92
News Verlags GmbH & Co.KG protiv Austrije, 11. јануар 2000. 34
Nikula protiv Finske, 21. mart 2002. 18, 73
Norwood protiv Ujedinjenog Kraljevstva, 16. novembar 2004. (odluka) 25

O

- Oberschlick* ĩroĭĭĭv Ауcĭрије, 23. мај 1991. 18
Oberschlick ĩroĭĭĭv Ауcĭрије (бр. 2), 1. јул 1997. 77, 79
Observer и *Guardian* ĩroĭĭĭv Уједињеној Краљевcтĭва, 26. новембар 1991. 33, 34, 35, 44, 47, 48, 51, 98
Ochensberger ĩroĭĭĭv Ауcĭрије, 2. ceĭĭĭембар 1994. (одлука) 28
Open Door и *Dublin Well Woman* ĩroĭĭĭv Ирcке, 29. октoбар 1992. 61, 81
Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung ĩroĭĭĭv Ауcĭрије, 28. новембар 2013. 15
Otegi Mondragon ĩroĭĭĭv Шĭаније, 15. мартĭ 2011. 65
Otto-Preminger-Institut ĩroĭĭĭv Ауcĭрије, 20. ceĭĭĭембар 1994. 18, 36, 83
Özgür Gündem ĩroĭĭĭv Турcке, 16. мартĭ 2000. 55, 89, 91, 92

P

- Palomo Sanchez* и друĭи ĩroĭĭĭv Шĭаније, 12. ceĭĭĭембар 2011. (ГЦ) 93
Pentikäinen ĩroĭĭĭv Финcке, 20. октoбар 2015. (ГЦ) 99
Peringek ĩroĭĭĭv Швајцарcке, 15. октoбар 2015. 29
Peruzzi ĩroĭĭĭv Иĭалије, 30. јун 2015, ĩoĭлавље 59, 74
PETA Deutschland ĩroĭĭĭv Немачке, 8. новембар 2012. 7
Petra ĩroĭĭĭv Румуније, 23. ceĭĭĭембар 1998. 40
Prager и *Oberschlick* ĩroĭĭĭv Ауcĭрије, 26. аĭрил 1995. 11, 76

R

- Repaud* ĩroĭĭĭv Француске, 25. фебруар 2010. (одлука) 108
Romanenko и друĭи ĩroĭĭĭv Русије, 8. октoбар 2009. 70
Roman Zakharov ĩroĭĭĭv Русије, 4. децембар 2015, (ГЦ) 41
Rottmelfanger ĩroĭĭĭv Савезне Рејублике Немачке, 6. ceĭĭĭембар 1989. (одлука) 20
Roĭiani ĩroĭĭĭv Румуније, 24. јун 2014. 16, 17
Rotaru ĩroĭĭĭv Румуније, 4. мај 2000. 40
RTBF ĩroĭĭĭv Белĭије, 29. мартĭ 2011. 35

S

- Sapocki* ĩroĭĭĭv Пољcке, 17. јул 2007. 66
Sapota Uitgevers B. V. ĩroĭĭĭv Холандије, 14. ceĭĭĭембар 2010. (ГЦ) 39,
101 Sasztann ĩroĭĭĭv Ауcĭрије, 27. фебруар 1997. (одлука) 57

Sdruzenf Jihoceske Matky *Њрош*ив Чешке Републике, 10. јул 2006. 17
Şener *Њрош*ив Турске, 18. јул 2000. 11, 14, 89, 98
Skalka *Њрош*ив Пољске, 27. мај 2003. 80
Société Prisma Press *Њрош*ив Француске, 1. јул 2003. (одлука) 77
Sokołowski *Њрош*ив Пољске, 29. марч 2005. 66
Sosinowska *Њрош*ив Пољске, 18. октобар 2011. 36
Stankiewicz and Others *Њрош*ив Пољске, 14. октобар 2014 80
Steel u друи *Њрош*ив Уједињеној Краљевству, 23. септембар 1998. 17
Stevens *Њрош*ив Уједињеној Краљевству, 9. септембар 1989. (одлука) 17
Stoll *Њрош*ив Швајцарске, 10. децембар 2007. (ГЦ) 51, 52
Sürekand Özdemir *Њрош*ив Турске, 8. јул 1999. (ГЦ) 54, 89
Sürek *Њрош*ив Турске (бр. 1), 8. јул 1999. 23
Sürek *Њрош*ив Турске (бр. 3), 8. јул 1999. (ГЦ) 23, 55
Sürek *Њрош*ив Турске (бр. 4), 8. јул 1999. (ГЦ) 24, 25

T

Tammer *Њрош*ив Естоније, 6. фебруар 2001. 44
Társaság a Szabadságjogokért *Њрош*ив Мађарске, 14. април 2009. 15
Tekin *Њрош*ив Турске, 9. јун 1998. 92
Tele u Privatfernsehgesellschaft mbH *Њрош*ив Аустрије, 21. септембар 2000.
94
Тере *Њрош*ив Турске, 9. јун 2003. 92
The Sunday Times *Њрош*ив Уједињеној Краљевству, 18 мај 1977,
Извештај Комисије 33
The Sunday Times *Њрош*ив Уједињеној Краљевству, 26. април 1979. 32, 39,
40
The Sunday Times *Њрош*ив Уједињеној Краљевству (бр. 2), 26. новембар
1991. 34, 35, 80
Thoma *Њрош*ив Луксембурга, 29. марч 2001. 11, 14, 18, 67, 68, 90
Thorgerir Thorgerison *Њрош*ив Исланда, 25. јун 1992. 66, 76, 88, 89
Times Newspapers Ltd *Њрош*ив Уједињеној Краљевству (бр. 1 и 2), 10.
марч 2009. 111
Tolstoy Miloslavsky *Њрош*ив Уједињеној Краљевству, 13. јул 1995. 33, 82
Tuşalp *Њрош*ив Турске, 21. фебруар 2012. 66
TV Vest AS & Rogaland Pensjonistparti *Њрош*ив Норвешке, 11. децембар
2008. 37

U

Uj ĩrošiv Maĥarske, 19. јул 2011. 66, 76

V

Vajnai ĩrošiv Maĥarske, 8. јул 2008. 17

Vejdeland u gruĭu ĩrošiv Švedske, 9. фебруар 2012. 25

Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) ĩrošiv Šвајцарске (бр. 2), 30. јун 2009. 97

Verein gegen Tierfabriken ĩrošiv Šвајцарске, 28. јун 2001. 96

*Vereinigung Bildender Künstler ĩrošiv Аусџрије, 25 јануар 2007. 18,
59 Vereinigung demokratischer Soldaten Österreichs u Gubi ĩrošiv
Аусџрије, 19. децембар 1994. 20, 57, 58*

Vereniging Weekblad Bluf! ĩrošiv Холандије, 9. фебруар 1995 49, 50

Vogt ĩrošiv Немачке, 26. септембар 1995. 13, 20, 21

Von Hannover ĩrošiv Немачке, 24. јун 2004. 64

W

Weber and Saravia ĩrošiv Немачке, 29. јун 2006. (оглука) 102

Węgrzynowski and Smolczewski ĩrošiv Пољске, 16 авјусџ 2013. 112

Wille ĩrošiv Лихџениџајна, 28. окџобар 1999. 21, 35

*Wingrove ĩrošiv Уједињеној Краљевсџва, извешџај Комисије донесен
10. јануара 1995, ĩресуда од 25. новембра 1996. 59, 60*

Wizerkaniuk ĩrošiv Пољске, 5. јул 2011. 35

Wojtas-Kaleta ĩrošiv Пољске, 16. јул 2009. 34

Y

*Youth Initiative for Human Rights v. Serbia, 25 June 2013 15, 107 (Иницијаџива
младих за људска ĩрава ĩроšив Србије, 25. јун 2013. 15, 107)*

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

342.727(035)
341.231.14(035)

БИХАВСКА-Синиарска, Доминика, 1982-

Заштита права на слободу изражавања по Европској конвенцији о људским правима : приручник за правнике / Dominika Vuchawska-Siniarska. - Београд : Министарство културе и информисања Републике Србије, 2019 (Београд : График центар). - 131 стр. ; 21 cm

Превод дела: Protecting the Right to Freedom of Expression under the European Convention on Human Rights. - Тираж 500. - О аутору: стр. 5. - Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-85033-41-4

а) Слобода изражавања -- Приручници б) Људска права -- Међународна заштита -- Приручници

COBISS.SR-ID 277741068

Овај приручник, који је израдио Национални одсек за имплементацију људских права Генералне дирекције за људска права и владавину права, је практично средство за правне стручњаке из држава чланица Савета Европе који желе да унапреде своје вештине у примени Европске конвенције о људским правима и судске праксе Европског суда за људска права у свом свакодневном раду.

Министарство културе и информисања Републике Србије је поводом обележавања 70 година Савета Европе припремило верзију овог приручника на српском језику.

Република Србија
Министарство културе
и информисања

Да ли сте заинтересовани за обуку у области људских права за правнике? Посетите интернет страницу Европског програма за едукацију правника о људским правима (HELP):

www.coe.int/help

За више информација о слободи изражавања и Европској конвенцији о људским правима погледајте онлајн курс HELP-a:

<http://www.coe.int/en/web/help/help-training-platform>

www.coe.int/nationalimplementation

SRP

www.coe.int

Савет Европе је водећа организација за људска права на континенту. Има 47 држава чланица укључујући све чланице Европске уније. Све земље чланице Савета Европе потписале су Европску конвенцију о људским правима, сачињену у циљу заштите људских права, демократије и владавине права. Европски суд за људска права врши надзор над применом Конвенције у државама чланицама.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE